

เอกสารประกอบการสอน

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย

S02102

เรียบเรียงโดย **อ.สมเกียรติ นิลประพัฒน์**

สาขาวิชา การปกครอง

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

SO2102 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย
(Introduction to Law)

ที่มา วิวัฒนาการของกฎหมาย ความหมาย ลักษณะทั่วไป ระบบกฎหมายที่สำคัญของโลก ประเภทของกฎหมาย การใช้ การตีความกฎหมาย และศึกษากฎหมายที่ใช้ในชีวิตประจำวัน

จุดมุ่งหมายของรายวิชา

1. วิวัฒนาการของกฎหมาย
2. แหล่งที่มาของกฎหมายและลำดับศักดิ์ของกฎหมาย
3. หลักการใช้กฎหมาย
4. การตีความกฎหมาย
5. การแบ่งประเภทกฎหมาย
6. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกฎหมายประเภทต่าง ๆ
7. สิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย
8. กระบวนการยุติธรรมตามกฎหมายไทย

ความหมายของกฎหมาย

กฎหมายคือข้อบังคับของรัฏฐาธิปัตย์ ที่บัญญัติขึ้นเพื่อใช้ควบคุมพฤติกรรมของพลเมือง หากใครฝ่าฝืน จะถูกลงโทษ

รัฏฐาธิปัตย์

คือผู้มีอำนาจสูงสุดในรัฐ (ของประเทศไทยรัฏฐาธิปัตย์ แบ่งออกเป็น 3 ฝ่ายได้แก่ ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ แต่ละฝ่ายก็จะมีอำนาจสูงสุด เฉพาะด้านของตนเท่านั้น สรุปก็คือรัฏฐาธิปัตย์ของไทย ก็มีด้านบริหาร บัญญัติและตัดสิน นั่นเอง) โทษ

สำหรับโทษจะมีโทษทางอาญา กับโทษทางแพ่ง โทษทางอาญามี 5 ชั้น(สถาน) ได้แก่ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ ริบทรัพย์สิน สำหรับโทษทางแพ่ง ก็คือการชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย ซึ่งเรียกว่า “ค่าสินไหมทดแทน” ซึ่งมีหลายลักษณะจะได้กล่าวในลำดับต่อไป

กฎหมายคืออะไร

มนุษย์เป็นสัตว์สังคม โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์ไม่สามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่คนเดียวได้ จึงต้องรวมกันอยู่เป็นหมู่เป็นพวก เป็นกลุ่มเป็นก้อน เริ่มจากสังคมเล็ก ๆ ครอบครัวยุคต่อมาเมื่อมนุษย์มีจำนวนมากขึ้นก็รวมกันเป็นเผ่าเป็นกลุ่มชนและสุดท้ายเผ่าที่มีสายพันธุ์เดียวกันก็รวมเข้าด้วยกันกลายเป็นกลุ่มชนใหญ่ขึ้น จนกลายเป็นรัฐ เป็นประเทศ การที่มนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นจำนวนมาก จำเป็นที่จะต้องมีการติดต่อกัน เพื่อแลกเปลี่ยนปัจจัยในการดำรงชีวิต บางครั้งมนุษย์ก็มีความต้องการที่จะทำอะไร ๆ ตามใจตนเองบ้าง ซึ่งการกระทำนั้นอาจเป็นเหตุทำให้ผู้อื่นไม่พอใจ จนเกิดความขัดแย้งวุ่นวายขึ้นมาได้ มนุษย์จึงต้องสร้างกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ขึ้นเพื่อใช้ควบคุมความประพฤติของสมาชิกในสังคมให้เป็นไปในทำนองเดียวกัน เพื่อให้สังคมเป็นระเบียบเรียบร้อยสงบสุข กฎเกณฑ์ต่าง ๆ เหล่านี้ เรียกว่า บรรทัดฐานทางสังคม (Social Norms) ประกอบด้วย

1. วิถีชาวบ้าน (Folkways) เป็นกฎเกณฑ์ความประพฤติที่อยู่ในรูปของประเพณีนิยม ที่สมาชิกในสังคมปฏิบัติสืบต่อกันมา ถ้าใครไม่ปฏิบัติตามก็就会被ติฉินนินทาว่าร้าย เช่น การแต่งกาย กิริยามารยาททางสังคมในโอกาสต่าง ๆ เป็นต้น

2. จารีต (Mores) เป็นกฎเกณฑ์ความประพฤติที่ยึดหลักความดีความชั่ว กฎเกณฑ์ทางศาสนา เป็นเรื่องของความรู้สึกว่าสิ่งใดผิดสิ่งใดถูก หากใครละเมิดฝ่าฝืนจะได้รับการ

ต่อต้านจากสมาชิกในสังคมอย่างจริงจัง อาจถูกกีดกันออกจากสังคม หรือไม่มีใครคบค้าสมาคมด้วย เช่น การลักเล็กขโมยน้อย การเนรคุณบิดามารดา หรือผู้มีพระคุณ เป็นต้น

3. กฎหมาย (Laws) เป็นกฎเกณฑ์ความประพฤติที่มีการบัญญัติไว้อย่างชัดเจน แน่นอนว่ากระทำอย่างไร เป็นความผิดฐานใด จะได้รับอย่างไร เช่น ผู้ใดฆ่าผู้อื่นต้องระวางโทษประหารชีวิต เป็นต้น

กฎเกณฑ์ของความประพฤติทั้งสามประการดังกล่าว สองประการแรกไม่ได้มีการบัญญัติไว้อย่างชัดเจน การลงโทษผู้ละเมิดฝ่าฝืนก็ไม่รุนแรง ประการที่สาม กฎหมายจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ใช้ได้ผลมากที่สุด ในการควบคุมความประพฤติของมนุษย์ ดังนั้นสังคมมนุษย์ทุกสังคมจึงจำเป็นต้องมีกฎหมาย เป็นกฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกันดังกล่าวที่ว่า “ที่ใดมีสังคมที่นั่นมีกฎหมาย”

ลักษณะของกฎหมาย

กฎหมายต้องมี 5 ประการดังนี้

1. กฎหมายต้องเป็นคำสั่งหรือข้อบังคับ

หมายความว่า กฎหมายนั้นต้องอยู่ในรูปของคำสั่ง คำบัญชา อันเป็นการแสดงออกซึ่งความประสงค์ของผู้มีอำนาจในลักษณะเป็นการบังคับ เพื่อให้บุคคลอีกคนหนึ่งปฏิบัติหรืองดเว้นการปฏิบัติ มิใช่เป็นการประกาศชวนเชิญเฉย ๆ เช่น ในสมัย จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี รัฐบาลได้ประกาศเชิญชวนคนไทยให้สวมหมวก เลิกกินหมาก และให้นุ่งผ้าซิ่นแทนผ้าโจงกระเบน ประกาศนี้แจ้งให้ประชาชนทราบว่ารัฐบาลนิยมให้ประชาชนปฏิบัติอย่างไร มิได้บังคับจึงไม่เป็นกฎหมาย

2. กฎหมายต้องเป็นคำสั่งหรือข้อบังคับที่มาจากรัฐอธิปัตย์

รัฐอธิปัตย์คือ ผู้ที่ประชาชนส่วนมากยอมรับนับถือว่าเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในแผ่นดิน โดยที่ไม่ต้องพึ่งอำนาจจากผู้อื่นอีก ดังนั้นรัฐอธิปัตย์จึงไม่ต้องพิจารณาถึงที่มาหรือลักษณะการได้อำนาจว่าจะได้อย่างไร แม้จะเป็นการปฏิวัติหรือรัฐประหารก็ตามถ้าหากคณะปฏิวัติหรือคณะรัฐประหารเป็นรัฐอธิปัตย์ที่สามารถออกคำสั่ง คำบัญชาในฐานะเป็นกฎหมายของประเทศได้

3. กฎหมายต้องเป็นคำสั่งหรือข้อบังคับที่ใช้ได้ทั่วไป

หมายความว่า กฎหมายต้องเป็นเรื่องที่เมื่อประกาศใช้แล้วจะมีผลบังคับเป็นการทั่วไป ไม่ใช่กำหนดขึ้นเพื่อประโยชน์ของบุคคลหนึ่ง หรือให้บุคคลหนึ่งบุคคลใดปฏิบัติตามเท่านั้น ไม่ว่าจะบุคคลนั้นจะมีอายุ เพศ หรือฐานะอย่างไรก็ตามก็ตกอยู่ภายใต้ของการใช้บังคับกฎหมายของกฎหมายอันเดียวกัน (โดยไม่เลือกปฏิบัติ) เพราะบุคคลทุกคนมีความเสมอภาคที่จะ

ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน แม้กฎหมายบางอย่างอาจจะมีวัตถุประสงค์ที่จะให้ประโยชน์แก่บุคคล หรือวางความรับผิดชอบให้แก่คนบางหมู่เหล่า แต่ก็ยังอยู่ในความหมายที่ว่าใช้บังคับทั่วไปอยู่เหมือนกัน เพราะคนทั่ว ๆ ไปที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับกฎหมายนั้นก็ยังคงต้องปฏิบัติตามอยู่เสมอ

4. กฎหมายบัญญัติขึ้นเพื่อให้บุคคลปฏิบัติตาม

แม้การปฏิบัติบางครั้งอาจจะเกิดจากความไม่เต็มใจที่จะปฏิบัติ แต่หากเป็นคำสั่ง คำบัญชาแล้ว ผู้รับคำสั่ง คำบัญชา ต้องปฏิบัติตาม หากขัดขึ้นไม่ปฏิบัติตามก็จะเกิดสภาพบังคับของกฎหมาย อันเป็น ผลร้ายต่อผู้ฝ่าฝืนคำสั่งนั้น และเป็นสิ่งที่พึงเข้าใจด้วยว่าผู้ที่อยู่ในฐานะที่จะรับคำสั่งและปฏิบัติตามกฎหมายได้นั้นต้องเป็นบุคคลตามกฎหมาย อย่างไรก็ตาม แม้กฎหมายจะไม่ใช้บังคับแก่สัตว์ แต่ก็มี ความจำเป็นที่จะต้องควบคุมมิให้สัตว์ก่อความเสียหายหรือความเดือดร้อนรำคาญแก่มนุษย์ ดังนั้นกฎหมายจึงกำหนดความรับผิดชอบไว้กับบุคคลผู้เป็นเจ้าของที่ปล่อยปละละเลยไม่ควบคุมดูแลสัตว์เลี้ยงของตนตามสมควร จึงมิใช่เป็นการออกคำสั่ง คำบัญชาแก่สัตว์ แต่เป็นการควบคุมโดยผ่านทางผู้เป็นเจ้าของเท่านั้น ตัวอย่างเช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 433 บัญญัติว่า “ถ้าความเสียหายเกิดขึ้นเพราะสัตว์ ท่านว่าเจ้าของสัตว์หรือบุคคลผู้รับเลี้ยงรับรักษาไว้แทนเจ้าของ จำต้องใช้ค่าเสียหายทดแทนให้แก่ฝ่ายที่ต้องเสียหาย”

5. กฎหมายต้องมีสภาพบังคับ

เพื่อให้กฎหมายเกิดความศักดิ์สิทธิ์ และประชาชนเคารพเชื่อฟังปฏิบัติตามกฎหมายจึงต้องมีสภาพบังคับ (SANCTION) สภาพบังคับของกฎหมายนั้นแบ่งเป็นสภาพบังคับในทางอาญาและทางแพ่ง สภาพบังคับในทางอาญาโดยทั่วไปแล้ว คล้ายคลึงกัน คือหากเป็นโทษสูงสุดจะใช้วิธีประหารชีวิต ซึ่งบางประเทศให้วิธีการนั่งเก้าอี้ไฟฟ้า แขนวคอ แต่ประเทศไทยในปัจจุบันให้นำไปฉีดยาให้ตายใช้วิธีประหารด้วยวิธีอื่นไม่ได้ นอกจากนั้นก็เป็นการจำคุก เป็นการเอาตัวนักโทษควบคุมในเรือนจำ ซึ่งต่างกับกักขังเป็นการเอาตัวไปกักไว้ที่อื่นที่มีใช้เรือนจำ เช่นที่อยู่ของผู้นั่นเอง หรือสถานที่อื่นที่ผู้ต้องกักขังมีสิทธิดีกว่าผู้ต้องจำคุก สำหรับกฎหมายไทยโทษกักขังจะใช้เฉพาะผู้ซึ่งกระทำผิดครั้งแรก และความผิดนั้นมีโทษจำคุกไม่เกินสามเดือน ศาลจึงจะลงโทษกักขังแทนจำคุกได้ ส่วนการปรับคือให้ชำระเงินตามที่กฎหมายกำหนดไว้ในคำพิพากษาต่อศาล การริบทรัพย์สิน คือ การริบเอาทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดิน เช่น ปืนที่เตรียมไว้ยิงคน หรือเงินที่ไปปล้นเขามา นอกจากการริบแล้วอาจสั่งทำลายทรัพย์สินนั้นเสียก็ได้ สภาพบังคับในทางแพ่งก็ได้แก่ การกำหนดให้การกระทำที่ฝ่าฝืนกฎหมายตกเป็นโมฆะ ตัวอย่างเช่น การซื้อขายที่ดินโดยมิได้

ทำเป็นหนังสือ และจดทะเบียนต่อเจ้าพนักงานตักเป็นโมฆะ การทำนิติกรรมซึ่งมีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมายก็ดี เป็นการพันวิสัยก็ดี เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชนหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนก็ดี ตักเป็นโมฆะ การให้ชดใช้ค่าเสียหายแก่อีกฝ่ายหนึ่งจากการไม่ชำระหนี้ การให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้ถูกละเมิด เป็นต้น

1. กฎหมายต้องมีลักษณะเป็นเกณฑ์

กฎหมายต้องมีลักษณะเป็นกฎเกณฑ์ ที่ว่าต้องเป็น "กฎเกณฑ์" (NORM) นั้นหมายความว่ากฎหมายต้องเป็นข้อบังคับที่เป็นมาตรฐาน (STANDARD) ที่ใช้วัดและใช้กำหนดความประพฤติของสมาชิกของสังคมได้ว่าถูกหรือผิด ให้กระทำการได้หรือห้ามกระทำการ ในกรณีให้กระทำการ เช่นผู้มีเงินได้ต้องเสียภาษีให้รัฐบาล หรือชายที่มีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ต้องไปรับการเกณฑ์ทหาร ในกรณีที่ไม่ให้กระทำการ เช่น ห้ามทำร้ายผู้อื่นหรือเอาทรัพย์สินของผู้อื่นไปโดยเขาไม่อนุญาต ซึ่งหากผู้ใดฝ่าฝืนไม่ยอมปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้ถือเป็นสิ่งที่ผิดและจะถูกลงโทษ

ดังนั้น สิ่งใดที่ไม่มีลักษณะเป็นกฎเกณฑ์ที่เป็นข้อบังคับมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ในสังคม สิ่งนั้นก็ไม่ใช่กฎหมาย ตัวอย่างเช่น ในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี รัฐบาลได้ประกาศเชิญชวนคนไทยให้สวมหมวกและให้ผู้หญิงขึ้นแทนผ้าโจงกระเบน ประกาศนี้แจ้งให้ประชาชนทราบว่ารัฐบาลนิยมให้ประชาชนปฏิบัติอย่างไร มิใช่บังคับ หรือ ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีเชิญชวนคนไทยปลูกต้นไม้เนื่องในโอกาสพิเศษหรือคำเชิญชวนของนายกรัฐมนตรีที่ขอให้คนไทยช่วยกันประหยัด เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ไม่ใช่ข้อกำหนดที่มีลักษณะบ่งบอกว่าสิ่งใดผิดสิ่งใดถูกจึงไม่ใช่กฎหมาย

2. กฎหมายต้องกำหนดความประพฤติของบุคคล

กฎหมายต้องกำหนดถึงความประพฤติของบุคคล ความประพฤติ(BEHAVIOR) ในที่นี้ ได้แก่การเคลื่อนไหวหรือไม่เคลื่อนไหวร่างกายภายใต้การควบคุมของจิตใจ รวมไปถึงกระทำการหรืองดเว้นกระทำอย่างใดที่ ต้องอาศัยร่างกายเคลื่อนไหว

ตัวอย่างเช่น นายดำ อยากให้นายแดงตายจึงใช้ปืนยิงนายแดงโดยรู้ว่าการยิงนายแดงเช่นนี้ จะทำให้นายแดงตาย เราเรียกการกระทำนี้ว่านายดำมีเจตนาฆ่านายแดงการที่นายดำยกปืนยิงนายแดงเป็นการเคลื่อนไหวร่างกายภายใต้การบังคับของจิตใจ แต่นายฟ้าเดินอยู่ เกิดเป็นโรคลมบ้าหมู เกิดอาการชักกระตุกของฝ่ามือ พาดไปโดนหน้านายเหลือง แม้มี

การเคลื่อนไหวร่างกาย แต่เป็นการเคลื่อนไหวนอกเหนือการควบคุมของจิตใจ ฉะนั้น กรณีนี้กฎหมายจึงไม่เข้ามาควบคุมการเคลื่อนไหวเช่นนี้ เมื่อกฎหมายต้องกำหนดถึงความประพฤติของมนุษย์ ถ้าเป็นสัตว์กระทำให้นมนุษย์เสียหายกฎหมายไม่ลงโทษสัตว์ แต่อาจลงโทษมนุษย์ผู้เป็นเจ้าของสัตว์นั้น

● 3. กฎหมายต้องมีสภาพบังคับ

กฎหมายเป็นกฎเกณฑ์ที่กำหนดความประพฤติของมนุษย์ เพื่อให้มนุษย์จำต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ จึงจำเป็นต้องมีสภาพบังคับในกรณีที่มีการฝ่าฝืนกฎเกณฑ์กฎหมายใดไม่มีสภาพบังคับ ไม่เรียกว่าเป็นกฎหมาย

สภาพบังคับ(SANCTION) ของกฎหมายคือโทษต่างๆในกฎหมาย ถ้าเป็นสภาพบังคับอาญา ได้แก่ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ ริบทรัพย์สิน ส่วนสภาพบังคับของกฎหมายแพ่ง ได้แก่ การกำหนดให้การกระทำที่ฝ่าฝืนกฎหมายนั้นตกเป็นโมฆะหรือโมฆียะ

● 4. กฎหมายต้องมีกระบวนการบังคับที่เป็นกิจจะลักษณะ

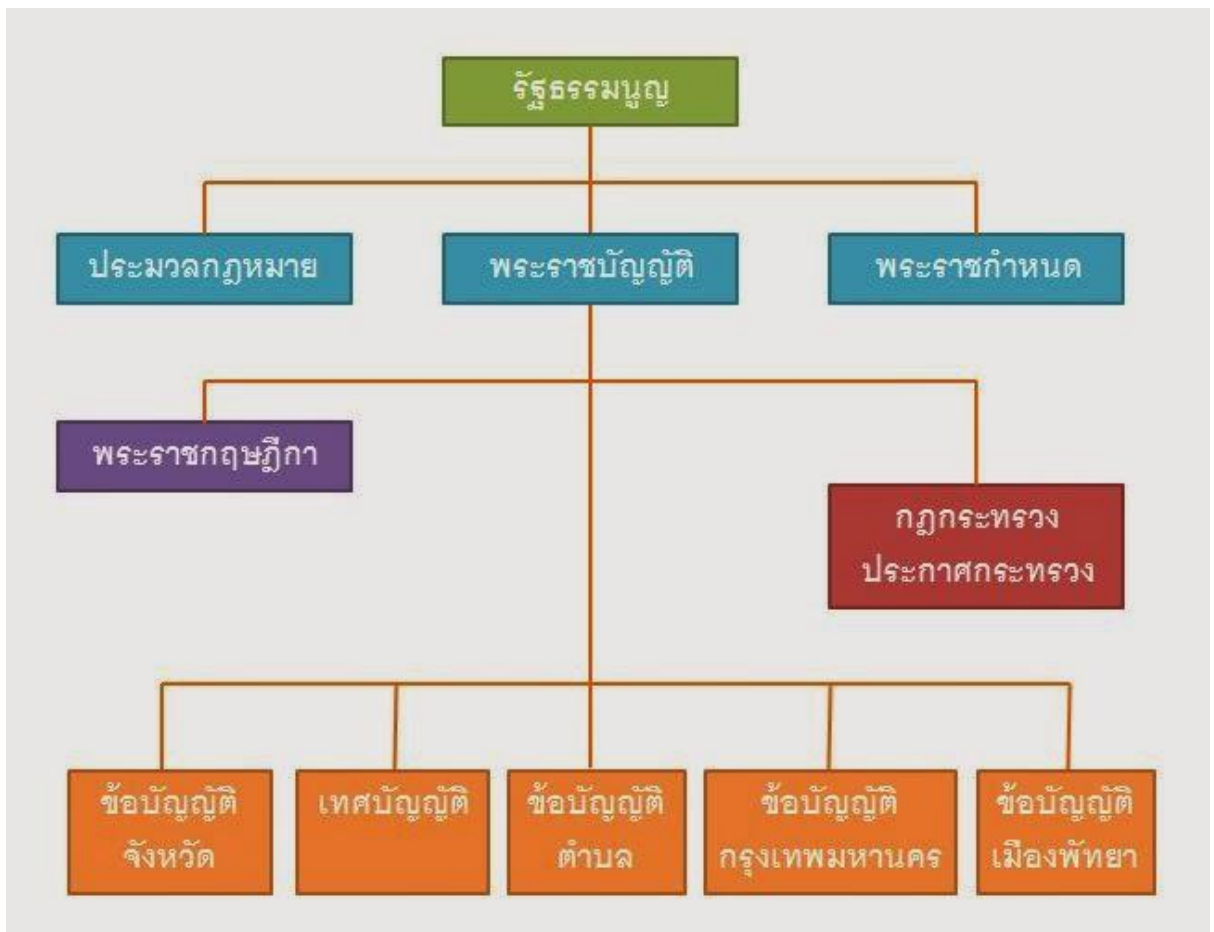
กฎหมายมีสภาพบังคับ แต่ทั้งนี้สภาพบังคับของกฎหมายนั้นจะต้องมีกระบวนการที่แน่นอนโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในอดีตการบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายบางครั้งใช้ระบบตาต่อตา ฟันต่อฟัน ทำร้ายเขาตาบอด คนถูกทำร้ายมีสิทธิทำให้ตาของคนที่ทำร้ายตาบอดได้เช่นเดียวกัน แต่ในการปกครองสมัยใหม่เป็นการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจไว้กล่าวคือรัฐเป็นศูนย์รวมอำนาจ ทั้งการออกกฎหมายก็จะออกมาจากรัฐการบังคับใช้กฎหมายก็ต้องกระทำโดยรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ รัฐสมัยใหม่จะไม่ยอมให้มีการบังคับกฎหมายโดยประชาชน เพราะจะทำให้คนที่แข็งแรงกว่าใช้กำลังบังคับคนที่อ่อนแอกว่า ซึ่งจะทำให้สังคมวุ่นวาย และเนื่องจากกฎหมายมีกระบวนการบังคับที่เป็นกิจจะลักษณะเช่นนี้จึงทำให้กฎหมายมีลักษณะเป็นกฎเกณฑ์ควบคุมความประพฤติของมนุษย์ซึ่งแตกต่างจากศีลธรรม ศาสนา หรือจารีตประเพณี กระบวนการบังคับใช้กฎหมายที่รวมศูนย์อยู่ที่รัฐนี้กระทำโดยผ่านองค์กรต่างๆ เช่น ตำรวจ อัยการ ศาลราชทัณฑ์ เป็นต้น

กฎหมาย เป็นกฎเกณฑ์ ข้อบังคับที่ใช้ควบคุมความประพฤติของมนุษย์ในสังคม **กฎหมาย** มีลักษณะเป็นคำสั่ง ข้อห้าม ที่มาจากผู้มีอำนาจสูงสุดในสังคมใช้บังคับได้ทั่วไป ใครฝ่าฝืนจะต้องได้รับโทษหรือสภาพบังคับอย่างใดอย่างหนึ่ง

ความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจกับกฎหมายทางกฎหมาย

หลักนิติรัฐ คือหลักการปกครองโดยกฎหมาย กล่าวคือการกระทำของรัฐเพื่อประโยชน์สาธารณะ และการปกครองประเทศต้องกระทำภายใต้กฎหมาย รัฐจะใช้อำนาจหรือออกคำสั่งมาบังคับใช้แก่ประชาชนจะต้องมีกฎหมายมารองรับ ที่มาของอำนาจนั้นก็ต้องชอบด้วยกฎหมายจะกระทำตามอำเภอใจไม่ได้ ด้วยเหตุนี้อำนาจหน้าที่ของรัฐจึงต้องบัญญัติในกฎหมายเพื่อเป็นการรับรองการใช้อำนาจ โดยกฎหมายปกครองถือเป็นกฎหมายที่กำหนดการใช้อำนาจฝ่ายปกครองในการบริหารประเทศ และรัฐต้องปฏิบัติตามกฎหมายปกครองเพื่อไม่ให้กระทบต่อสิทธิของประชาชน หากกฎหมายไม่ให้อำนาจในการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ย่อมกระทำการที่นอกเหนือจากที่กฎหมายปกครองบัญญัติไม่ได้.

กฎหมายปกครองมีรากฐานมาจากกฎหมายมหาชน ซึ่งเป็นกฎหมายที่สร้างนิติสัมพันธ์ระหว่างรัฐหรือหน่วยงานของรัฐกับเอกชน โดยมีเจตนาเพื่ออำนวยประโยชน์ต่อประชาชน และให้รัฐอยู่ในฐานะผู้ปกครอง. ดังนั้นที่มาและอำนาจของรัฐต้องมาจากกฎหมายปกครอง เพื่อใช้ในการบริหารและอำนวยประโยชน์และปกครองประเทศ ซึ่งในระบบกฎหมายของไทย กฎหมายปกครองมีที่มาจากบทบัญญัติแห่งกฎหมายเหล่านี้.

1. รัฐธรรมนูญ: คือแม่บทสำคัญในการกำหนดระเบียบแห่งอำนาจหน้าที่สูงสุดในประเทศ โดยกำหนดรูปแบบการปกครองและระเบียบบริหารประเทศ อันเป็นแนวทางจัดรูปแบบรัฐบาลและกำหนดบทบาทหน้าที่ของแต่ละหน่วยงานด้านการปกครอง. กฎหมายอื่นจะมาลบล้างหรือขัดต่อกฎหมายรัฐธรรมนูญไม่ได้ หากกฎหมายใดขัดต่อรัฐธรรมนูญ กฎหมายนั้นย่อมเป็นโมฆะ.
2. พระราชบัญญัติ: เป็นกฎหมายที่บัญญัติเฉพาะเรื่องโดยฝ่ายนิติบัญญัติตราขึ้นและออกมาใช้ด้วยความที่พระราชบัญญัติมีศักดิ์สูงรองจากรัฐธรรมนูญ การใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติของฝ่ายปกครองในการปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ต้องอยู่ในกรอบของรัฐธรรมนูญ.
3. พระราชกำหนด: เป็นกฎหมายที่มีลักษณะคล้ายกับพระราชบัญญัติและมีศักดิ์ที่เท่ากัน แต่มีความแตกต่างกันที่ พระราชกำหนดเป็นกฎหมายที่ฝ่ายบริหารเป็นผู้ออกและได้รับมอบอำนาจจากรัฐธรรมนูญให้ออกในยามฉุกเฉินเท่านั้น เพื่อประโยชน์ของประเทศ. พระราชกำหนดถือเป็นกฎหมายชั่วคราวที่จะต้องนำเข้าสู่สภาให้ฝ่ายนิติบัญญัติอนุมัติ.
4. ประกาศคณะปฏิวัติ: หลังจากการปฏิวัติสำเร็จแล้ว คณะปฏิวัติได้ยึดอำนาจการปกครองทั้งหมด และถือว่าคณะปฏิวัติเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองสูงสุดในขณะนั้น หรือรัฐธำธิปัตย์ ดังนั้นประกาศคณะปฏิวัติจึงถือเป็นกฎหมายปกครอง.
5. ประมวลกฎหมาย: เป็นกฎหมายที่รวบรวมกฎหมายเรื่องเดียวกันหรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกันมาบัญญัติรวมกันเป็นหมวดหมู่อย่างเป็นระบบ ซึ่งประมวลกฎหมายที่ถือเป็นกฎหมายปกครองได้แก่ประมวลกฎหมายอาญา, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาแพ่ง และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาอาญา. กฎหมายเหล่านี้รับรองการใช้อำนาจของรัฐต่อประชาชนและวางหลักความเกี่ยวพันในทางปกครองระหว่างฝ่ายปกครองกับเอกชน.
6. พระราชกฤษฎีกา: เป็นกฎหมายที่ออกโดยฝ่ายบริหาร เพื่อกำหนดรายละเอียดของพระราชกำหนดหรือพระราชบัญญัติ จึงมีศักดิ์ต่ำลงมาจากกฎหมายดังกล่าว โดยปกติการออกพระราชกฤษฎีกาต้องอาศัยอำนาจจากพระราชบัญญัติ.
7. กฎกระทรวง: เป็นกฎหมายที่ออกโดยฝ่ายบริหาร โดยปกติมักออกโดยรัฐมนตรีรักษาการประจำกระทรวงนั้น ๆ เพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามพระราชกำหนดหรือพระราชบัญญัติ ซึ่งได้กำหนดหลักเกณฑ์สำคัญในการออกกฎกระทรวงไว้
8. ข้อบัญญัติจังหวัด: เป็นกฎหมายที่ออกโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อันมีผลบังคับในท้องถิ่นนั้น ๆ และออกโดยอาศัยอำนาจจากพระราชบัญญัติบริหารส่วนจังหวัด.
9. เทศบัญญัติ: คือกฎหมายที่ออกเพื่อใช้บังคับในเขตเทศบาลโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติเทศบาล

รูปแบบของอำนาจ

ในการบริหารโดยทั่วไปมีความจำเป็นที่จะต้องใช้อำนาจซึ่งเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ แต่ตามทฤษฎีที่ว่าด้วยที่มาของอำนาจ (Source of Power) นั้นได้แบ่งที่มาของอำนาจพื้นฐานเป็น 5 รูปแบบ ได้แก่

อำนาจจากการให้รางวัล

อำนาจจากการบังคับ

อำนาจตามกฎหมาย

อำนาจจากการอ้างอิงและ

อำนาจจากความรู้ความเชี่ยวชาญ

วิธีการออกกฎหมายและการกำหนดข้อบังคับ

กระบวนการออกกฎหมายของรัฐสภา มีขั้นตอนหลักสามขั้นตอน ได้แก่ หนึ่ง การเสนอร่างกฎหมาย สอง การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา และสาม การประกาศใช้ กฎหมายที่ออกโดยรัฐสภาซึ่งผ่านกระบวนการตามปกติเช่นนี้ส่วนใหญ่เรียกว่าพระราชบัญญัติ (พ.ร.บ.) ครม., ส.ส. 20 คน, ประชาชน 10,000 คน มีสิทธิเสนอร่างกฎหมาย

ขอบเขตการใช้บังคับกฎหมาย

ประเด็นที่จะพิจารณามีดังนี้ ได้แก่

1. กฎหมายใช้เมื่อใด
2. กฎหมายใช้ที่ไหน และ
3. กฎหมายใช้แก่บุคคลใด

1. กฎหมายใช้เมื่อใด

ในประเทศไทย มีวิธีการดังนี้ คือ

(1) ประกาศในหนังสือราชกิจจานุเบกษาวิธีนี้ใช้กับการประกาศรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ ประมวลกฎหมาย พระราชกำหนด พระราชกฤษฎีการวมทั้งข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เพื่อให้หน่วยงานราชการ และประชาชนทั่วไปทราบ

(2) ประกาศโดยเปิดเผย วิธีนี้เป็นกรณีของกฎหมายที่องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นออกหนังสือใช้ในท้องถิ่นของตน ตามเงื่อนไขที่ให้อำนาจไว้ เช่น เทศบัญญัติจะประกาศโดยเปิดเผยที่สำนักงานเทศบาล ข้อบัญญัติจังหวัดประกาศโดยเปิดเผยที่ศาลากลางจังหวัด เป็นต้น

ระยะเวลาที่ใช้บังคับกฎหมาย โดยปกติจะระบุในกฎหมาย สำหรับกฎหมายที่ต้องประกาศในราชกิจจานุเบกษา มีต่างกันดังนี้ คือ

1. ให้ใช้ตั้งแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษา

กรณีนี้มักเป็นกรณีรีบด่วน เช่น พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2478 มาตรา 2 บัญญัติว่า "ให้ใช้พระราชบัญญัตินี้ ตั้งแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป" กฎหมายที่ถูกกำหนดให้มีผลบังคับใช้ในวันเดียวกันกับที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษามักจะได้แก่ กฎหมายที่เกี่ยวกับการเก็บภาษีอากร พิภัดอัตราสินค้าต่าง ๆ หรือการควบคุมการส่งสินค้าเข้าหรือสินค้าออก เป็นต้น

2. ให้ใช้ตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา

เป็นกฎหมายที่ไม่ต้องการความรวดเร็วมากนัก วิธีนี้เป็นวิธีที่ใช้ปฏิบัติอยู่เป็นปกติสำหรับกฎหมายทั่วไปในปัจจุบัน

3. กำหนดเวลาให้ใช้ในอนาคต

เพื่อให้เจ้าพนักงานและประชาชนเตรียมพร้อมที่จะปฏิบัติ หรือให้ทางการมีโอกาสเตรียมเครื่องมือ เครื่องใช้ บุคลากร เพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายนั้น การกำหนดเวลาให้ใช้กฎหมายในอนาคต แบ่งออกได้ 3 กรณีคือ

3.1 กำหนด วัน เดือน ปี ให้ใช้กฎหมายที่แน่นอน เช่น พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499 กำหนดให้ใช้ประมวลกฎหมายอาญาตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2500 เป็นต้นไป

3.2 กำหนดให้ใช้ในอนาคต โดยไม่ระบุวัน เดือน ปี แต่กำหนดให้ใช้เมื่อระยะเวลาหนึ่งล่วงพ้นไป เช่น เมื่อพ้นกำหนดสามสิบวันนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป หรือเมื่อพ้นกำหนดเก้าสิบวันนับแต่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป

3.3 กำหนดให้ใช้ในอนาคตโดยไม่ระบุวัน เดือน ปี หรือระยะเวลาที่แน่นอน แต่กำหนดไว้กว้าง ๆว่าจะให้ใช้กฎหมายบังคับเมื่อไร จะประกาศออกมาเป็นกฎหมายระดับรอง เช่น

พระราชกฤษฎีกาหรือกฎกระทรวง จะกำหนดสถานที่ และวันใช้บังคับของกฎหมายอีกครั้งหนึ่ง เช่น พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 กำหนดว่าการดำเนินการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม ให้ตราเป็นพระราชกฤษฎีกา เป็นต้น

2. กฎหมายใช้ที่ไหน

กฎหมายไทยใช้บังคับเฉพาะแต่ในราชอาณาจักร คำว่า "ราชอาณาจักร" หมายถึง

- ก. พื้นดินในประเทศไทย (รวมถึงแม่น้ำลำคลองในประเทศไทยด้วย)
- ข. ทะเลอันเป็นอ่าวไทยตามพระราชบัญญัติ กำหนดเขตจังหวัดในอ่าวไทย ตอนใน พ.ศ. 2502
- ค. ทะเลอันห่างจากฝั่งที่เป็นดินแดนของประเทศไทยไม่เกิน 12 ไมล์ทะเล

ง. พื้นอากาศเหนือ ก. ข. และ ค.

จ. เรือไทยในท้องทะเลหลวง

ข้อสังเกต มีกฎหมายบางฉบับที่ไม่นำไปใช้ทั่วประเทศ แต่จะใช้เฉพาะท้องที่ใดท้องที่หนึ่ง ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้เท่านั้น เช่น พระราชบัญญัติว่าด้วยกฎหมายอิสลาม ในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา สตูล พ.ศ. 2498 ซึ่งบัญญัติถึงเรื่องการวินิจฉัยคดีแพ่งเกี่ยวกับครอบครัว และมรดกของผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามในเขตจังหวัดดังกล่าว โดยให้ใช้กฎหมายอิสลามในส่วนที่เกี่ยวกับครอบครัว และมรดกแทนประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่การจะใช้กฎหมายฉบับนี้จะต้องเข้าเงื่อนไข และหลักเกณฑ์ตามที่กฎหมายอิสลามกำหนดไว้ด้วย

3. กฎหมายใช้แก่บุคคลใด

กฎหมายใช้บังคับบุคคลทุกคนที่อยู่ภายในราชอาณาจักรของรัฐนั้น ไม่ว่าจะเป็นคนไทยหรือคนต่างด้าว ซึ่งมีข้อยกเว้นอยู่ 2 ประการ คือ

(1) ข้อยกเว้นตามกฎหมายไทย ซึ่งบัญญัติยกเว้นไม่ให้ใช้บังคับแก่บุคคลบางคนหรือบุคคลบางจำพวก

(2) ข้อยกเว้นตามกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมือง

ข้อยกเว้นตามกฎหมายไทยตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งได้แก่

(1) พระมหากษัตริย์ แม้จะอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญแต่ก็อยู่นอกกฎหมายอื่น พระองค์เป็นที่เคารพสักการะ และการกระทำของพระองค์ย่อมไม่เป็นการละเมิดกฎหมาย ผู้ใดจะฟ้องร้องพระองค์ในคดีแพ่ง คดีอาญา หรือจะกล่าวหาในทางใด ๆ ไม่ได้

(2) สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ที่อยู่ในสมัยประชุมสภาใดสภาหนึ่ง หรือทั้งสองสภาร่วม

การวินิจฉัยว่าข้อความใดเป็นกฎหมายหรือไม่ ให้พิจารณาดังต่อไปนี้

1. เป็นคำสั่งหรือข้อบังคับที่เกิดขึ้นจากรัฐอธิปไตยหรือไม่ คำว่า รัฐอธิปไตย คือผู้ซึ่งประชาชนส่วนมากยอมรับนับถือว่าเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในประเทศ ในระบอบประชาธิปไตย ประชาชนย่อมมีอำนาจสูงสุด สำหรับอำนาจในการออกกฎหมายนั้นในระบอบประชาธิปไตย ถือว่ารัฐสภาเป็นผู้ใช้แทนปวงชนชาวไทย

2. เป็นคำสั่งหรือข้อบังคับที่ใช้ได้ทั่วไปในเขตประเทศนั้น หมายความว่า เมื่อประกาศใช้ออกมาแล้วจะมีผลบังคับเป็นการทั่วไป ไม่ระบุเฉพาะเจาะจงว่าเพื่อประโยชน์ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือว่ากำหนดให้แต่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง ต้องปฏิบัติตามเท่านั้น

3. ต้องมีสภาพบังคับ ผู้ใดฝ่าฝืนไม่ยอมปฏิบัติตามจะต้องได้รับผลตามที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ ภาษาอังกฤษเรียกว่า sanction ลักษณะของสภาพบังคับนั้น มีหลายประการด้วยกันไม่ว่าจะเป็นสภาพบังคับทางอาญา สภาพบังคับในทางแพ่ง และสภาพบังคับในด้านอื่น ๆ จะกล่าวรายละเอียดของสภาพบังคับพอสังเขป

3.1 สภาพบังคับทางอาญา ได้กำหนดวิธีการบังคับไว้ตามสภาพแห่งความผิดและกำหนดโทษแต่ละอย่างไว้ชัดเจนตามกฎหมายเฉพาะอย่าง ที่วางไว้ อาทิ ประมวลกฎหมายอาญา และตามพระราชบัญญัติอื่น มีการกำหนดโทษคือ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับและริบทรัพย์สิน นอกจากนี้ หากเป็นพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน จะมีสภาพบังคับที่แตกต่างออกไป ได้แก่ การส่งตัวเด็กไปยังโรงเรียนหรือสถานฝึกอบรมหรือสถานกักและอบรม เป็นต้น

ประเภทของกฎหมาย

การแบ่งประเภทของกฎหมาย อาจแบ่งได้หลายลักษณะ ขึ้นอยู่กับผู้แบ่งว่าจะใช้อะไรเป็นหลัก แต่โดยทั่วไปแล้วเราจะแบ่งอย่างคร่าว ๆ ก่อนโดยแบ่งกฎหมายออกเป็นสองประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่ กฎหมายภายใน ซึ่งเป็นกฎหมายที่บัญญัติขึ้นใช้โดยองค์กรที่มีอำนาจภายในรัฐหรือประเทศ และกฎหมายภายนอก ซึ่งเป็นกฎหมายที่บัญญัติขึ้นจากสนธิสัญญา หรือข้อตกลงระหว่างประเทศ

กฎหมายภายใน และกฎหมายภายนอก ยังอาจแบ่งย่อยได้อีกหลายลักษณะ ตามหลักเกณฑ์ที่แตกต่างกัน ดังนี้

กฎหมายภายใน แบ่งได้หลายลักษณะตามหลักเกณฑ์ ดังนี้

1. ใช้เนื้อหาของกฎหมายเป็นหลักเกณฑ์การแบ่ง แบ่งกฎหมายออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.1 กฎหมายลายลักษณ์อักษร ได้แก่ ตัวยกกฎหมายต่าง ๆ ที่บัญญัติขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษร โดยองค์กรที่มีอำนาจตามกระบวนการนิติบัญญัติ เช่น รัฐธรรมนูญ ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พระราชบัญญัติต่าง ๆ ฯลฯ เป็นต้น

1.2 กฎหมายไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ได้แก่ จารีตประเพณีต่าง ๆ ที่นำมาเป็นหลักในการพิจารณาตัดสินคดีความ ดังได้กล่าวมาแล้วในเรื่องที่มาของกฎหมาย ซึ่งในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยก็มีบทบัญญัติไว้ในมาตรา 4 วรรค 2 ว่า “เมื่อไม่มีบทกฎหมายใดที่จะยกมาปรับแก้คดีได้ ท่านให้วินิจฉัยคดีนั้นตามคลองจารีตประเพณีแห่งท้องถิ่น”

2. ใช้สภาพบังคับกฎหมายเป็นหลักในการแบ่ง แบ่งกฎหมายออกเป็น 2 ประเภท คือ

2.1 กฎหมายที่มีสภาพบังคับทางอาญา ได้แก่ กฎหมายต่าง ๆ ที่มีโทษตามบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา เช่น ประมวลกฎหมายอาญา พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พระราชบัญญัติรับราชการทหาร ฯลฯ เป็นต้น

2.2 กฎหมายที่มีสภาพบังคับทางแพ่ง สภาพบังคับทางแพ่งมิได้มีบัญญัติไว้ชัดเจนเหมือนสภาพบังคับทางอาญา แต่ก็อาจสังเกตได้จากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เช่น การบังคับชำระหนี้ การชดเชยค่าเสียหาย หรืออาจสังเกตได้อย่างง่าย ๆ คือ กฎหมายใดที่ไม่มีบทบัญญัติกำหนดโทษทางอาญา ก็ย่อมเป็นกฎหมายที่มีสภาพบังคับทางแพ่ง

3. ใช้บทบาทของกฎหมายเป็นหลักเกณฑ์ในการแบ่ง แบ่งกฎหมายออกเป็น 2 ประเภท คือ

3.1 กฎหมายสารบัญญัติ ได้แก่ กฎหมายที่กล่าวถึงการกระทำต่าง ๆ ที่เป็นองค์ประกอบของความผิดโดยทั่วไปแล้วกฎหมายส่วนใหญ่ จะเป็นกฎหมายสารบัญญัติ

3.2 กฎหมายวิธีสบัญญัติ ได้แก่ กฎหมายที่กล่าวถึงวิธีการที่จะนำกฎหมายสารบัญญัติไปใช้ว่าเมื่อมีการทำผิดบทบัญญัติกฎหมาย จะฟ้องร้องอย่างไร จะพิจารณาตัดสินอย่างไร พูดให้เข้าใจง่าย ๆ กฎหมายวิธีสบัญญัติก็คือ กฎหมายที่กล่าวถึงวิธีการเอาตัวผู้กระทำผิดไปรับสภาพบังคับนั่นเอง เช่น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กฎหมายวิธี

พิจารณาความแพ่ง กฎหมายวิธีพิจารณาความในศาลแขวง กฎหมายวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว เป็นต้น

4. ใช้ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนเป็นหลักเกณฑ์ในการแบ่ง แบ่งกฎหมายออกเป็น 2 ประเภท คือ

4.1 กฎหมายเอกชน ได้แก่ กฎหมายที่บัญญัติถึงความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนด้วยกัน โดยที่รัฐไม่เข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พระราชบัญญัติบริษัทมหาชน จำกัด เป็นต้น

4.2 กฎหมายมหาชน ได้แก่ กฎหมายที่บัญญัติถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน ในฐานะที่รัฐเป็นผู้ปกครอง จึงต้องมีอำนาจบังคับให้ประชาชนปฏิบัติตามกฎหมาย เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยและสงบสุข เช่น รัฐธรรมนูญ ประมวลกฎหมายอาญา พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พระราชบัญญัติป้องกัน การค้ากำไรเกินควร หรือประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความต่าง ๆ เป็นต้น

กฎหมายภายนอก กฎหมายภายใน หรือกฎหมายระหว่างประเทศ แบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ

1. กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมือง ได้แก่ กฎเกณฑ์ ข้อบังคับที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างรัฐต่อรัฐที่จะปฏิบัติต่อกัน เมื่อมีความขัดแย้งหรือเกิดข้อพิพาทขึ้น เช่น กฎบัตรสหประชาชาติ หรือได้แก่ สนธิสัญญา หรือเกิดจากข้อตกลงทั่วไป ระหว่างรัฐหนึ่งกับรัฐหนึ่งหรือหลายรัฐที่เป็นคู่ประเทศภาคี ซึ่งให้สัตยาบันร่วมกันแล้วก็ใช้บังคับได้ เช่น สนธิสัญญาไปรษณีย์สากล เป็นต้น

2. กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล ได้แก่ บทบัญญัติที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลรัฐหนึ่งกับอีกรัฐหนึ่ง เมื่อเกิดความขัดแย้ง ข้อพิพาทขึ้น จะมีหลักเกณฑ์วิธีการพิจารณาตัดสินคดีความอย่างไร เพื่อไม่ให้เกิดความได้เปรียบเสียเปรียบกัน เช่น ประเทศไทยเรามี พระราชบัญญัติว่าด้วยการขัดกับแห่งกฎหมาย ซึ่งใช้บังคับกับบุคคลที่อยู่ในประเทศไทยกับบุคคลที่อยู่ในประเทศอื่น ๆ

3. กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีอาญา ได้แก่ สนธิสัญญา หรือข้อตกลงเกี่ยวกับการกระทำความผิดทางอาญาซึ่งประเทศหนึ่งยินยอมหรือรับรองให้ศาลของอีกประเทศ

หนึ่ง มีอำนาจพิจารณาดตัดสินคดีและลงโทษบุคคลประเทศของตนที่ไปกระทำความผิดในประเทศนั้นได้ เช่น คนไทยไปเที่ยวสหรัฐอเมริกาแล้วกระทำความผิด ศาลสหรัฐอเมริกา ก็พิจารณาดตัดสินลงโทษได้ หรือบุคคลประเทศหนึ่งกระทำความผิดแล้วหนีไปอีกประเทศหนึ่ง เป็นการยากลำบากที่จะนำตัวมาลงโทษได้ จึงมีการทำสนธิสัญญาว่าด้วยการส่งตัวผู้ร้ายข้ามแดน เพื่อให้ประเทศที่ผู้กระทำความผิดหนีเข้าไปจับตัวส่งกลับมาลงโทษ ซึ่งถือว่าการร่วมมือกันปราบปรามอาชญากรรม ปัจจุบันนี้ประเทศไทยทำสนธิสัญญาส่งตัวผู้ร้ายข้ามแดนกลับ อังกฤษ สหรัฐอเมริกา เบลเยียม และอิตาลี ฯลฯ เป็นต้น

กฎหมายอาญา คือ กฎหมายที่เกี่ยวกับอาชญากรรมและการควบคุมความประพฤติของคนในสังคม ซึ่งจะแตกต่างจากกฎหมายแพ่งตรงที่กฎหมายแพ่งเกี่ยวกับข้อพิพาทระหว่างบุคคลหรือองค์กร แต่กฎหมายอาญามีไว้เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ผู้ใดละเมิดกฎหมายอาญา ถือว่าละเมิดต่อรัฐโดยตรง หลักการของกฎหมายอาญาจะเน้นไปที่การลงโทษผู้กระทำความผิด ไม่เหมือนกฎหมายแพ่งที่ยุติข้อพิพาทด้วยการชดเชยด้วยทรัพย์สิน

กฎหมายแพ่งและกฎหมายอาญา

กฎหมายแพ่ง

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ - เป็นเรื่องที่กำหนดนิติสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยได้กำหนดลักษณะต่างๆไว้ คือ สัญญา จัดการงานนอกสั่ง ลาภมิควรได้ และละเมิด ลักษณะที่สำคัญมี ๒ เรื่อง คือ นิติกรรมสัญญาและละเมิด

นิติกรรมและสัญญา ประกอบด้วย ๒ ส่วน คือ

นิติกรรม คือการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมายและด้วยใจสมัครมุ่งต่อการผูกนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคลเพื่อ ก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน หรือระงับซึ่งสิทธิ ซึ่งสามารถแยก

ประเภทของนิติกรรมออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ

นิติกรรมฝ่ายเดียว คือ นิติกรรมที่เกิดขึ้นโดยการแสดงเจตนาของบุคคลฝ่ายเดียว และมีผลตาม

กฎหมาย เช่น ค้ำฉันทโฆษณาจะให้รางวัล การรับสภาพหนี้ การผ่อนเวลาชำระหนี้ให้ลูกหนี้ ค้ำฉันท จะซื้อหรือจะขายการทำพินัยกรรม การบอกกล่าวบังคับจำนอง

นิติกรรมสองฝ่าย คือนิติกรรมที่เกิดขึ้นโดยการแสดงเจตนาของบุคคลตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไป เป็นคำเสนอและคำสนองถูกต้องตรงกันเกิดเป็นนิติกรรมสองฝ่าย ซึ่งเรียกว่า “สัญญา”

ล ะ เ ล มิ ด

ละเมิด คือ การกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อต่อบุคคลอื่น โดยผิดกฎหมาย เป็นเหตุให้เขาเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างใดๆ ผู้นั้นต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อละเมิด

ละเมิด ประกอบด้วย การกระทำ ๓ ประการ คือ

- 1)การกระทำต่อผู้อื่นโดยผิดกฎหมาย หมายถึงการกระทำและละเว้นไม่กระทำในสิ่งที่ยกกฎหมายบัญญัติให้ต้องกระทำ
  - 2)กระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ จงใจ คือ กระทำโดยรู้สำนึกและรู้ว่าจะทำให้เขาเสียหาย
  - 3)ประมาทเลินเล่อ คือ การกระทำที่ขาดความระมัดระวังจนเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายขึ้นและหมายรวมถึงการไม่ป้องกันผลที่จะเกิดขึ้นโดยประมาทแม้ตนเองมิได้กระทำ
- กฎหมายอาญา

กฎหมายอาญา คือ กฎหมายที่รวมเอาลักษณะความผิดต่าง ๆ และกำหนดบทลงโทษมาบัญญัติขึ้น ด้วยมีจุดประสงค์จะรักษาความสงบเรียบร้อยภายในสังคม การกระทำที่มีผลกระทบกระเทือนต่อสังคม หรือคนส่วนใหญ่ของประเทศถือว่าเป็นความผิดทางอาญา หากปล่อยให้มีการแก้แค้นกันเองหรือ ปล่อยให้ผู้กระทำผิดแล้วไม่มีการลงโทษจะทำให้มีการกระทำความผิดทางอาญามากขึ้นสังคมก็จะขาด ความสงบสุข

ความรับผิดชอบในทางอาญาหรือการกระทำความผิดทางอาญาซึ่งจะเกิดผลร้ายทำให้ถูกลงโทษนอก จากจะต้องเป็นการกระทำที่มีกฎหมายบัญญัติว่า เป็นความผิดแล้วผู้กระทำผิดยังต้องทำไปด้วย เจตนาด้วย ยกเว้นการกระทำบางชนิดที่มีกฎหมายเขียนไว้ชัดเจนว่า แม้กระทำโดยไม่เจตนา หรือกระทำ โดยประมาทก็ต้องรับผิดชอบ

เจตนา คือ การกระทำผิดทางอาญาที่ผู้กระทำรู้อยู่แล้วว่าสิ่งที่ตนทำนั้นเป็นความผิดแล้วยังทำลงไปทั้ง ๆ ที่รู้สำนึกในการที่กระทำ

ประมาท คือ การกระทำที่ผู้กระทำมิได้ตั้งใจให้เกิดผลร้ายแก่ใคร แต่เนื่องจากกระทำโดยไม่ระมัดระวังหรือระมัดระวังไม่เพียงพอ ทำให้เกิดผลร้ายแก่ผู้อื่น

ไม่เจตนา คือ การกระทำที่ผู้กระทำตั้งใจทำเพื่อให้เกิดผลอย่างหนึ่ง แต่ผลเกิดขึ้นมากกว่าที่ตั้งใจไว้

พยายามกระทำความผิด คือ ผู้กระทำความผิดได้ลงมือกระทำความผิดแต่กระทำไปไม่ตลอดหรือ กระทำไปตลอดแล้วแต่การกระทำนั้นไม่บรรลุผล

ตัวการ คือ กรณีที่ความผิดได้เกิดขึ้นโดยการกระทำของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ผู้ที่ได้ร่วมกระทำ ความผิดด้วยกันนั้นเป็นตัวการ

ผู้สนับสนุน คือ ผู้ที่กระทำด้วยประการใดอันเป็นการช่วยเหลือหรือให้ความสะดวกในการที่ผู้อื่น กระทำความผิดก่อนหรือขณะกระทำความผิด

ความผิดต่อแผ่นดิน คือ ความผิดในทางอาญาในเรื่องนั้นเป็นเรื่องที่นอกจากจะมีผลต่อตัวผู้รับ ผลร้ายแล้วยังมีผลกระทบต่อสังคมเสียหายอีกด้วย และยอมความไม่ได้

ความผิดต่อส่วนตัว คือ ความผิดในทางอาญาซึ่งไม่ได้มีผลร้ายกระทบต่อสังคมโดยตรง หากตัว ผู้รับผลร้ายไม่ติดใจเอาความแล้ว รัฐก็ไม่อาจยื่นมือเข้าไปดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดได้และถึงแม้จะได้ ดำเนินคดีไปบ้างแล้ว เมื่อตัวผู้เสียหายพอใจยุติคดีเพียงใดก็ยอมทำได้ด้วยการถอนคำร้องทุกข์ ถอนฟ้อง หรือยอมความได้

การบังคับใช้กฎหมาย

วิธีการประกาศใช้กฎหมาย

การประกาศใช้กฎหมาย เช่น รัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ ประมวลกฎหมาย พระราชกำหนด พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง และ ข้อบัญญัติ กรุงเทพมหานคร ประกาศของคณะปฏิวัติ หรือของคณะปฏิรูป ต้องประกาศให้ประชาชนทราบใน "หนังสือ ราชกิจจานุเบกษา" ซึ่งเป็นหนังสือประกาศข่าวของทางราชการ
กฎหมายที่ประกาศใช้เฉพาะท้องถิ่น เช่น

* ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร ประกาศใช้ในหนังสือกรุงเทพมหานครกิจจานุเบกษาและหนังสือราชกิจจานุเบกษา

* เทศบัญญัติ ประกาศให้ประชาชนทราบที่ป้ายประกาศข่าวทางราชการของเทศบาล ณ หน้าที่ทำการเทศบาล

* ข้อบัญญัติเมืองพัทยา ประกาศให้ประชาชนทราบที่ป้ายประกาศข่าวทางราชการของเมืองพัทยา ณ หน้าที่ทำการเมืองพัทยา

* ข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด ประกาศให้ประชาชนทราบที่ป้ายประกาศข่าวทางราชการของ อบจ. ณ หน้าที่ทำการของ อบจ.

* ข้อบังคับองค์การบริหารส่วนตำบล ประกาศให้ประชาชนทราบที่ป้ายประกาศข่าวทางราชการของ อบต. ณ หน้าที่ทำการ อบต.

วันเริ่มบังคับใช้กฎหมาย

วันเริ่มบังคับใช้กฎหมายอาจกำหนดแตกต่างกัน คือ

1. บังคับใช้ในวันที่ประกาศในหนังสือราชกิจจานุเบกษา เป็นกฎหมายที่ต้องการบังคับใช้อย่างเร่งด่วน

2. บังคับใช้ในวันถัดจากวันที่ประกาศในหนังสือราชกิจจานุเบกษา คือ กำหนดให้ประชาชนทราบล่วงหน้าหนึ่งวัน

3. บังคับใช้ในอนาคต เพื่อแจ้งให้ประชาชน เจ้าหน้าที่ หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องทราบล่วงหน้า จะได้เตรียมตัว เตรียมเครื่องมือ อุปกรณ์ หรืออื่น ๆ ตัวอย่าง เช่น

3.1 ประมวลกฎหมายอาญา ประกาศใช้ในหนังสือราชกิจจานุเบกษา วันที่ 15 พฤศจิกายน 2499 ระบุไว้ในประมวลกฎหมายอาญาให้บังคับใช้ในวันที่ 1 มกราคม 2500

3.2 พระราชบัญญัติจรรยาบรรณ พ.ศ. 2522 มาตรา 2 บัญญัติว่า ให้บังคับใช้เมื่อพ้นกำหนด 90 วัน นับแต่วันที่ประกาศในหนังสือราชกิจจานุเบกษา

3.3 พระราชบัญญัติบัตรประจำตัวประชาชนพ.ศ.2505 มาตรา2บัญญัติว่า ให้บังคับใช้ตั้งแต่วันที่ถัดจากวันที่ประกาศในหนังสือราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป และจะให้ใช้บังคับในท้องที่ใด พื้นที่ใด ให้ตราเป็นพระราชกฤษฎีกา

วันเริ่มบังคับใช้กฎหมาย ส่วนใหญ่ไม่กำหนดวันเริ่มใช้บังคับย้อนหลัง เว้นแต่บังคับใช้ย้อนหลังแล้วเป็นคุณเป็นประโยชน์

แก่ประชาชนหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น การเพิ่มเงินเดือนแก่ข้าราชการครู การนิรโทษกรรมในเหตุการณ์สำคัญของประเทศ

อาณาเขตที่กฎหมายใช้บังคับ

1. กฎหมายไทยย่อมใช้บังคับในราชอาณาจักรไทย แต่มีการยกเว้นในกรณีที่สภาพทางภูมิศาสตร์และสังคม หรือความพร้อมไม่เพียงพอเฉพาะบางพื้นที่ เช่น ความผิดทางแพ่งที่เกี่ยวกับเรื่องครอบครัวมรดก ของบุคคลที่นับถือศาสนาอิสลามและอาศัยอยู่ในสี่จังหวัดภาคใต้ของไทย ให้ใช้กฎหมายอิสลาม การตัดสินคดีต้องมีตะโต๊ะยุติธรรมร่วมพิจารณาคดีด้วย เป็นต้น

2. กฎหมายไทยใช้บังคับออกไปนอกราชอาณาจักรไทย ได้ เช่น

2.1 ความผิดทางอาญาทุกประเภทที่เกิดในเรือไทย หรือในอากาศยานไทย ไม่ว่าจะอยู่ ณ ที่ใด ต้องรับโทษในราชอาณาจักรไทย

2.2 เจ้าพนักงานของรัฐบาลไทย กระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่นอกราชอาณาจักร ต้องรับโทษในราชอาณาจักรไทย

2.3 ความผิดต่อความมั่นคงต่อราชอาณาจักรไทย แม้เกิดนอกราชอาณาจักร ต้องรับโทษในราชอาณาจักรไทย

2.4 ความผิดฐานชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ที่เกิดในท้องทะเลหลวง ต้องรับโทษในราชอาณาจักรไทย

2.5 ความผิดทางแพ่ง จะใช้กฎหมายของประเทศใดบังคับ ต้องศึกษาพระราชบัญญัติว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมาย พุทธศักราช 2481 บุคคลที่กฎหมายใช้บังคับ

คือทุกคนที่อาศัยอยู่ในราชอาณาจักรไทย การบังคับใช้กับบุคคล ใช้หลักดินแดน แต่มีการยกเว้นให้กับบุคคล เช่น

1. ยกเว้นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้แก่องค์พระมหากษัตริย์

2. ยกเว้นตามกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมือง ได้แก่ประมุขของรัฐ ชูต

การยกเลิกกฎหมาย

กฎหมายเมื่อประกาศมีผลบังคับใช้แล้ว ก็ใช้ได้ตลอดไป จนกว่าจะถูกแก้ไขเปลี่ยนแปลง หรือยกเลิกโดยกระบวนการที่ต้องตามขั้นตอนในภายหลัง เพราะตราบใดที่ยังไม่มีการยกเลิก ก็ต้องถือว่ากฎหมายนั้นยังมีอยู่ จะหยิบยกขึ้นมาใช้เมื่อใดก็ยังคงมีผลบังคับใช้ได้เสมอ ดังสุภาษิตกฎหมายที่ว่า "กฎหมายนอนหลับบางครั้งว แต่ไม่เคยตาย" (The Laws Sometimes Sleep, Never Die.) การยกเลิกกฎหมายหรือการสิ้นสุดแห่งการใช้บังคับกฎหมาย (Abrogation of Law) แยกได้เป็น 4 กรณี คือ (1) การยกเลิกกฎหมายโดยตรง (2) การยกเลิกกฎหมายโดยปริยาย (3) การยกเลิกกฎหมายโดยองค์กรที่มีอำนาจตีความรัฐธรรมนูญ เช่น ศาลรัฐธรรมนูญ และ (4) การยกเลิกกฎหมายโดยผลแห่งคำพิพากษาของศาล

1. การยกเลิกกฎหมายโดยตรง

หมายความว่า มีบทบัญญัติในกฎหมายฉบับนั้นเอง หรือในกฎหมายฉบับใหม่ระบุไม่ให้อีกกฎหมายเก่านั้นอีกต่อไปโดยชัดแจ้ง การยกเลิกกฎหมายโดยตรงมีได้ในกรณีดังต่อไปนี้

ก. กฎหมายกำหนดวันยกเลิกกฎหมายไว้ล่วงหน้าโดยกฎหมายนั้นเอง เช่น กำหนดให้อีกกฎหมายนั้นเป็นเวลา 3 ปี เมื่อใช้กฎหมายครบ 3 ปีแล้ว กฎหมายนั้นก็สิ้นสุดไปในตัว ไม่ต้องมีกฎหมายอีกฉบับหนึ่งระบุยกเลิก เช่น บทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 มาตรา 195 กำหนดการยกเลิกตัวเองไว้ว่า ให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ซึ่งทำหน้าที่รัฐสภา มีอายุจนถึงวันเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นต้น กรณีเช่นนี้ถือว่าเป็นการยกเลิกกฎหมายโดยตรง

ข. มีกฎหมายใหม่ ที่มีลักษณะเช่นเดียวกับระเบียบยกเลิกกฎหมายเก่าไว้โดยตรง ซึ่งอาจเป็นกฎหมายเรื่องเดียวกันหรือกฎหมายอื่น การยกเลิกนี้อาจเป็นการยกเลิกกฎหมายทั้งฉบับ หรือเป็นการยกเลิกกฎหมายนั้น เฉพาะบางบทมาตราก็ได้ จะยกเลิกอย่างไรต้องระบุไว้ให้ชัดเจนในกฎหมาย เช่น มาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 ได้ระบุยกเลิกกฎหมายที่เกี่ยวกับการจราจรทางบกฉบับก่อน ๆ ทุกฉบับ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 20) พ.ศ. 2542 ยกเลิกบางมาตราของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นต้น

ค. เมื่อได้มีการประกาศใช้พระราชกำหนด แต่ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติไม่อนุมัติพระราชกำหนดนั้น ในกรณีเช่นนี้ ก็มีผลเป็นการยกเลิกพระราชกำหนดนั้นไปทันที นับแต่วันที่ประกาศไม่อนุมัติพระราชกำหนด แต่ไม่มีผลกระทบกระเทือนถึงกิจการที่ได้กระทำในระหว่างใช้พระราชกำหนดนั้นแต่ประการใด (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 218)

2. การยกเลิกกฎหมายโดยปริยาย

หมายถึง กรณีที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติชัดแจ้งระบุให้ยกเลิก แต่เป็นที่เห็นได้จากกฎหมายฉบับใหม่ที่จะต้องยกเลิกกฎหมายเก่าไปในตัวด้วย ดังในกรณีดังต่อไปนี้

ก. กฎหมายใหม่ และกฎหมายเก่า มีบทบัญญัติสำหรับกรณีหนึ่ง ๆ อย่างเดียวกัน ในกรณีเช่นนี้ต้องถือว่ากฎหมายใหม่ยกเลิกกฎหมายเก่า ในกรณีเช่นเดียวกันนั้นเพราะต้องถือว่ากฎหมายใหม่ดีกว่ากฎหมายเก่า และกฎหมายใหม่ไม่ประสงค์จะให้ใช้กฎหมายเก่า

ข. กฎหมายใหม่ มีข้อความขัดแย้งกับกฎหมายเก่า กล่าวคือ กฎหมายใหม่ บัญญัติไว้อย่างหนึ่ง กฎหมายเก่าบัญญัติไว้อีกอย่างหนึ่ง ไม่เหมือนกันหรือตรงกันข้ามกัน ต้องใช้กฎหมายใหม่บังคับ และถือว่ากฎหมายเก่าถูกยกเลิกไปโดยปริยายเช่นกัน

ค. การยกเลิกกฎหมายแม่บทที่มอบอำนาจให้ ย่อมจะทำให้กฎหมายที่ออก โดยอาศัยอำนาจนั้นพลอยยกเลิกไปด้วย เช่น การยกเลิกพระราชบัญญัติ หรือพระราช กำหนดยอม ยกเลิกพระราชกฤษฎีกา หรือกฎกระทรวง ซึ่งออกโดยอาศัยอำนาจตาม พระราชบัญญัติ หรือ พระราชกำหนดนั้นด้วย

3. การยกเลิกกฎหมายโดยศาลรัฐธรรมนูญ

เนื่องจากรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ กฎหมายอื่นจึงมี ข้อความที่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญมิได้ กฎหมายใดที่มีข้อความขัดหรือแย้งกับ รัฐธรรมนูญ ย่อมไม่มีผลใช้บังคับ

4. การยกเลิกกฎหมายโดยผลแห่งคำพิพากษาของศาล

มีกฎหมายหลายประเภทซึ่งประกาศใช้โดยมิได้ผ่านการพิจารณาของรัฐสภา ซึ่งได้แก่

พระราชกำหนด พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง และกฎหมายที่ใช้บังคับในท้องถิ่น อัน ได้แก่ข้อบัญญัติจังหวัด เทศบัญญัติ ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เป็นต้น กฎหมายเหล่านี้ ต้องไม่มีข้อความขัดหรือแย้งกับกฎหมายอื่น เพราะเป็นเรื่องที่ได้รับมอบอำนาจตาม กฎหมายให้บัญญัติได้อีกชั้นหนึ่ง ดังนั้นถ้าเกิดปัญหาขึ้น ศาลยุติธรรมมีอำนาจพิจารณา พิพากษาว่าพระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง หรือกฎหมายที่ใช้บังคับในท้องถิ่นที่ขัดหรือ แแย้งต่อกฎหมายอื่น หรือที่เกินขอบเขตที่ได้รับมอบอำนาจนั้นตกเป็นโมฆะซึ่งเท่ากับมีผล เป็นการยกเลิกกฎหมายเหล่านั้นได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 385/2498 วินิจฉัยว่าเทศบาลอาจตราเทศบัญญัติ เรื่องสะพานท่าเทียบเรือสาธารณะโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติเทศบาลได้ แต่จะ ตราได้เฉพาะที่อยู่ในขอบอำนาจ และไม่ขัดแย้งต่อกฎหมาย แต่จะห้ามเลยไปถึงมิให้ผู้อื่น สร้างหรือใช้สะพานท่าเทียบเรือในที่ดินของเอกชนด้วยไม่ได้ เทศบัญญัติที่ออกมาเกิน ขอบเขตอำนาจเช่นนี้ ย่อมไม่มีผลบังคับ และเท่ากับเป็นการยกเลิกไปในตัว

การใช้กฎหมายนั้น แยกได้เป็น 2 ประเภท คือ การใช้กฎหมายโดยตรง และการใช้ กฎหมายโดยการเทียบเคียง สำหรับการใช้อีกกฎหมายโดยการเทียบเคียง เป็นการใช้อีก กฎหมายหลายลักษณะอักษร และต้องอาศัยกฎหมายหลายลักษณะอักษรแต่ก็ไม่เรียกว่าเป็น การตีความ ซึ่งแน่นอนว่าการจะใช้บทเทียบเคียงนั้น ก็ต้องตีความบทที่เอามาเทียบเคียงใช้

เพื่อให้รู้ว่าบทบัญญัตินั้นหมายความว่าอย่างไร มีขอบเขตเพียงใด เมื่อรู้ขอบเขตของตัวบทก็จะรู้ว่าอะไรตกอยู่ในขอบเขตของตัวบท ถ้าอยู่ในขอบเขตของตัวบทก็ใช้ได้เลย แต่กรณีที่อยู่นอกขอบเขต ดีความไปไม่ถึงก็ใช้ไม่ได้เพราะมันไม่เข้า แต่ถ้ามันคล้ายคลึงกันเราก็ขยายความออกไปให้กว้าง ไม่ใช่ตีความอย่างกว้าง ซึ่งยังอยู่ในการตีความ แต่การเทียบเคียงเป็นการขยายความออกไป

การตีความกฎหมาย

การตีความกฎหมายในความหมายอย่างกว้าง (lato sensu) หมายถึง กิจกรรมในเชิงสร้างสรรค์ของผู้พิพากษาในการขยายความ จำกัดความ หรือ การแก้ไขกฎหมายทางกฎหมาย ซึ่งถูกแสดงออกหรืออยู่ในรูปของกฎหมายลายลักษณ์อักษร [3]

การตีความกฎหมายในความหมายอย่างแคบ (strict sensu) การอธิบาย (explanation) โดยผู้พิพากษาเกี่ยวกับความหมายของถ้อยคำหรือวลีที่ปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายหรือกฎหมายลายลักษณ์อักษรอื่นๆ หรือเป็นการเลือกกฎหมายทางกฎหมายโดยได้ทำการค้นหาความหมายและนัยสำคัญ และกำหนดให้สอดคล้องกับข้อเท็จจริงที่ได้รับพิจารณาเรียบร้อยแล้วโดยผู้พิพากษา[4]

การตีความกฎหมายหมายถึง การคิดค้นหาจากบทบัญญัติของกฎหมายโดยวิธีใช้เหตุผลตามหลักตรรกวิทยาและสามัญสำนึก เพื่อให้ได้มาซึ่ง “ข้อความ” ของกฎหมายที่จะนำไปใช้วินิจฉัยคดีข้อพิพาทได้อย่างถูกต้อง คือ เหมาะเจาะเหมาะสมและเป็นธรรม หรือหมายถึงการค้นหาความหมาย (meaning) และนัยสำคัญ (significance) ซึ่งอยู่เบื้องหลังของถ้อยคำที่บุคคลบางคนมีเจตนาจะกล่าว แต่หมายถึงสิ่งที่ต้องการกล่าวจริงๆ และวัตถุ (object) การตีความกฎหมายก็ต้องใช้กฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษร ในการตีความจะไปเอาสิ่งอื่นมาตีความไม่ได้ จารีตประเพณี หลักกฎหมายทั่วไป จึงไม่ใช่วัตถุแห่งการตีความ[5]

การตีความกฎหมาย

การตีความกฎหมายเป็นเรื่องสำคัญที่สุดเรื่องหนึ่งในการดำเนินวิชาชีพกฎหมายไม่ว่าสาขาใดเพราะในกรณีที่ตัวบทกฎหมายมีความขัดแย้งการที่จะใช้กฎหมายนั้นปรับเข้ากับข้อเท็จจริงย่อมไม่มีปัญหายุ่งยากแต่ถ้าตัวบทกฎหมายคลุมเครือหรือมีกรณีสงสัยว่ากฎหมายนั้นมีความหมายอย่างไรก็ต้องอาศัยการตีความกฎหมายเป็นเครื่องมือช่วยสาเหตุที่ต้องมีการตีความกฎหมาย

เนื่องจากถ้อยคำหรือข้อความในกฎหมายมีความหมายไม่ชัดเจน มีข้อสงสัยหรือมีความหมายหลายนัยทำให้เกิดปัญหาโต้เถียงจนหาข้อยุติไม่ได้จึงต้องมีการตีความกฎหมาย เพื่อให้ได้ความหมายที่แท้จริงของถ้อยคำหรือข้อความนั้น

๑. วัตถุประสงค์ของการตีความกฎหมาย

เพื่อค้นหาเหตุผลในกฎหมายหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “เจตนารมณ์ของกฎหมาย” (The spirit of the law) หรือ “วัตถุประสงค์ของกฎหมาย” (The objective of the law) ก็เพราะเพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์หรือความมุ่งหมายอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วพยายามเลือกเฟ้นถ้อยคำมาใช้เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์หรือความมุ่งหมายดังกล่าวโดยเหตุนี้เมื่อเราสามารถหยั่งทราบเจตนารมณ์หรือความมุ่งหมายได้เราก็สามารถทราบความหมายของถ้อยคำที่เขียนไว้ในกฎหมายนั้นได้¹

(๑.๑) การตีความตามเจตนารมณ์

คือการค้นหาความหมายของถ้อยคำในบทกฎหมายจากเจตนารมณ์หรือความมุ่งหมายของกฎหมายนั้นๆ

เจตนารมณ์ของกฎหมายแต่ละเรื่องไม่เหมือนกัน เช่น เจตนารมณ์ของกฎหมายอาญามุ่งที่จะควบคุมการกระทำความผิดและลงโทษผู้กระทำความผิดในขณะที่กฎหมายแพ่งและพาณิชย์มุ่งที่จะให้มีการชดใช้เยียวยาความเสียหาย

ก. ทฤษฎีอำเภोजิต ซึ่งเห็นว่าสามารถค้นหาเจตนารมณ์ของกฎหมายจากเจตนารมณ์ของผู้บัญญัติกฎหมายนั่นเองในทางประวัติศาสตร์ เช่น พิจารณาจากบันทึก รายงานการประชุมของสภา คำอภิปรายในสภา เป็นต้น

ข. ทฤษฎีอำเภอการณ์

ซึ่งเห็นว่าต้องค้นหาเจตนารมณ์ของกฎหมายนั้นว่ากฎหมายมีความมุ่งหมายอย่างไร อาจผันแปรไปตามบริบททางสังคมที่เปลี่ยนไปได้ เช่น กฎหมายออกในสมัยที่ยังไม่มีวิทยุโทรทัศน์ แม้ภายหลังมีโทรทัศน์ก็สามารถใช้กฎหมายปรับได้

ในการตีความกฎหมายควรใช้ทั้งสองทฤษฎีประกอบกันเพราะถ้าพึ่งใช้ทฤษฎีได้ทฤษฎีหนึ่งนั้นจะเป็นข้อบกพร่อง²

๒. ประเภทของการตีความ

การตีความในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยมี ๓ ประเภท คือ

๑.) การตีความตามมาตรา ๔ วรรคแรกบัญญัติว่า “กฎหมายนั้นต้องใช้ในบรรดากรณีซึ่งต้องด้วยบทบัญญัติใดๆแห่งกฎหมายตามตัวอักษรหรือตามความมุ่งหมายของบทบัญญัตินั้น”

๒.) การตีความการแสดงเจตนาตามมาตรา ๑๗๑ บัญญัติว่า “ในการตีความแสดงเจตนา

ให้ฟังเสียงถึงเจตนาอันแท้จริงยิ่งกว่าถ้อยคำสำนวนหรือตัวอักษร”

๓.) การตีความสัญญาตามมาตรา ๓๖๘ บัญญัติว่า “สัญญานั้นท่านให้ตีความไปตามความประสงค์ในทางสุจริตโดยพิเคราะห์ถึงปกติประเพณีด้วย”³

๓. เครื่องมือช่วยตีความกฎหมาย

เมื่อตัวบทกฎหมายชัดเจนอยู่แล้วไม่จำเป็นต้องตีความ แต่ถ้าบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดไม่ชัดเจนก็ต้องตีความเพื่อเสาะหาความหมายที่แท้จริงของบทกฎหมายนั้นวิธีการก็โดยพิจารณาจากมาตราอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับมาตราที่ต้องตีความ นอกจากนี้ยังต้องหาเครื่องมือช่วยตีความซึ่งมีดังนี้

๓.๑ พระราชปรารภ

๓.๒ หมายเหตุท้ายกฎหมาย

๓.๓ ชื่อกฎหมาย ชื่อลักษณะ ชื่อหมวดหมู่

๓.๔ ประวัติศาสตร์กฎหมาย

๓.๕ คำนิยามศัพท์

๓.๖ พจนานุกรมฯ

๓.๗ หลักกฎหมายทั่วไป

๓.๘. กฎหมายเก่า

ตามปกติเมื่อตัวบทกฎหมายก็ดี คำพิพากษาของศาลก็ดี สัญญา พิณัยกรรม หรือเอกสารอื่นทางกฎหมายก็ดี มีข้อความแจ่มแจ้งอยู่แล้วก็ไม่จำเป็นต้องตีความทางกฎหมาย ตรงกันข้ามถ้าบทบัญญัติของกฎหมายเคลือบคลุมมีข้อความกำกวมก็ต้องไปหาเจตนารมณ์อันแท้จริงของกฎหมายหรือของผู้ทำเอกสารเหล่านั้นให้ได้ ถ้าหากเป็นสัญญาก็จะต้องเป็นเจตนารมณ์ของคู่สัญญาทุกฝ่ายในขณะที่ทำสัญญานั้นเป็นสำคัญ ถ้าเป็นพิณัยกรรมก็ต้องถือตามความประสงค์ของผู้ทำพิณัยกรรมเป็นที่ตั้ง

การไปหาเจตนารมณ์ดังกล่าวนี้คือ “การตีความกฎหมาย”

ก. การตีความกฎหมายรัฐธรรมนูญ

เนื่องจากรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศหรือเป็นกฎหมายของกฎหมายทั้งปวง รัฐธรรมนูญจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการตีความรัฐธรรมนูญย่อมกระทบถึงสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ และความรับผิดชอบของราษฎรโดยตรง การตีความรัฐธรรมนูญจึงต้องกระทำด้วยความรอบคอบและพิถีพิถัน ผู้ที่ตีความรัฐธรรมนูญคือศาลรัฐธรรมนูญ วิธีการตีความรัฐธรรมนูญจึงมีวิธีความเช่นเดียวกันกับการตีความกฎหมายทั่วไปคือใช้เครื่องมือช่วย ดังนี้

๑.) คำปรารภของรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญฯพ.ศ.2550 มีหลักสำคัญเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนให้เป็นที่ประจักษ์ชัดเจนยิ่งขึ้น....เป็นต้น

๒.) หลักกฎหมายทั่วไปในรูปสุภาษิตกฎหมาย เช่น สุภาษิตกฎหมายที่ว่า”สิ่งทีมาก่อน และสิ่งที่ตามหลังมาช่วยตีความหมายได้ดีที่สุด” สุภาษิตกฎหมายอีกบทหนึ่งที่น่ามาใช้ตีความรัฐธรรมนูญได้ก็คือสุภาษิตที่ว่า”ฟังตีความกฎหมายไปในทางที่เป็นผลมากกว่าในทางที่ไร้ผล” เป็นต้น

นอกจากหลักการตีความรัฐธรรมนูญดังกล่าวแล้วยังมีอีก2หลักการคือ

(๑.) หลักการตีความตามประเพณีการปกครอง

(๒.)

หลักนี้นำมาใช้เมื่อเกิดปัญหาการตีความตามลายลักษณ์อักษร หรือ การไม่กระจ่างชัดในการตีความตามเจตนารมณ์หรือเพื่อให้การตีความตามเจตนารมณ์มีน้ำหนักยิ่งขึ้นหรือในกรณีที่ไม่มีบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญบังคับแก่กรณีใดๆก็จำเป็นต้องใช้หลักการตีความตามประเพณีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขโดยอาศัยหลักปรัชญาของระบอบการปกครองประชาธิปไตยแบบสากลมาประกอบการวินิจฉัยตีความด้วยการปกครองในระบอบประชาธิปไตยคือ รูปแบบการปกครองตามแนวคิดของประเทศตะวันตก

ซึ่งยึดหลักในความเสมอภาค ความเป็นอิสระเสรี และความเป็นเหตุผลนิยม การเป็นรัฐบาลหรือการปกครองที่เป็นของประชาชนโดยประชาชนและเพื่อประชาชน ประเพณีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขจึงหมายความว่าสิ่งที่นิยมปฏิบัติและเป็นที่ยอมรับสืบต่อกันมาจนเป็นแบบแผนในการปกครองภายใต้หลักการประชาธิปไตยซึ่งยอมรับพระราชฐานะและพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ

(๒.) หลักการตีความกฎหมายมหาชนที่มุ่งประโยชน์สาธารณะหรือประโยชน์แห่งรัฐ ต้องคำนึงถึงเหตุผลและความจำเป็นของรัฐ และผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นตามมา การตีความรัฐธรรมนูญจึงต้องไม่ปล่อยให้เกิดช่องว่างทางอำนาจหรือสุญญากาศทางการเมืองหรือก่อให้เกิดทางตันทางการเมืองจนนำไปสู่วิกฤติการณ์รัฐธรรมนูญหรือนำไปสู่การปกครองรูปแบบอื่นที่ไม่พึงประสงค์เกิดขึ้น⁴

ข. การตีความกฎหมายอาญาต้องตีความโดยเคร่งครัด

หมายความว่า เมื่อรัฐได้ออกบทบัญญัติที่ขัดแย้งระบอบว่าการกระทำหรือการไม่กระทำอย่างใดเป็นความผิดทางอาญาแล้วก็ถือว่าเฉพาะกรณีนั้นๆเท่านั้นที่เป็นความผิด จะไปรวมถึงกรณีอื่นๆด้วยไม่ได้ ซึ่งหลักการตีความกฎหมายโดยเคร่งครัดนี้หมายความว่า “จะนำบทกฎหมายใกล้เคียงมาใช้ไปเป็นผลร้ายมิได้” ดังคำกล่าวของ ศาสตราจารย์ เอกูต์ ให้หลักไว้ว่า “บทบัญญัติของกฎหมายอาญาซึ่งกำหนดความผิด หรือบัญญัติโทษไว้จะต้องบังคับใช้ตามตัวอักษรจะลงโทษบุคคล เพราะได้กระทำการอันคล้ายคลึงกันกับที่ได้มีกฎหมายบัญญัติไว้นั้นมิได้”

ส่วนในกรณีที่ไม่มีบทบัญญัติกฎหมายบัญญัติไว้โดยตรงถ้าเป็นเรื่องคดีอาญาเมื่อไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ว่าเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้จำเลยก็ไม่มี ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 2⁵

ค. การตีความกฎหมายแพ่งเป็นไปตาม มาตรา ๔ วรรคแรกนั้น ต้องพิจารณาไปตามตัวอักษรและตามความมุ่งหมายไปพร้อมๆกัน ไม่ใช่พิจารณาตัวอักษรก่อนแล้วจึงพิจารณาความมุ่งหมาย นอกจากนี้กฎหมายแพ่งยังมีหลักการตีความอีกหลักหนึ่ง การตีความโดยเคร่งครัด เช่น มาตรา ๑๖๒ การนี้ไม่ถึงว่าเป็นการกลั่นแกล้งจึงต้องตีความโดยเคร่งครัดใช้บังคับในกรณีที่กฎหมายระบุไว้โดยเฉพาะคือการทำนิติกรรมสองฝ่ายหรือสัญญาเท่านั้น ถ้าเป็นนิติกรรมฝ่ายเดียวมาตรานี้ไม่ใช้บังคับ เป็นต้น

กฎหมายแพ่งหรือกฎหมายอื่นนั้นแม้ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ในเรื่องนั้นๆโดยเฉพาะ ศาลก็อาจวินิจฉัยคดีตามจารีตประเพณีแห่งท้องถิ่น ถ้าจารีตประเพณีเช่นว่านี้ไม่มี ก็ต้องวินิจฉัยคดีโดยอาศัยบทกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่ง ถ้ากฎหมายใกล้เคียงดังกล่าวไม่มี ก็ต้องถือตามหลักกฎหมายทั่วไปไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 4 ถ้าหากยังไม่มีหลักกฎหมายทั่วไป กรณีนี้ศาลจะปฏิเสธไม่วินิจฉัยคดีเพราะไม่มีกฎหมายหาได้ไม่เพราะศาลต้องหาหลักกฎหมายทั่วไปมาปรับแก้คดีจนได้ หลักกฎหมายทั่วไปนี้อาจเป็นสุภาษิตกฎหมาย ความเห็นของนักกฎหมาย หรือแม้แต่สามัญสำนึก

การอุดช่องว่างแห่งกฎหมาย

ช่องว่างแห่งกฎหมาย (GAP IN THE LAW) หมายถึงกรณีที่ไม่มีกฎหมายลายลักษณ์อักษรหรือกฎหมายจารีต ประเพณีที่จะนำไปใช้ปรับแก้ข้อเท็จจริงได้ กล่าวคือ ผู้ใช้กฎหมายหากฎหมายเพื่อมาใช้ปรับแก้กรณีไม่พบ

กรณีช่องว่างแห่งกฎหมายเกิดขึ้นได้อย่างไร ช่องว่างกฎหมายย่อมเกิดขึ้นได้ 2 กรณี คือ

1. ผู้ร่างกฎหมายคิดไปไม่ถึงว่าจะมีช่องว่างแห่งกฎหมายได้ซึ่งอาจเป็นได้ด้วยเหตุ 2 ประการ คือ

ก. ผู้ร่างกฎหมายสามารถจะนึกถึงช่องว่างแห่งกฎหมายได้ และเป็นความบกพร่องของผู้ร่างกฎหมายเอง

ที่ไม่ได้นึกถึงช่องว่างแห่งกฎหมายนั้น และโดยเหตุนี้จึงไม่ได้ร่างบทบัญญัติสำหรับกรณีนั้นๆ ไว้ เช่นในเวลาที่ยกกฎหมายได้มีโทรศัพท์ที่ใช้อยู่แล้ว แต่ผู้ร่างกฎหมายบกพร่องจึงไม่ได้คิดถึงโทรศัพท์ และไม่ได้บัญญัติกฎหมายไว้สำหรับกรณีติดต่อกันทางโทรศัพท์

ข. ผู้ร่างกฎหมายไม่สามารถที่จะนึกช่องว่างแห่งกฎหมายนั้นได้ เพราะยังไม่มีเหตุการณ์อันทำให้เกิดช่องว่างนั้นเกิดขึ้น อย่างผู้ร่างกฎหมายลักษณะอาญา รศ.127 ย่อม

ไม่สามารถที่จะนึกถึงการร่างบทบัญญัติเกี่ยวกับไฟฟ้า เพราะยังไม่ใช่แพร่หลาย โดยเหตุนี้จึงไม่มีบทบัญญัติกล่าวถึงการลักปล้นงาน เช่น การลักกระแสไฟฟ้าไปใช้

2. ผู้ร่างกฎหมายคิดถึงช่องว่างแห่งกฎหมายนั้น แต่เห็นว่าสำหรับกรณีที่เป็นช่องว่างแห่งกฎหมาย ยังไม่สมควรบัญญัติไว้ให้ตายตัว เพราะตำรากฎหมายและคำพิพากษาของศาลยังไม่ได้พิจารณาปัญหานั้นอย่างเพียงพอ โดยยังไม่ได้คิดค้นหลักเกณฑ์อันเหมาะสมไว้สำหรับเรื่องนั้นๆ โดยเหตุนี้การที่จะบัญญัติกฎหมายสำหรับกรณีนั้นๆ ให้เป็นการตายตัวจะเป็นการรีบด่วนเกินไป เพราะบทกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษรและบัญญัติไว้อย่างแจ่มชัดนั้น จะเป็นอุปสรรคขัดขวางต่อการที่ตำราและคำพิพากษาจะได้คลี่คลายปัญหานี้ให้กระจ่างแจ่มแจ้งต่อไปในภายหน้าและหาหลักเกณฑ์ที่สมบูรณ์มาใช้ตรงกันข้ามถ้าจะบัญญัติกฎหมายไว้ชัดเจน ตำรากฎหมายหรือคำพิพากษาก็จะได้อธิบายตัวบทกฎหมายที่บัญญัติไว้แล้วเท่านั้น ในกรณีดังกล่าวผู้ร่างกฎหมายก็ปล่อยช่องว่างแห่งกฎหมายทิ้งไว้โดยไม่ให้มีบทบัญญัติกฎหมาย เป็นการปล่อยให้มีช่องว่างไว้โดยตั้งใจ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 4 วรรคที่สอง บัญญัติว่า “เมื่อไม่มีบทกฎหมายที่จะยกมาปรับคดีได้ ให้วินิจฉัยคดีนั้นตามจารีตประเพณีแห่งท้องถิ่น ถ้าไม่มีจารีตประเพณีเช่นว่านั้นให้วินิจฉัยคดีอาศัยเทียบบทกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่งและถ้าบทกฎหมายเช่นนั้นก็ไม่มีด้วยให้วินิจฉัยตามหลักกฎหมายทั่วไป”

จากบทบัญญัติข้างต้นนี้จะเห็นได้ว่าสิ่งที่จะนำมาใช้ในการอุดช่องว่างของกฎหมายก็คือจารีตประเพณีแห่งท้องถิ่น บทกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่ง และหลักกฎหมายทั่วไป ซึ่งการจะนำมาใช้นั้นต้องเป็นไปตามลำดับขั้นตอนไม่ควรที่จะเลือกใช้ตามอำเภอใจ คือ

-ถ้าไม่มีกฎหมายใดที่จะมาปรับใช้กับข้อเท็จจริงได้ อันดับแรกก็ให้นำจารีตประเพณีแห่งท้องถิ่นนั้นมาปรับใช้ก่อน

-ถ้าไม่มีจารีตประเพณีแห่งท้องถิ่นที่จะมาปรับใช้กับเรื่องนั้นๆได้ ก็อาศัยบทกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่งมาปรับใช้

-และสุดท้ายหากไม่มีบทกฎหมายที่ใกล้เคียงพอจะนำมาปรับใช้ได้จึงให้นำหลักกฎหมายทั่วไปมาใช้ปรับเข้ากับข้อเท็จจริงนั้น

1. จารีตประเพณี คือ ระเบียบแบบแผนหรือแนวทางการประพฤติปฏิบัติที่สืบทอดกันมาช้านานและเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม ซึ่งแต่เดิมนั้นกฎหมายก็มีที่มาหรือได้รับแนวทางจากจารีตประเพณีเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว แต่จารีตประเพณีที่จะนำมาอุดช่องว่างของกฎหมายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 4 นั้น ต้องมีสาระสำคัญคือ

-ต้องเป็นจารีตประเพณีที่เป็นที่ยอมรับและถือปฏิบัติของคนในสังคม

- จารีตประเพณีนั้นต้องไม่ขัดต่อกฎหมายบ้านเมือง หรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองหรือศีลธรรมอันดีทั้งหลายของคนในสังคม
- จารีตประเพณีนั้นต้องเป็นจารีตประเพณีแห่งท้องถิ่น ซึ่งความหมายของจารีตประเพณีแห่งท้องถิ่นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้น หมายถึงจารีตประเพณีของประเทศไทยเรานั้นเอง
- จารีตประเพณีนั้นต้องมีเหตุผลและความเป็นธรรม

2. บทกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่ง คือ การนำข้อเท็จจริงใดที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ไปเปรียบเทียบกับข้อเท็จจริงที่มีกฎหมายบัญญัติไว้แล้วดูว่ามีความใกล้เคียงกันหรือคล้ายคลึงกันหรือไม่ ถ้ามีความใกล้เคียงกันถึงขนาดหรือก็คือมีความใกล้เคียงกันอย่างมาก ก็ให้นำบทบัญญัตินั้นมาปรับใช้กับข้อเท็จจริงที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ได้ ซึ่งหลักการใช้บทกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่งนี้มาจากหลักที่ว่า “สิ่งที่เหมือนกันควรจะได้รับการปฏิบัติอย่างเดียวกันหรือเท่าเทียมกัน”

การเทียบเคียงกฎหมายนั้นนอกจากจะพิจารณาถึงข้อเท็จจริงที่ใกล้เคียงกันแล้ว อาจต้องพิจารณาไปถึงเนื้อหาหรือเจตนารมณ์ของกฎหมาย หรือแม้กระทั่งถึงตำแหน่งหรือหมวดหมู่ของกฎหมายด้วย ฯลฯ ซึ่งจากที่ได้ลองศึกษาดูแล้วนักกฎหมายแต่ละคนจะมีหลักเกณฑ์การเทียบเคียงที่แตกต่างกัน แต่อยู่บนหลักที่ว่าข้อเท็จจริงทั้งสองเรื่องที่น่ามาเปรียบเทียบกับกันต้องมีความใกล้เคียงกันอย่างมากเป็นพื้นฐาน

3. หลักกฎหมายทั่วไป เป็นการอุดช่องว่างกฎหมายที่จะนำมาใช้ในลำดับสุดท้ายในกรณีที่ไม่มีทั้งจารีตประเพณีและบทกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่งนำมาปรับใช้ได้ หลักกฎหมายทั่วไปนั้นโดยแท้จริงแล้วไม่ใช่กฎหมาย แต่เป็นหลักความยุติธรรมต่างๆซึ่งประกอบด้วยเหตุผลทางกฎหมาย ไม่ใช่หลักกฎหมายของประเทศใดประเทศหนึ่งโดยเฉพาะ แต่เป็นหลักที่เป็นการสากลและนานาประเทศนำไปใช้เป็นหลักหรือแนวทางของกฎหมาย อาจจะเป็นหลักการที่อยู่ในระบบกฎหมายแบบลายลักษณ์อักษรหรือไม่ใช่ลายลักษณ์อักษรก็ได้ หรืออาจมาจากแนวคิดในทางนิติปรัชญาก็ได้ ฯลฯ แต่ต้องเป็นหลักที่ก่อให้เกิดความยุติธรรมและเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป

หลักกฎหมายทั่วไปอาจมีลักษณะคล้ายคลึงกับจารีตประเพณีหรือศีลธรรม แต่ในส่วนของหลักกฎหมายทั่วไปจะมีเหตุผลหรือหลักการทางกฎหมายมารองรับด้วย เช่น หลักทั่วไปที่ว่า “ผู้รับโอนย่อมไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอน” หลักการดังกล่าวนั้นก็ถือเป็นหลักทั่วไปของบทบัญญัติกฎหมายอันเกี่ยวกับการโอนกรรมสิทธิ์ หรือหลักทั่วไปที่ว่า “ความยินยอมไม่เป็นละเมิด” ก็ถือเป็นหลักทั่วไปของบทบัญญัติกฎหมายว่าด้วยเรื่องละเมิดเช่นเดียวกัน ฯลฯ

ส่วนการจะนำหลักกฎหมายทั่วไปมาปรับใช้นั้นต้องคำนึงถึง

- ความสอดคล้องของแนวทางกฎหมาย เศรษฐกิจ สังคม และจารีตประเพณี
- ไม่ขัดต่อกฎหมายที่มีอยู่ ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน รวมไปถึงไม่ขัดต่อความรู้สึกของคนในสังคม
- ก่อให้เกิดความยุติธรรมแก่บุคคลที่เกี่ยวข้อง

กฎหมายลักษณะบุคคล

บุคคล คือสิ่งที่สามารถมีสิทธิและหน้าที่ได้ตามกฎหมาย เฉพาะมนุษย์เท่านั้นที่สามารถมีสิทธิและหน้าที่ สัตว์ไม่มีสิทธิและหน้าที่ จึงไม่ใช่บุคคล

ยังมีสิ่งอื่นซึ่งมีสภาพบุคคลด้วย ได้แก่ หมูคน กองทรัพย์สิน หรือกิจการอันใดอันหนึ่ง เช่น สมาคม มูลนิธิ หรือกระทรวง ทบวงกรม ซึ่งสามารถมีสิทธิและหน้าที่ เช่น สามารถทำการซื้อขายได้ เราเรียกบุคคลประเภทนี้ว่า นิติบุคคล

ดังนั้นบุคคลจึงแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. บุคคลธรรมดา
2. นิติบุคคล

บุคคลธรรมดา

บุคคลธรรมดา ได้แก่มนุษย์ทั้งปวงไม่ว่าจะเป็นเด็ก ผู้ใหญ่ ผู้หญิง หรือผู้ชาย ไม่ว่าจะเป็นคนโง่หรือคนฉลาด คนดีหรือคนบ้า ก็เป็นบุคคลธรรมดา

การเริ่มสภาพบุคคล

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 15 วรรค 1 บัญญัติว่า "สภาพบุคคลย่อมเริ่มแต่เมื่อคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารก..." จากมาตรานี้จะเห็นได้ว่าการเริ่มสภาพบุคคลต้องประกอบไปด้วยหลักเกณฑ์ 2 ประการคือ

1. การคลอด และ
2. การอยู่รอดเป็นทารก

ดังนั้นเด็กที่ยังไม่ได้คลอดจึงไม่มีสภาพบุคคล การคลอดนั้นต้องเป็นการคลอดที่สำเร็จเรียบร้อยบริบูรณ์แล้ว เมื่อคลอดแล้วจะต้องอยู่รอดเป็นทารก โดยร่างกายต้องแยกต่างหากออกจากรดา และมีการหายใจของทารก แม้จะเพียงเล็กน้อยก็ตามก็ถือว่า มีสภาพบุคคล ดังนั้นทารกที่ตายก่อนคลอดหรือแม้ขณะคลอด เมื่อไม่มีสภาพบุคคลแล้วก็ไม่ มีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายกฎหมายได้ยอมรับสิทธิของทารกซึ่งอยู่ในครรภ์มารดา ยังมิได้คลอด โดยมาตรา 15 วรรค 2 ได้บัญญัติไว้ว่า "ทารกในครรภ์มารดาก็สามารถมีสิทธิต่าง ๆ ได้ หากว่าภายหลังคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารก" เช่น บิดาของทารกได้ตายลงในระหว่างที่ทารกอยู่ในครรภ์มารดา ทารกย่อมมีสิทธิได้รับมรดกของบิดา ถ้าหากว่าภายหลัง

ได้เกิดมาและมีชีวิตรอดอยู่เป็นทารก สิทธิในการรับมรดกนี้ ย่อมย้อนหลังไปถึงเวลาที่ทารกยังอยู่ในครรภ์มารดา แต่มีเงื่อนไขว่าทารกที่เกิดมานั้นจะต้องมีชีวิตรอดอยู่

ทารกในครรภ์มารดาที่สามารถมีสิทธิต่าง ๆ ได้ คือทารกที่เกิดภายใน 310 วัน นับแต่วันที่เจ้ามรดกคือบิดาตาย หรือภายใน 310 วันนับแต่วันที่ขาดจากการสมรส (มาตรา 1604 และ 1536)

มาตรา 15 วรรค 2 นี้ บัญญัติขึ้นเพื่อมิให้ทารกที่อยู่ในครรภ์มารดาเสียเปรียบผู้ที่เกิดมาแล้ว ในกรณีที่ทารกจะได้สิทธิต่าง ๆ เช่นสิทธิในการได้รับมรดก

การสิ้นสภาพบุคคล

มาตรา 15 วรรค 1 บัญญัติว่า "สภาพบุคคล...สิ้นสุดลงเมื่อตาย" เมื่อบุคคลถึงแก่ความตาย สิทธิและหน้าที่ของผู้ตายย่อมตกทอดไปยังทายาทของผู้ตาย

การสิ้นสภาพของบุคคลธรรมดาแบ่งออกเป็น 2 กรณีคือ

1. การตาย เป็นการสิ้นสภาพบุคคลโดยธรรมชาติ บุคคลจะถึงแก่ความตายตามธรรมชาติ เมื่อหยุดหายใจ และหัวใจหยุดเต้น ได้มีการประชุมทางการแพทย์และกฎหมาย ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2531 ที่ประชุมประกอบไปด้วย แพทย์ นักกฎหมาย และบุคคลทั่วไป ได้เห็นพ้องต้องกันว่า การตายเป็นปัญหาข้อเท็จจริงทางการแพทย์ มิใช่ปัญหาข้อกฎหมาย

ความหมายของการตายในกฎหมายไทย สามารถตีความได้เหมาะสมแก่ยุคสมัยได้อยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมอีก

2. การสาบสูญ เป็นการสิ้นสภาพบุคคลโดยผลของกฎหมาย ผู้ใดถูกศาลสั่งให้เป็นคนสาบสูญ ก็เท่ากับว่าถึงแก่ความตาย

หลักเกณฑ์ของการเป็นคนสาบสูญ

การที่บุคคลได้จากภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ ไม่มีใครทราบข่าวคราว ไม่รู้ว่ามีชีวิตอยู่หรือไม่ เป็นระยะเวลาหลาย ๆ ปีนั้น ย่อมก่อให้เกิดความยุ่งยากแก่บุคคลบางจำพวก เช่น บิดา มารดา สามี ภรรยา หรือบุตรของผู้ที่ไม่อยู่ เกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สินของผู้ที่ไม่อยู่ กฎหมายจึงได้บัญญัติเรื่องการสาบสูญขึ้น หลักเกณฑ์ของการเป็นคนสาบสูญมีดังนี้ (มาตรา 61)

1. กรณีธรรมดา ถ้าบุคคลใดได้ไปจากภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ และไม่มีใครรู้แน่ชัดว่าบุคคลนั้นยังมีชีวิตอยู่หรือไม่ตลอดระยะเวลา 5 ปี

2. กรณีพิเศษ ระยะเวลาตาม 1. ให้ลดเหลือ 2 ปี

1. นับแต่วันที่การรบหรือสงครามสิ้นสุดลง ถ้าบุคคลนั้นอยู่ในการรบหรือสงครามและหายไปในการรบหรือสงครามดังกล่าว
2. นับแต่วันที่ยานพาหนะที่บุคคลนั้นเดินทาง อับปาง ถูกทำลาย หรือสูญหายไป เช่น เรืออับปาง หรือเครื่องบินตก เป็นต้น
3. นับแต่วันที่เหตุอันตรายเป็นเหตุชีวิตนอกจากที่ระบุไว้ใน 2.1 หรือ 2.2 ได้ผ่านพ้นไป ถ้าบุคคลนั้นตกอยู่ในอันตรายเช่นว่านั้น เช่น ไปสำรวจในป่า ทึบแล้วไม่กลับมา หรือถูกโจรก่อการร้ายจับตัวไป เป็นต้น

3. ผู้มีสิทธิร้องขอต่อศาลให้ศาลมีคำสั่งแสดงการสาบสูญ ได้แก่

1. ผู้มีส่วนได้เสีย หรือ
2. พนักงานอัยการ

4. ต้องมีคำสั่งของศาลแสดงการสาบสูญ เมื่อเข้าหลักเกณฑ์ตาม 1. หรือ 2. แล้ว ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพนักงานอัยการร้องขอ ศาลจะสั่งให้บุคคลนั้นเป็นคนสาบสูญก็ได้ ผู้มีส่วนได้เสียในที่นี้ คือผู้มีส่วนได้หรือส่วนเสียในความเป็นความตายของผู้นั้น เช่น บิดา มารดา สามี ภรรยา หรือบุตร เป็นต้น เมื่อศาลสั่งให้เป็นคนสาบสูญแล้วให้โฆษณาคำสั่งแสดงการสาบสูญของศาลในราชกิจจานุเบกษา การสั่งให้เป็นคนสาบสูญนั้นเป็นดุลยพินิจของศาล

ผลทางกฎหมายของการเป็นคนสาบสูญ

มาตรา 62 บัญญัติว่า "บุคคลซึ่งศาลได้มีคำสั่งให้เป็นคนสาบสูญ ให้ถือว่าถึงแก่ความตายเมื่อครบกำหนดระยะเวลาตามที่ระบุไว้ในมาตรา 61" บุคคลที่เป็นคนสาบสูญนั้นกฎหมายให้ถือว่าถึงแก่ความตาย เป็นการสิ้นสภาพบุคคล ทรัพย์สินมรดกต่าง ๆ ย่อมตกทอดไปยังทายาท

การเป็นคนสาบสูญนั้น มิใช่ถือว่าถึงแก่ความตายตั้งแต่วันที่ศาลมีคำสั่งให้เป็นคนสาบสูญ แต่เป็นการถึงแก่ความตายเมื่อครบกำหนดระยะเวลา 5 ปีนับแต่บุคคลผู้นั้นได้ไปจากภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่และไม่มีใครรู้แน่ว่าบุคคลนั้นยังมีชีวิตอยู่หรือไม่ และ 2 ปีนับแต่วันที่การรบหรือสงครามสิ้นสุดลง ถ้าบุคคลนั้นอยู่ในการรบหรือสงครามและหายไปในการรบหรือสงครามดังกล่าว หรือนับแต่วันที่ยานพาหนะที่บุคคลนั้นเดินทางอับปาง ถูกทำลาย หรือสูญหายไป หรือนับแต่วันที่เหตุอันตรายเป็นเหตุชีวิตอย่างอื่นได้ผ่านพ้นไป ถ้าบุคคลนั้นตกอยู่ในอันตรายเช่นว่านั้น

กรณีไม่ทราบวันเกิดแน่นอนของบุคคล

เมื่อเด็กเกิดมา คนที่เป็นเจ้าบ้านหรือบิดามารดาของเด็กต้องไปแจ้งการเกิดต่อนายทะเบียน

ผู้รับแจ้ง ตามพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 แต่มีบางกรณีที่เจ้าบ้านหรือบิดามารดาของเด็กไม่ได้แจ้งการเกิดของเด็กไว้ หรือไม่ได้จดวัน เดือน ปีเกิดของเด็กไว้ หรืออาจเป็นกรณีที่ข้อมูลทะเบียนประวัติราษฎรสูญหายไป ซึ่งทำให้ไม่ทราบ วัน เดือน ปีเกิดของเด็กการรู้วันเกิดเป็นสิ่งจำเป็นในทางกฎหมาย เช่นทำให้รู้ว่าบุคคลเป็นผู้บรรลุนิติภาวะหรือยัง ผู้เยาว์ทำพินัยกรรมสมบูรณ์หรือไม่ สำหรับเรื่องนี้มาตรา 16 บัญญัติไว้ว่า "การนับอายุของบุคคล ให้เริ่มนับแต่วันเกิด ในกรณีที่รู้ว่าเกิดในเดือนใดแต่ไม่รู้วันเกิด ให้นับวันที่หนึ่งแห่งเดือนนั้นเป็นวันเกิด แต่ถ้าพันวิสัยที่จะหยั่งรู้เดือนและวันเกิดของบุคคลใด ให้นับอายุบุคคลนั้นตั้งแต่วันต้นปีปฏิทินซึ่งเป็นปีที่บุคคลนั้นเกิด" จากมาตรา 16 นี้แยกพิจารณาได้ดังนี้

1. การนับอายุของบุคคล ให้เริ่มนับแต่วันเกิด

2. ในกรณีที่รู้ว่าเกิดในเดือนใดแต่ไม่รู้วันเกิด ให้นับวันที่หนึ่งแห่งเดือนนั้นเป็นวันเกิด เช่น นายแดงเกิดเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2500 แต่ไม่รู้วันเกิดวันไหน ให้ถือว่านายแดงเกิดวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2500

แต่ถ้าพันวิสัยที่จะหยั่งรู้เดือนและวันเกิดของบุคคลใด ให้นับอายุบุคคลนั้นตั้งแต่วันต้นปีปฏิทินซึ่งเป็นปีที่บุคคลนั้นเกิด ตามพระราชบัญญัติปีปฏิทินหลวง พ.ศ. 2483 ให้ถือเอาวันที่ 1 มกราคม เป็นวันต้นปี บุคคลใดที่เกิดก่อน พ.ศ. 2484 ให้ถือเอาวันที่ 1 เมษายน เป็นวันเกิด แต่ตั้งแต่ พ.ศ. 2484 เป็นต้นไป ให้ถือเอาวันที่ 1 มกราคม เป็นวันเกิด เช่น นายเขียวเกิด พ.ศ. 2484 แต่ไม่รู้วันเกิดวันไหน ให้ถือเอาวันที่ 1 มกราคม 2484 เป็นวันเกิดของนายเขียว

กรณีไม่ทราบลำดับแน่นอนแห่งการตายของบุคคล

การที่บุคคลถึงแก่ความตายพร้อม ๆ กัน อาจพบเห็นได้เสมอ ๆ เช่น เกิดอุบัติเหตุรถยนต์ชนกัน เครื่องบินตก เรืออัปปาง หรือเกิดไฟไหม้ ทำให้คนทั้งครอบครัวถึงแก่ความตายในคราวเดียวกัน จึงทำให้เกิดปัญหาว่าใครตายก่อนหลังใคร ซึ่งมีผลทางกฎหมายเกี่ยวกับการรับมรดก เพราะถ้าผู้มีสิทธิรับมรดกตายก่อนหรือพร้อมกับเจ้ามรดกก็จะไม่ได้รับมรดก แต่ถ้าตายหลังเจ้ามรดกก็จะมีสิทธิได้รับมรดก ซึ่งในเรื่องนี้มาตรา 17 บัญญัติไว้ว่า "ในกรณีบุคคลหลายคนตายในเหตุอันตรายร่วมกัน ถ้าเป็นการพันวิสัยที่จะกำหนดได้ว่าคนไหนตายก่อนหลัง ให้ถือว่าตายพร้อมกัน" บางครั้งเราสามารถทราบได้ว่าคนไหนตายก่อน เช่น ในอุบัติเหตุรถยนต์ชนกันครั้งหนึ่งเราเห็นคนหนึ่งตายไปแล้ว แต่อีกคนหนึ่งยังหายใจอยู่ ถ้ากรณีไม่ทราบว่าใครตายก่อน กฎหมายให้ถือว่าตายพร้อมกัน

สิ่งที่ได้แก่สภาพบุคคล

ส่วนประกอบของสภาพบุคคลมีดังนี้คือ

1. ชื่อ

2. ภูมิลำเนา
3. สถานะ
4. ความสามารถ

ชื่อ

ชื่อ เป็นคำที่ใช้เรียกบุคคลเพื่อให้รู้ว่าแต่ละคนเป็นใคร มีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายอย่างไร มีฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจอย่างไร

ส่วนประกอบของชื่อบุคคล

ตามพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 ส่วนประกอบของชื่อบุคคลมีดังนี้คือ

1. ชื่อตัว หมายความว่า ชื่อประจำบุคคล
2. ชื่อรอง หมายความว่า ชื่อประกอบถัดจากชื่อตัว
3. ชื่อสกุล หมายความว่า ชื่อประจำวงศ์สกุล ไม่เป็นชื่อของบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ ชื่อสกุลได้มาโดยผลที่ได้เกิดมามีสภาพบุคคล บุตรที่เกิดมามีสิทธิใช้ชื่อสกุลของบิดา ในกรณีที่บิดาไม่ปรากฏ บุตรมีสิทธิใช้ชื่อสกุลของมารดา (ป.พ.พ.มาตรา 1561) พระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 มาตรา 12 ที่บัญญัติว่า "หญิงมีสามีให้ใช้ชื่อสกุลของสามี" นั้นขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นอันใช้บังคับมิได้ (คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 21/2546) ดังนั้นหญิงมีสามีจึงมีสิทธิใช้ชื่อสกุลเดิมของตนได้

สาระสำคัญของชื่อบุคคล

ตามพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 ชื่อบุคคลมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

1. ผู้มีสัญชาติไทยต้องมีชื่อตัวและชื่อสกุล และจะมีชื่อรองก็ได้
2. ชื่อตัวหรือชื่อรองต้องไม่พ้องหรือมุ่งหมายให้คล้ายกับพระปรมาภิไธย พระนาม
ข อ ง
พระราชินี หรือราชทินนาม และต้องไม่มีคำหรือความหมายหยาบคาย
3. ผู้ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ หรือผู้เคยได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ แต่ได้ออกจากบรรดาศักดิ์นั้นโดยมิได้ถูกถอด จะใช้ราชทินนามตามบรรดาศักดิ์นั้นเป็นชื่อตัวหรือชื่อรองก็ได้
4. ชื่อสกุลต้อง
  1. ไม่พ้อง หรือมุ่งหมายให้คล้ายกับพระปรมาภิไธย หรือพระนามของพระราชินี
  2. ไม่พ้องหรือมุ่งหมายให้คล้ายกับราชทินนาม เว้นแต่ราชทินนามของตนของผู้บุพการี หรือของผู้สืบสันดาน

- 3.ไม่ซ้ำกับชื่อสกุลที่ได้รับพระราชทานจากพระมหากษัตริย์ หรือชื่อสกุลที่ได้จดทะเบียนไว้แล้ว
- 4.ไม่มีคำหรือความหมายหยาบคาย
- 5.มีพยัญชนะไม่เกินกว่าสิบพยัญชนะ เว้นแต่กรณีใช้ราชทินนามเป็นชื่อสกุล

ลักษณะพิเศษของชื่อบุคคล

ลักษณะพิเศษของชื่อบุคคลมีดังนี้

1. ชื่อบุคคลไม่อาจได้มาหรือสูญเสียไปโดยอายุความ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1382 บุคคลอาจได้ทรัพย์สินมาด้วยการครอบครองปรปักษ์ เช่นนายดำครอบครองปรปักษ์ที่ดินแปลงหนึ่งของนายแดงโดยสงบ เปิดเผยและเจตนาเป็นเจ้าของเมื่อครบ 10 ปี นายแดงยอมได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินแปลงนั้น แต่สำหรับชื่อบุคคลแล้ว ไม่อาจได้มาหรือสูญเสียไปโดยอายุความ เช่น

มีคนคนหนึ่งเอาชื่อสกุลของเราไปใช้ แม้เขาจะใช้ชื่อของเรานานเท่าใด เขาก็ไม่ได้กรรมสิทธิ์ในชื่อนั้น เราย่อมมีสิทธิที่จะฟ้องไม่ให้เขาใช้ชื่อของเราต่อไปได้

2. ชื่อบุคคลเป็นสิ่งที่จำหน่ายให้แก่กันได้ ชื่อในทางการค้าอาจจำหน่ายให้แก่กันได้ เช่น บริษัทหนึ่งเอาชื่อสินค้าของอีกบริษัทหนึ่งมาตั้งเป็นชื่อสินค้าของบริษัทตนเอง โดยจ่ายค่าตอบแทนให้ก็ยอมทำได้ ถ้าทั้งสองบริษัทยินยอมตกลงกัน สำหรับชื่อของบุคคลนั้นไม่อาจซื้อขายกันได้

3. ชื่อบุคคลต้องอยู่คงที่ไม่เปลี่ยนแปลง เพราะถ้าให้มีการเปลี่ยนแปลงชื่อกันง่าย ๆ แล้ว จะทำให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่นได้ เช่น คนคนหนึ่งอาจจะเปลี่ยนชื่อหลายสิบครั้ง เพื่อหลีกเลี่ยงหน้าที่ที่ตนจะต้องปฏิบัติ หรือทำการทุจริตในทางต่าง ๆ ได้

ภูมิลำเนา

ภูมิลำเนา คือถิ่นอันบุคคลมีสถานที่อยู่เป็นแหล่งสำคัญ ภูมิลำเนาเป็นที่อยู่ตามกฎหมายของบุคคล เป็นสิ่งที่กฎหมายสมมติว่าเขาอยู่ที่นั่นเสมอไป บุคคลอาจมีที่อยู่หลายแห่ง หรือท่องเที่ยวไปมาไม่มีที่อยู่แน่นอน แต่เขาต้องมีภูมิลำเนาที่กฎหมายได้กำหนดให้แห่งใดแห่งหนึ่ง

การกำหนดภูมิลำเนา

มาตรา 37 บัญญัติว่า "ภูมิลำเนาของบุคคลธรรมดา ได้แก่ถิ่นอันบุคคลนั้นมีสถานที่อยู่เป็นแหล่งสำคัญ" จากมาตรานี้จะเห็นได้ว่าภูมิลำเนาของบุคคลมีลักษณะ 2 ประการคือ

1. เป็นถิ่นอันเป็นสถานที่อยู่ของคุณบุคคล สถานที่ที่คุณบุคคลได้อยู่อาศัยกินอยู่หลับนอน ได้แก่ บ้านเรือน ตึกแถว อาคารชุด โรงแรม เรือ วัด เป็นต้น คำว่า "ถิ่น" มิได้มีความหมายไปถึงตำบล อำเภอ หรือจังหวัด หากหมายความจำกัดถึงตัวถิ่นที่ตั้งแห่งสถานที่พักอาศัย

2. สถานที่อยู่นั้นต้องเป็นแหล่งสำคัญ บุคคลบางคนอาจจะมีที่อยู่หลายแห่ง เช่น นายเขียวทำงานที่กรุงเทพฯ เขามีบ้านพักอยู่ที่กรุงเทพฯ หลังหนึ่ง และมีบ้านพักอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่อีกหลังหนึ่ง นายเขียวจะไปพักผ่อนที่บ้านพักที่จังหวัดเชียงใหม่ปีละประมาณหนึ่งเดือน เช่นนี้ย่อมถือได้ว่าบ้านพักของนายเขียวที่กรุงเทพฯ เป็นสถานที่อยู่ที่เป็นแหล่งสำคัญ ไม่ใช่เป็นที่พักชั่วคราวเหมือนที่พักที่จังหวัดเชียงใหม่ ดังนั้นบ้านพักที่กรุงเทพฯ จึงเป็นภูมิลำเนาของนายเขียว แต่ถ้าบุคคลมีสถานที่อยู่แห่งเดียวแล้วก็คงไม่มีปัญหาในเรื่องการกำหนดภูมิลำเนา

ปัญหาในการกำหนดภูมิลำเนา

ปัญหาในการกำหนดภูมิลำเนามีดังนี้คือ

1. กรณีที่คุณบุคคลมีที่อยู่หลายแห่งและแต่ละแห่งมีความสำคัญเท่า ๆ กัน มาตรา 38 บัญญัติว่า "ถ้าบุคคลธรรมดาผู้มีถิ่นที่อยู่หลายแห่งซึ่งอยู่สลับเปลี่ยนกันไป หรือมีหลักแหล่งที่ทำการงานเป็นปกติหลายแห่ง ให้ถือเอาแห่งใดแห่งหนึ่งเป็นภูมิลำเนาของบุคคลนั้น" เช่น นายม่วงมีที่ทำการค้าขายทั้งในกรุงเทพฯ และจังหวัดพิษณุโลก นายม่วงเดินทางไปมาระหว่างกรุงเทพฯ และพิษณุโลกเป็นประจำ ที่ทำการค้าขายทั้งสองแห่งนี้มีความสำคัญเท่า ๆ กัน กฎหมายให้ถือเอาแห่งใดแห่งหนึ่งเป็นภูมิลำเนาของนายม่วง คือจะเลือกเอาที่ทำการค้าขายที่กรุงเทพฯ หรือพิษณุโลกแห่งใดแห่งหนึ่งเป็นภูมิลำเนาก็ได้

2. กรณีที่ภูมิลำเนาของคุณบุคคลไม่ปรากฏ มาตรา 39 บัญญัติว่า "ถ้าภูมิลำเนาไม่ปรากฏ ให้ถือว่าถิ่นที่อยู่เป็นภูมิลำเนา" เช่น นายส้มไม่มีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่อันเป็นแหล่งสำคัญแห่งใด ขณะนี้นายส้มมารับจ้างเป็นคนงานเหมืองแร่ที่จังหวัดระนอง ย่อมถือว่าภูมิลำเนาของนายส้มอยู่ที่ที่พักของเขาที่จังหวัดระนอง ซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่ของเขาในขณะนี้

3. กรณีคุณบุคคลไม่มีที่อยู่ปกติเป็นหลักแหล่ง มาตรา 40 บัญญัติว่า "บุคคลธรรมดาซึ่งเป็นผู้ไม่มีที่อยู่ปกติเป็นหลักแหล่ง หรือเป็นผู้ครองชีพในการเดินทางไปมาปราศจากหลักแหล่งที่ทำการงาน พบตัวในถิ่นไหน ให้ถือว่าถิ่นนั้นเป็นภูมิลำเนาของบุคคลนั้น" เช่น คนจรจัดที่เร่ร่อนไปตามที่ต่าง ๆ ไม่มีจุดหมายปลายทางที่แน่นอน หรือผู้มีอาชีพค้าขายโดยอาศัยเรือเป็นพาหนะ เดินทางจากจังหวัดหนึ่งไปยังอีกจังหวัดหนึ่ง เพื่อซื้อขายสินค้า เมื่อซื้อขายเสร็จแล้วก็เดินทางต่อไปอีกจึงเป็นการยากที่จะหาถิ่นที่อยู่ที่แน่นอนของคุณบุคคลเหล่านี้ มาตรา 40 จึงบัญญัติว่าพบตัวในถิ่นไหน ให้ถือว่าถิ่นนั้นเป็นภูมิลำเนาของบุคคลนั้น

ภูมิลำเนาของบุคคลบางประเภทที่กฎหมายกำหนดให้
ตามหลักทั่วไปแล้วบุคคลย่อมมีอิสระในการเลือกภูมิลำเนาของตนเอง แต่กฎหมาย
ก็ได้กำหนดภูมิลำเนาของบุคคลบางประเภทไว้ดังนี้

1. ภูมิลำเนาของสามีและภรรยา ภูมิลำเนาของสามีและภรรยา ได้แก่ถิ่นที่อยู่ของสามี
และภรรยาอยู่กันด้วยกันฉันสามีภรรยา เว้นแต่สามีหรือภรรยาได้แสดงเจตนาให้ปรากฏว่ามี
ภูมิลำเนาแยกต่างหาก

จากกัน (มาตรา 43)

2. ภูมิลำเนาของผู้เยาว์ ภูมิลำเนาของผู้เยาว์ ได้แก่ภูมิลำเนาของผู้แทนโดยชอบ
ธรรมซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครอง

ในกรณีที่ผู้เยาว์อยู่ใต้อำนาจปกครองของบิดามารดา ถ้าบิดาและมารดามีภูมิลำเนา
แยกต่างหากจากกัน ภูมิลำเนาของผู้เยาว์ได้แก่ภูมิลำเนาของบิดาหรือมารดาซึ่งตนอยู่ด้วย
(มาตรา 44)

3. ภูมิลำเนาของคนไร้ความสามารถ ภูมิลำเนาของคนไร้ความสามารถ ได้แก่
ภูมิลำเนาของ

ผู้อนุบาล (มาตรา 45)

4. ภูมิลำเนาของข้าราชการ มาตรา 46 บัญญัติว่า "ภูมิลำเนาของข้าราชการ
ได้แก่ถิ่นอันเป็นที่ทำการตามตำแหน่งหน้าที่ หากมิใช่เป็นตำแหน่งหน้าที่ชั่วคราว ชั่ว
ระยะเวลา หรือเป็นเพียงแต่งตั้งไปเฉพาะการครั้งเดียวคราวเดียว" จากมาตรานี้จะเห็นได้
ว่าการกำหนดภูมิลำเนาของข้าราชการ มีหลักสำคัญคือ

1. ต้องเป็นถิ่นอันเป็นที่ทำการตามตำแหน่งหน้าที่ และ
2. ตำแหน่งหน้าที่นั้นต้องเป็นการประจำมิใช่ตำแหน่งชั่วคราว

ตัวอย่าง ข้าราชการครูคนหนึ่ง ได้รับคำสั่งให้ไปทำการสอนในโรงเรียนแห่งหนึ่งใน
จังหวัดเชียงใหม่เป็นการประจำ ภูมิลำเนาของข้าราชการครูคนนั้นจึงอยู่ที่โรงเรียนที่เขา
สอนในจังหวัดเชียงใหม่ แต่ถ้าเป็นข้าราชการครูที่ถูกส่งไปปฏิบัติหน้าที่ชั่วคราวเพียง 2-3
เดือนที่โรงเรียนในจังหวัดเชียงใหม่ ย่อม

ไม่ถือว่าโรงเรียนในจังหวัดเชียงใหม่เป็นภูมิลำเนาของข้าราชการครูผู้นั้น

5. ภูมิลำเนาของผู้ที่ถูกจำคุก ภูมิลำเนาของผู้ที่ถูกจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุด
ของศาล หรือตามคำสั่งโดยชอบด้วยกฎหมาย ได้แก่เรือนจำหรือทัณฑสถานที่ถูกจำคุกอยู่
จนกว่าจะได้รับการปล่อยตัว (มาตรา 47)

สถานะของบุคคล

สถานะของบุคคล คือฐานะหรือตำแหน่งที่บุคคลดำรงอยู่ในสังคม เช่น เป็นเพศชายหรือเพศหญิง เป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ เป็นคนไทย หรือคนต่างด้าว เมื่อเรารู้สถานะของบุคคลทำให้เรารู้ถึงสิทธิและหน้าที่ว่ามีอยู่อย่างไร เช่น เพศหญิงไม่ต้องเป็นทหาร เพศชายต้องเป็นทหาร เด็กที่อายุไม่ถึงสิบปีบริบูรณ์ย่อมยังไม่บรรลุนิติภาวะ เมื่อจะทำนิติกรรมต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม คนไทยย่อมมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง คนต่างด้าวไม่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง เป็นต้น

ตั้งแต่บุคคลเกิดจนถึงแก่ความตาย ก็จะต้องมีการจดทะเบียนสถานะของบุคคลหลายอย่างด้วยกัน เช่น เมื่อเกิดมาก็ต้องไปแจ้งเกิดต่อนายทะเบียน เมื่อสมรสก็ต้องไปจดทะเบียนสมรส ทำให้รู้ว่าบุคคลมีอายุเท่าไร บรรลุนิติภาวะแล้วหรือยัง ยังเป็นโสดหรือทำการสมรสแล้ว ทำให้รู้สถิติจำนวนคนเกิดคนตายในแต่ละท้องถิ่น ทำให้รู้จำนวนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งในเขตหนึ่ง ๆ และรู้จำนวนผู้ที่จะต้องมารับการตรวจเลือกเข้าเป็นทหารในปีหนึ่ง ๆ

การจดทะเบียนสถานะของบุคคล

การจดทะเบียนสถานะของบุคคลมีดังนี้คือ

1. การเกิด ตามพระราชบัญญัติทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 เมื่อมีคนเกิดให้แจ้งการเกิดดังต่อไปนี้

1.1 คนเกิดในบ้าน ให้เจ้าบ้านหรือบิดาหรือมารดาแจ้งต่อนายทะเบียนผู้รับแจ้งแห่งท้องที่ที่คนเกิดในบ้านภายใน 15 วันนับแต่วันเกิด

"เจ้าบ้าน" หมายความว่า ผู้ซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครองบ้านในฐานะเป็นเจ้าของ ผู้เช่า หรือในฐานะอื่นใดก็ตาม ในกรณีที่ไม่ปรากฏเจ้าบ้าน หรือเจ้าบ้านไม่อยู่ ตาย สูญหายสาบสูญ หรือไม่สามารถปฏิบัติกิจการได้ ให้ถือว่าผู้มีหน้าที่ดูแลบ้านในขณะนั้นเป็นเจ้าบ้าน

1.2 คนเกิดนอกบ้าน ให้บิดาหรือมารดาแจ้งต่อนายทะเบียนผู้รับแจ้งแห่งท้องที่ที่จะพึงแจ้งได้ภายใน 15 วันนับแต่วันเกิด ในกรณีจำเป็นไม่อาจแจ้งได้ตามกำหนดให้แจ้งภายหลังได้แต่ต้องไม่เกิน 30 วันนับแต่วันเกิดการแจ้งตาม 1.1 และ 1.2 ให้แจ้งตามแบบพิมพ์ที่ผู้อำนวยการทะเบียนกลางกำหนด พร้อมทั้งแจ้งชื่อคนเกิดด้วย

1.3 เด็กในสภาพแรกเกิดหรือเด็กอ่อนถูกทอดทิ้ง ผู้ใดพบเด็กในสภาพแรกเกิด

ห รือ อ เด็กอ่อนซึ่งถูกทอดทิ้ง ให้นำเด็กนั้นไปส่งและแจ้งต่อพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ หรือเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์แห่งท้องที่ที่ตนพบเด็กนั้นโดยเร็ว ในกรณีที่พนักงานฝ่าย

ปกครองหรือตำรวจรับไว้ ให้บันทึกการรับตัวเด็กตามแบบพิมพ์ที่ผู้อำนวยการทะเบียนกลางกำหนด แล้วนำเด็กส่งเจ้าหน้าที่ประชาสงเคราะห์ เมื่อเจ้าหน้าที่ประชาสงเคราะห์ได้รับตัวเด็กไว้แล้วให้แจ้งการมีคนเกิดต่อ

นายทะเบียนผู้รับแจ้ง

2. การตาย ตามพระราชบัญญัติทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 เมื่อมีคนตายให้แจ้งการตาย

ดังต่อไปนี้

2.1 คนตายในบ้าน ให้เจ้าบ้านแจ้งต่อนายทะเบียนผู้รับแจ้งแห่งท้องที่ที่มีคนตายภายใน 24 ชั่วโมงนับแต่เวลาตาย ในกรณีไม่มีเจ้าบ้าน ให้ผู้พบศพแจ้งภายใน 24 ชั่วโมงนับแต่เวลาพบศพ

2.2 คนตายนอกบ้าน ให้บุคคลที่ไปกับผู้ตายหรือผู้พบศพแจ้งต่อนายทะเบียนผู้รับแจ้งแห่งท้องที่ที่มีการตายหรือพบศพแล้วแต่กรณี หรือแห่งท้องที่ที่พึงแจ้งได้ภายใน 24 ชั่วโมง นับแต่เวลาตายหรือเวลาพบศพ ในกรณีเช่นนี้จะแจ้งต่อพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจก็ได้

กำหนดเวลาให้แจ้งตาม 2.1 และ 2.2 ถ้าในท้องที่ใดการคมนาคมไม่สะดวก ผู้อำนวยการทะเบียนกลางอาจขยายเวลาออกไปตามที่เห็นสมควร แต่ต้องไม่เกิน 7 วันนับแต่เวลาตายหรือเวลาพบ

ศพ การแจ้งตาม 2.1 และ 2.2 ให้แจ้งตามแบบพิมพ์ที่ผู้อำนวยการทะเบียนกลางกำหนด พร้อมทั้งแจ้งชื่อผู้แจ้งด้วย

2.3 เมื่อมีคนเกิดหรือคนตาย ผู้ทำคลอดหรือผู้รักษาพยาบาลต้องออกหนังสือรับรองการเกิดหรือการตายตามแบบพิมพ์ที่ผู้อำนวยการทะเบียนกลางกำหนดให้แก่ผู้มีหน้าที่ต้องแจ้งตาม 1.1 1.2 2.1 หรือ 2.2 ข้างต้น

3. การสมรส ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1457 บัญญัติว่า "การสมรสตามประมวลกฎหมายนี้ จะมีได้เฉพาะเมื่อได้จดทะเบียนแล้วเท่านั้น" ถ้าไม่จดทะเบียน กฎหมายไม่ถือว่ามีการสมรส

4. การหย่า ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1514 การหย่านั้นทำได้ 2 วิธีคือ

4.1 การหย่าโดยความยินยอมของทั้งสองฝ่าย การหย่าโดยความยินยอมของทั้งสองฝ่าย มาตรา 1515 บัญญัติว่าจะสมบูรณ์ต่อเมื่อสามีและภริยาได้จดทะเบียนการหย่านั้นแล้ว

4.2 การหย่าโดยคำพิพากษาของศาล การหย่าโดยคำพิพากษาของศาลจะมีผลนับตั้งแต่วันที่คำพิพากษาถึงที่สุด แต่จะอ้างเป็นเหตุเสื่อมสิทธิของบุคคลภายนอกผู้ทำการโดยสุจริตไม่ได้ เว้นแต่จะได้จดทะเบียนการหย่านั้นแล้ว (มาตรา 1511 และ 1512)

5. การเพิกถอนการสมรส จะมีได้โดยคำพิพากษาของศาลเท่านั้น (มาตรา 1501) การสมรสที่ได้มีคำพิพากษาให้เพิกถอนนั้น ให้ถือว่าสิ้นสุดลงในวันที่คำพิพากษาถึงที่สุด แต่จะอ้าง เป็นเหตุเสื่อมสิทธิของบุคคลภายนอกผู้ทำการโดยสุจริตไม่ได้ เว้นแต่จะได้จดทะเบียนการเพิกถอนการสมรสนั้นแล้ว (มาตรา 1511)

6. การรับบุตรบุญธรรม บุคคลที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 25 ปี จะรับบุคคลอื่นเป็นบุตรบุญธรรมก็ได้ แต่ผู้นั้นต้องมีอายุแก่กว่าผู้ที่จะเป็นบุตรบุญธรรมอย่างน้อย 15 ปี (มาตรา 1598/19)

การรับบุตรบุญธรรมจะสมบูรณ์ต่อเมื่อได้จดทะเบียนตามกฎหมาย แต่ถ้าผู้จะเป็นบุตรบุญธรรมนั้นเป็นผู้เยาว์ต้องปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมก่อน (มาตรา 1597/27)

ตัวอย่าง ก.สามีของ ข.จดทะเบียนรับ ค.เป็นบุตรบุญธรรม โดย ข.ยินยอมด้วย ค. บุตรบุญธรรมมีฐานะเป็นบุตรบุญธรรมโดยชอบด้วยกฎหมายของ ก.เท่านั้น (ฎีกาที่ 2221/2522)

7. การเลิกรับบุตรบุญธรรม ถ้าบุตรบุญธรรมบรรลุนิติภาวะแล้ว จะเลิกรับบุตรบุญธรรมโดยความตกลงกันในระหว่างผู้รับบุตรบุญธรรมกับบุตรบุญธรรมเมื่อใดก็ได้ ถ้าบุตรบุญธรรมยังไม่บรรลุนิติภาวะ การเลิกรับบุตรบุญธรรมจะทำได้ต่อเมื่อได้รับความยินยอมของบิดาและมารดา การเลิกรับบุตรบุญธรรมจะสมบูรณ์ต่อเมื่อได้จดทะเบียนตามกฎหมาย (มาตรา 1598/31)

8. การรับรองบุตร ตามมาตรา 1547 เด็กเกิดจากบิดามารดาที่ไม่ได้สมรสกัน ย่อมเป็นบุตรที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย จะเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายได้ในกรณีต่อไปนี้

1. บิดามารดาได้สมรสกันในภายหลัง จะเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายนับตั้งแต่วันที่สมรส

2. บิดาได้จดทะเบียนว่าเป็นบุตร จะเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายนับตั้งแต่วันที่จดทะเบียน

3. ศาลพิพากษาว่าเป็นบุตร จะเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายนับแต่วันมีคำพิพากษาถึงที่สุด แต่ทั้งนี้จะอ้างเป็นเหตุเสื่อมสิทธิของบุคคลภายนอกผู้ทำการโดยสุจริตไม่ได้ เว้นจะได้จดทะเบียนเด็กเป็นบุตรตามคำพิพากษา (มาตรา 1557)

ความสามารถ

ความสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประการคือ

1. ความสามารถในการมีสิทธิ ทุกคนที่เกิดมาไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ ผู้หญิงหรือผู้ชาย ยากจนหรือร่ำรวย ย่อมมีสิทธิและหน้าที่เท่าเทียมกัน แต่สิทธิบางอย่างบุคคลจะมีได้ต่อเมื่อมีอายุถึงเกณฑ์ที่กำหนด เช่น ผู้เยาว์มีสิทธิที่จะทำพินัยกรรมได้เมื่อมีอายุ 15 ปีบริบูรณ์แล้ว

2. ความสามารถในการใช้สิทธิ ในการใช้สิทธิกระทำการต่าง ๆ บุคคลจะต้องมีความสามารถ มีความรู้สึกผิดชอบ เด็กแรกเกิดย่อมสามารถมีสิทธิต่าง ๆ ได้ แต่ไม่สามารถใช้สิทธินั้นได้โดยลำพังตนเอง เนื่องจากยังไร้เดียงสา ไม่อาจใช้ความนึกคิด ไม่มีความรู้ความชำนาญแต่เดิมนั้น หญิงมีสามีถูกกฎหมายตัดทอนความสามารถหลายประการ เช่น หญิงมีสามีจะทำนิติกรรมผูกพันสินบริคณฑ์ต้องได้รับอนุญาตจากสามีเสียก่อน แต่ปัจจุบันนี้ กฎหมายที่ตัดทอนความสามารถของหญิงมีสามีได้ถูกยกเลิกไปแล้ว หญิงมีสามีจึงไม่เป็นบุคคลที่หย่อนความสามารถต่อไป รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 30 วรรคสอง บัญญัติว่า "ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน"

บุคคลที่หย่อนความสามารถ หรือถูกกฎหมายจำกัดความสามารถในการใช้สิทธิมี 3 ประเภทคือ

1. ผู้เยาว์
2. คนไร้ความสามารถ
3. คนเสมือนไร้ความสามารถ

ผู้เยาว์

ผู้เยาว์ คือผู้ที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ เป็นผู้ที่ยังอ่อนในด้านสติปัญญา ความคิด และร่างกาย ผู้เยาว์ไม่สามารถทำนิติกรรมได้ตามลำพังตนเอง เพราะขาดความรู้ ความชำนาญ ถ้าปล่อยให้ผู้เยาว์ทำนิติกรรมได้ตามลำพังตนเองแล้ว อาจจะทำให้ผู้อื่นซึ่งมีความรู้ความสามารถดีกว่าทำการเอาเปรียบได้ ทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เยาว์

การบรรลุนิติภาวะของผู้เยาว์

ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะได้ด้วยเหตุ 2 ประการคือ

1. บรรลุนิติภาวะโดยอายุ บุคคลย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะเมื่อมีอายุ 20 ปีบริบูรณ์ (มาตรา 19)

2. บรรลุนิติภาวะโดยการสมรส ผู้เยาว์ย่อมบรรลุนิติภาวะเมื่อทำการสมรส หากการสมรสนั้นได้ทำเมื่อชายและหญิงมีอายุ 17 ปีบริบูรณ์แล้ว (มาตรา 20 และ 1448)

ผู้เยาว์ทำนิติกรรม

มาตรา 21 บัญญัติว่า "ผู้เยาว์จะทำนิติกรรมใด ๆ ต้องได้รับความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรมก่อน การใด ๆ ที่ผู้เยาว์ได้ทำลงปราศจากความยินยอมเช่นว่านั้นเป็นโมฆะ เว้นแต่จะบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น" จะเห็นได้ว่าผู้เยาว์จะทำนิติกรรม จะต้องได้รับความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรมก่อน เช่น ผู้เยาว์ต้องการเช่าบ้าน 1 หลัง ต้องการกู้เงินจากบุคคลอื่น หรือต้องการซื้อรถยนต์ 1 คัน ผู้เยาว์จะต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมก่อน

ใครเป็นผู้แทนโดยชอบธรรม

ผู้แทนโดยชอบธรรม ได้แก่

1. **ผู้ใช้อำนาจปกครอง** ผู้ใช้อำนาจปกครองเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของบุตร (มาตรา 1569) ผู้ใช้อำนาจปกครอง ได้แก่บิดามารดาของบุตร (มาตรา 1566)

2. **ผู้ปกครอง** ถ้าผู้เยาว์ไม่มีบิดามารดา หรือบิดามารดาถูกถอนอำนาจปกครอง ก็อาจมีการตั้งผู้อื่นเป็นผู้ปกครองได้ (มาตรา 1585) ผู้ปกครองนั้นให้ตั้งโดยคำสั่งศาลเมื่อมีการร้องขอของญาติของผู้เยาว์ อัยการ หรือผู้ซึ่งบิดาหรือมารดาที่ตายที่หลังได้ระบุชื่อไว้ในพินัยกรรมให้เป็นผู้ปกครอง (มาตรา 1586)

การให้ความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรม

การให้ความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรมจะทำอย่างไรก็ได้ เช่น ให้ความยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษร ด้วยวาจา หรือให้ความยินยอมโดยปริยายก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของนิติกรรมนั้น ๆ เช่น ผู้เยาว์ต้องการทำนิติกรรมซื้อรถยนต์ 1 คัน ผู้แทนโดยชอบธรรมอาจจะเขียนหนังสืออนุญาตให้ผู้เยาว์ซื้อได้ หรืออนุญาตด้วยวาจาให้ซื้อได้ หรือเมื่อผู้เยาว์จะไปซื้อรถยนต์ผู้แทนโดย ชอบธรรมรู้เรื่องนี้ แต่ก็ได้ห้ามปรามหรือขัดขวางแต่ประการใด จึงถือว่าเป็นการให้ความยินยอมโดยปริยาย

ผู้แทนโดยชอบธรรมต้องให้ความยินยอมเมื่อใด

การให้ความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรมนั้น ต้องให้ก่อนที่ผู้เยาว์ทำนิติกรรม หรืออย่างช้าขณะที่ผู้เยาว์ทำนิติกรรม ถ้าให้ความยินยอมภายหลังถือว่าเป็นการให้สัตยาบัน เช่นผู้เยาว์ต้องการทำ

นิติกรรมซื้อรถยนต์ 1 คัน ผู้แทนโดยชอบธรรมต้องให้ความยินยอมก่อนที่ผู้เยาว์จะซื้อรถยนต์ หรือขณะกำลังซื้อรถยนต์

ผลของการที่ผู้เยาว์ทำนิติกรรมโดยไม่ได้รับความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรม

เมื่อผู้เยาว์ทำนิติกรรมโดยได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมแล้ว นิติกรรมนั้นย่อมสมบูรณ์มีผลบังคับได้ตามกฎหมาย แต่ถ้าผู้เยาว์ทำนิติกรรมโดยไม่ได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม นิติกรรมนั้นย่อมเป็นโมฆียะ (มาตรา 21) นิติกรรมที่เป็นโมฆียะนั้น มิใช่ว่าเป็นนิติกรรมที่สูญเปล่าไม่มีผลบังคับตามกฎหมาย นิติกรรมที่เป็นโมฆียะนั้นยังใช้ได้อยู่จนกว่าจะถูกบอกล้าง เมื่อบอกล้างแล้วจะทำให้นิติกรรมนั้นเป็นโมฆะมาตั้งแต่เริ่มแรก และคู่กรณีต้องกลับคืนสู่ฐานะเดิม ผู้มีสิทธิบอกล้างนิติกรรมที่เป็นโมฆียะคือตัวผู้เยาว์เอง และผู้แทนโดยชอบธรรม ถ้าผู้เยาว์ต้องการบอกล้างนิติกรรมที่เป็นโมฆียะผู้เยาว์จะต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมเสียก่อน หรือเมื่อตัวผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะ ก็สามารถบอกล้างนิติกรรมนั้นได้โดยลำพังตนเองเช่น ผู้เยาว์ไปซื้อรถยนต์ 1 คัน โดยไม่ได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม นิติกรรมซื้อขายรถยนต์ที่ผู้เยาว์ทำกับผู้ขายนั้นย่อมเป็นโมฆียะ เพราะกฎหมายบัญญัติไว้ว่า ผู้เยาว์จะทำนิติกรรมต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมเสียก่อน เมื่อเป็นโมฆียะแล้วผู้ที่มีสิทธิบอกล้าง คือ ผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้เยาว์ เมื่อบอกล้างแล้วทำให้โมฆียะกรรมนั้นกลายเป็นโมฆะ คู่กรณีต้องกลับคืนสู่ฐานะเดิม ผู้เยาว์ต้องคืน รถยนต์ให้กับผู้ขาย และผู้ขายต้องคืนเงินให้แก่ผู้เยาว์

การให้สัตยาบันแก่โมฆียะกรรม

นิติกรรมที่เป็นโมฆียะนี้อาจสมบูรณ์ได้ด้วยการให้สัตยาบัน การให้สัตยาบันคือการรับรองว่านิติกรรมนั้นมีผลสมบูรณ์ เช่น ผู้เยาว์ซื้อรถยนต์ 1 คันโดยไม่ได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม นิติกรรมเป็นโมฆียะ ต่อมาผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้เยาว์ให้สัตยาบัน ทำให้นิติกรรมที่เป็นโมฆียะนั้นกลายเป็นนิติกรรมที่สมบูรณ์

นิติกรรมที่เป็นโมฆียะ อาจจะสมบูรณ์ได้อีกทางหนึ่งคือโดยอายุความ ในกรณีดังนี้ (มาตรา 181)

1. ไม่มีการบอกล้างโมฆียะกรรมนี้ภายในกำหนด 1 ปี นับแต่เวลาที่อาจให้สัตยาบันได้
2. ไม่มีการบอกล้างโมฆียะกรรมนี้ภายในกำหนด 10 ปี นับแต่เวลาที่ได้ทำนิติกรรมอันเป็นโมฆียะ

นิติกรรมที่ผู้เยาว์สามารถทำได้ตามลำพังตนเอง

ตามปกติแล้วผู้เยาว์จะทำนิติกรรมต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม ถ้าไม่ได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมแล้ว จะทำให้นิติกรรมนั้นเป็นโมฆียะ แต่มีนิติกรรมบางประเภทที่ผู้เยาว์สามารถทำได้ตามลำพังตนเอง และมีผลสมบูรณ์ตามกฎหมาย โดยไม่ต้องขออนุญาตจากผู้แทนโดยชอบธรรม นิติกรรมเหล่านี้มีดังนี้คือ

1. นิติกรรมที่ทำให้ผู้เยาว์ได้ไปซึ่งสิทธิอันใดอันหนึ่ง หรือนิติกรรมที่ทำให้ผู้เยาว์หลุดพ้นจากหน้าที่อันใดอันหนึ่ง (มาตรา 22) ซึ่งแยกพิจารณาได้ดังนี้

1.1 นิติกรรมที่ทำให้ผู้เยาว์ได้ไปซึ่งสิทธิอันใดอันหนึ่ง เช่น นาย ก. มอบเงินให้เด็กชาย ข. ผู้เยาว์ 20,000 บาท โดยไม่มีเงื่อนไขหรือค่าภาระติดพัน เด็กชาย ข. สามารถทำสัญญารับเงินจำนวนนี้ได้โดยไม่ต้องขออนุญาตจากผู้แทนโดยชอบธรรม เพราะสัญญาให้เงินนี้ผู้เยาว์เป็นผู้ได้รับประโยชน์ฝ่ายเดียว ผู้เยาว์ไม่เสียประโยชน์เลย แต่ถ้าสัญญานี้มีเงื่อนไขหรือค่าภาระติดพันแล้ว ผู้เยาว์ต้องขออนุญาตจากผู้แทนโดยชอบธรรมก่อน เช่น นาย ก. ให้เงินเด็กชาย ข. โดยมีเงื่อนไขว่า เมื่อนาย ก. แก่ชรา เด็กชาย ข. ต้องมาเลี้ยงดู นาย ก. เช่นนี้ถ้าเด็กชาย ข. ต้องการรับเงินนั้น จะต้องขออนุญาตจากผู้แทนโดยชอบธรรมเสียก่อน

1.2 นิติกรรมที่ทำให้ผู้เยาว์หลุดพ้นจากหน้าที่อันใดอันหนึ่ง เช่น เด็กชาย ข. ผู้เยาว์เป็นหนี้ นาย ก. อยู่ 10,000 บาท ต่อมา นาย ก. ต้องการจะปลดหนี้รายนี้ให้เด็กชาย ข. ซึ่งจะทำให้หนี้รายนี้ระงับสิ้นไป สัญญาปลดหนี้รายนี้เด็กชาย ข. ไม่ต้องขออนุญาตจากผู้แทนโดยชอบธรรม เพราะเป็นสัญญาที่ทำให้เด็กชาย ข. หลุดพ้นจากการที่จะต้องชำระหนี้ให้กับนาย ก.

2. นิติกรรมที่ผู้เยาว์ต้องทำเองเฉพาะตัว ผู้เยาว์อาจทำการใด ๆ ได้ทั้งสิ้น ซึ่งเป็นการต้องทำเองเฉพาะตัว (มาตรา 23) นิติกรรมเช่นนี้ผู้เยาว์ทำได้เองโดยไม่ต้องขออนุญาตจากผู้แทนโดยชอบธรรม เช่น การรับรองบุตร

ตัวอย่าง ผู้เยาว์อายุ 19 ปี มีบุตรที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย 1 คน ผู้เยาว์จดทะเบียนรับรองบุตรคนนี้ได้โดยไม่ต้องขออนุญาตจากผู้แทนโดยชอบธรรม

3. นิติกรรมซึ่งเป็นการสมแก่ฐานานุรูป และจำเป็นในการดำรงชีพตามสมควรของผู้เยาว์

ผู้เยาว์อาจทำการใด ๆ ได้ทั้งสิ้น ซึ่งเป็นการสมแก่ฐานานุรูปแห่งตน และเป็นการอันจำเป็นในการดำรงชีพตามสมควร (มาตรา 24) เช่น ผู้เยาว์เป็นนักเรียนต้องซื้อเครื่องเขียนแบบเรียน ต้องซื้อเสื้อผ้า รองเท้าเพื่อใส่ไปโรงเรียน การซื้อเช่นนี้เป็นการสมแก่ฐานานุรูปของผู้เยาว์ และเป็นการจำเป็นในการดำรงชีพตามสมควร แต่ถ้าผู้เยาว์ต้องการซื้อรถยนต์เพื่อขับไปโรงเรียน ถ้าเป็นสิ่งที่เกินฐานะและเกินความ จำเป็นแล้ว ผู้เยาว์จะต้องขออนุญาตจากผู้แทนโดยชอบธรรมเสียก่อน

4. **ผู้เยาว์ทำพินัยกรรม** ผู้เยาว์อาจทำพินัยกรรมได้เมื่อมีอายุ 15 ปีบริบูรณ์ โดยไม่ต้องขออนุญาตจากผู้แทนโดยชอบธรรม (มาตรา 25) ถ้าผู้เยาว์ทำพินัยกรรมโดยมีอายุไม่ถึง 15 ปีบริบูรณ์ พินัยกรรมนั้นย่อมตกเป็นโมฆะ (มาตรา 1703)

5. **ผู้เยาว์ประกอบธุรกิจการค้าหรือทำสัญญาเป็นลูกจ้าง** ในกรณีผู้เยาว์ประกอบธุรกิจทางการค้าหรือธุรกิจอื่น หรือในการทำสัญญาเป็นลูกจ้างในสัญญาจ้างแรงงานนั้น ต้องเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดไว้ (มาตรา 27)

คนไร้ความสามารถ

หลักเกณฑ์ของการเป็นคนไร้ความสามารถ

มาตรา 28 วรรค 1 บัญญัติว่า "บุคคลวิกลจริตผู้ใดถ้าคู่สมรสก็ดี ผู้บุพการีกล่าวคือ บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ทวดก็ดี ผู้สืบสันดานกล่าวคือ ลูก หลาน เหลน ลื้อก็ดี ผู้ปกครอง หรือผู้พิทักษ์ก็ดี ผู้ซึ่งปกครองดูแลบุคคลนั้นอยู่ก็ดี หรือพนักงานอัยการก็ดี ร้องขอต่อศาลให้สั่งให้บุคคลวิกลจริตผู้นั้นเป็นคนไร้ความสามารถ ศาลจะสั่งให้บุคคลวิกลจริตผู้นั้นเป็นคนไร้ความสามารถก็ได้" จากมาตรานี้จะเห็นได้ว่าบุคคลที่จะถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถนั้น จะต้องเป็นบุคคลวิกลจริต และการวิกลจริตนั้นจะต้องมีลักษณะดังนี้

1. **ต้องเป็นอย่างมาก** คือวิกลจริตชนิดที่พูดจาไม่รู้เรื่อง ไม่มีความรู้สึกผิดชอบใด ๆ ทั้งสิ้น ไม่รู้สึกตัวว่าทำอะไรลงไปบ้าง

2. **เป็นอยู่ประจำ** คือวิกลจริตอยู่เสมอสม่ำเสมอ แต่ไม่จำเป็นต้องเป็นอยู่ตลอดเวลา อาจมีเวลาที่มีสติอย่างคนธรรมดาบางเวลา ในเวลาต่อมาเกิดวิกลจริตอีก เช่นนี้เรียกว่าบุคคลวิกลจริตที่เป็นอย่างมากและเป็นอยู่ประจำเช่นนี้ กฎหมายต้องการให้ความคุ้มครอง เพราะมีฉะนั้นจะถูกบุคคลอื่นเอารัด เอาเปรียบ ทำให้เป็นที่เสียหายแก่ทรัพย์สินของบุคคลวิกลจริตได้

บุคคลที่มีสิทธิร้องขอให้ศาลมีคำสั่งให้บุคคลวิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถ บุคคลวิกลจริตที่มีลักษณะเป็นอย่างมากและเป็นอยู่ประจำ อาจถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถได้ บุคคลที่มีสิทธิร้องขอให้ศาลมีคำสั่งให้บุคคลวิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถได้แก่

1. คู่สมรส

2. ผู้บุพการี กล่าวคือ บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ทวด

3. ผู้สืบสันดาน กล่าวคือ ลูก หลาน เหลน ลื้อ 4. ผู้ปกครอง หรือผู้พิทักษ์

5. ผู้ซึ่งปกครองดูแลบุคคลนั้นอยู่

6. พนักงานอัยการ

บุคคล 6 ประเภทนี้เท่านั้นที่มีสิทธิร้องขอให้ศาลมีคำสั่งให้บุคคลวิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถ ลุง ป้า น้า อา พี่ น้อง ของบุคคลวิกลจริตไม่มีสิทธิร้องขอให้ศาลมีคำสั่ง เมื่อ

บุคคลใดบุคคลหนึ่งใน 6 ประเภทนี้ร้องขอต่อศาล ศาลจะใช้ดุลยพินิจไต่สวน ถ้ามีหลักฐานเพียงพอและมีเหตุผล

สมควรแล้ว ศาลก็จะสั่งให้บุคคลวิกลจริตนั้นเป็นคนไร้ความสามารถ และให้โฆษณาคำสั่งของศาลที่สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถนี้ลงในราชกิจจานุเบกษา เพื่อให้บุคคลทั้งหลายได้ทราบทั่วกัน การเป็นคนไร้ความสามารถเริ่มตั้งแต่วันที่ศาลมีคำสั่ง

ตัวอย่าง น้าไม่ใช่บุพการี และไม่เคยให้ความอุปการะเลี้ยงดูที่จะพึงได้ว่าเป็นผู้พิทักษ์ตามพุดินัยจึงไม่มีอำนาจตามกฎหมายที่จะร้องต่อศาลเพื่อสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถได้ (ฎีกาที่ 1044/2522)

ผลของการเป็นคนไร้ความสามารถ

ผลของการเป็นคนไร้ความสามารถมีดังนี้คือ

1. ต้องอยู่ในความอนุบาล บุคคลซึ่งศาลได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถนั้น ต้องจัดให้อยู่ในความอนุบาล (มาตรา 28 วรรค 2) ผู้อนุบาลของคนไร้ความสามารถได้แก่

1.1 ผู้เยาว์เป็นคนไร้ความสามารถ ผู้ใช้อำนาจปกครองย่อมเป็นผู้อนุบาล (มาตรา 1569) ผู้ใช้อำนาจปกครอง ได้แก่บิดามารดาของบุตร (มาตรา 1566) ถ้าผู้เยาว์ไม่มีบิดามารดาหรือบิดามารดาถูกถอนอำนาจปกครอง ผู้ปกครองย่อมเป็นผู้อนุบาล หรือศาลจะมีคำสั่งตั้งผู้อื่นซึ่งมิใช่ผู้ใช้อำนาจ ปกครองหรือผู้ปกครองเป็นผู้อนุบาลก็ได้ (มาตรา 1569/1)

1.2 บุคคลซึ่งบรรลุนิติภาวะและไม่มีคู่สมรสเป็นคนไร้ความสามารถ ให้บิดา มารดาหรือบิดาหรือมารดาเป็นผู้อนุบาลแล้วแต่กรณี เว้นแต่ศาลจะสั่งเป็นอย่างอื่น (มาตรา 1569/1)

1.3 สามีหรือภรรยาเป็นคนไร้ความสามารถ ภรรยาหรือสามีย่อมเป็นผู้อนุบาล แต่เมื่อผู้มีส่วนได้เสียหรืออัยการร้องขอ และถ้ามีเหตุสำคัญ ศาลจะตั้งผู้อื่นเป็นผู้อนุบาลก็ได้ (มาตรา 1463)

2. ถูกกฎหมายจำกัดความสามารถในการทำนิติกรรม มาตรา 29 บัญญัติว่า "การใด ๆ อันบุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ ได้กระทำการ การนั้นเป็นโมฆียะ" การใด ๆ ตามมาตรานี้คือนิติกรรมนั่นเอง คนไร้ความสามารถทำนิติกรรมใด ๆ ไม่ได้เลย ต้องให้ผู้อนุบาลทำแทนทั้งสิ้น ถ้าคนไร้ความสามารถทำนิติกรรม นิติกรรมนั้นย่อมตกเป็นโมฆียะ ผู้อนุบาลที่ศาลตั้งไม่อาจจะให้ความ ยินยอมหรือให้คำอนุญาตใด ๆ แก่คนไร้ความสามารถไว้ล่วงหน้าได้ นอกจากจะบอกกล่าวหรือให้สัตยาบันภายหลังที่คนไร้ความสามารถได้แสดงเจตนาทำนิติกรรมนั้นแล้ว เป็นการตัดอำนาจจัดการและจำหน่ายทรัพย์สินของคนไร้ความสามารถ แม้จะซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคอันจำเป็นสำหรับประทังชีวิตก็ไม่มี

ความสามารถที่จะทำได้ ถ้าฝ่าฝืนทำไปการนั้นเป็นโมฆียะ เพราะไม่มีกฎหมายยกเว้นไว้เหมือนผู้เยาว์

แต่ถ้าเป็นกรณีที่คนไร้ความสามารถทำละเมิด คนไร้ความสามารถต้องรับผิดชอบในผลที่ตนทำละเมิด โดยผู้อนุบาลต้องรับผิดชอบด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรแก่หน้าที่ดูแลซึ่งทำอยู่นั้น (มาตรา 429) เช่น คนไร้ความสามารถไปทำลายทรัพย์สินของผู้อื่น คน

ไร้ความสามารถนั้นต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้ที่ได้รับความเสียหาย การทำละเมิดนั้นไม่โมฆียะ

คนไร้ความสามารถทำพินัยกรรมไม่ได้ ถ้าคนไร้ความสามารถทำพินัยกรรมขึ้น พินัยกรรมนั้นย่อมตกเป็นโมฆะ (มาตรา 1704) และคนไร้ความสามารถทำการสมรสไม่ได้ถ้าฝ่าฝืนการสมรสย่อมตกเป็นโมฆะ (มาตรา 1449 และ 1495)

การสิ้นสุดของการเป็นคนไร้ความสามารถ

มาตรา 31 บัญญัติว่า "ถ้าเหตุที่ทำให้เป็นคนไร้ความสามารถได้สิ้นสุดลงไปแล้ว และบุคคลผู้นั้นเองหรือบุคคลใด ๆ ดังกล่าวมาในมาตรา 28 ร้องขอต่อศาล ก็ให้ศาลสั่งเพิกถอนคำสั่งที่ทำให้เป็นคนไร้ความสามารถนั้นคำสั่งของศาลตามมาตรา นี้ ให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา"

จากมาตรา 31 จะเห็นได้ว่าการเป็นคนไร้ความสามารถสิ้นสุดลงเมื่อเหตุที่ทำให้เป็นคนไร้ความสามารถได้สิ้นสุดลงไปแล้ว เช่น คนไร้ความสามารถกลับมีสติดังเดิม หายจากการเป็นคนวิกลจริต ผู้มีสิทธิร้องขอให้ศาลถอนคำสั่งการเป็นคนไร้ความสามารถมีดังนี้

1. คนไร้ความสามารถนั้นเอง เมื่อหายจากวิกลจริต
2. คู่สมรส
  3. ผู้บุพการี กล่าวคือ บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ทวด
  4. ผู้สืบสันดาน กล่าวคือ ลูก หลาน เหลน ลื้อ
  5. ผู้ปกครอง หรือผู้พิทักษ์
  6. ผู้ซึ่งปกครองดูแลบุคคลนั้นอยู่
  7. พนักงานอัยการ

เมื่อบุคคลดังกล่าวไปร้องขอต่อศาลแล้ว ถ้าศาลเห็นว่าคนไร้ความสามารถนั้นหายจากการเป็นบุคคลวิกลจริตแล้ว ศาลต้องมีคำสั่งเพิกถอนคำสั่งเดิมที่ทำให้เป็นคนไร้ความสามารถเสีย

และคำสั่งของศาลเพิกถอนคำสั่งเดิมนี้ให้โฆษณาในราชกิจจานุเบกษา การสิ้นสุดของการเป็นคนไร้ความสามารถเริ่มมีผลตั้งแต่วันที่ศาลมีคำสั่งเพิกถอนคำสั่งเดิม

คนเสมือนไร้ความสามารถ

หลักเกณฑ์ของการเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถ

มาตรา 32 บัญญัติว่า "บุคคลใดมีกายพิการ หรือมีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ หรือประพฤตีสุรุ่ยสุร่ายเสเพลเป็นอาชญา หรือติดสุรายาเมา หรือมีเหตุอื่นใดทำนองเดียวกันนั้น จนไม่สามารถจะจัดทำการงานโดยตนเองได้ หรือจัดกิจการไปในทางที่อาจจะเสื่อมเสียแก่ทรัพย์สินของตนเองหรือ

ครอบครัว เมื่อบุคคลตามที่ระบุไว้ในมาตรา 28 ร้องขอต่อศาล ศาลจะสั่งให้บุคคลนั้นเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถก็ได้" จากมาตรานี้จะเห็นได้ว่าการเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถมีหลักเกณฑ์ดังนี้คือ

1. มีเหตุบกพร่องบางอย่าง เหตุบกพร่องที่ศาลอาจสั่งให้บุคคลเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถได้แก่

1.1 กายพิการ ไม่ว่าจะส่วนไหนของร่างกายจะพิการก็ได้ เช่น หูหนวก ตาบอด เป็นใบ้ แขนขาด ขาขาด ซึ่งอาจเป็นมาโดยกำเนิด หรือเกิดขึ้นภายหลัง เช่น เกิดจากอุบัติเหตุ โรคภัยไข้เจ็บ หรือชราภาพ

1.2 จิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ หมายถึงบุคคลที่จิตผิดปกติ สมองพิการ แต่ยังไม่ถึงขั้นวิกลจริต ยังมีความคิดคำนึงอยู่บ้าง และสามารถทำกิจกรรมหลายอย่างได้ด้วยตนเอง

1.3 ประพฤตีสุรุ่ยสุร่ายเสเพลเป็นอาชญา ชอบใช้จ่ายฟุ่มเฟือย หรือใช้จ่ายเงินเกินกว่าฐานะอยู่เป็นประจำ ซึ่งทำให้ทรัพย์สินสมบัติร่อยหรอลงไปทุกวัน ในที่สุดก็จะหมดตัว และการใช้จ่าย ดังกล่าวไม่เกิดประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ แต่ถ้านาน ๆ ใช้จ่ายสักครั้งหนึ่ง เช่น จัดงานเลี้ยงฉลองวันเกิด ซึ่งปีหนึ่งจัดครั้งหนึ่งไม่ถือว่าเป็นการประพฤตีสุรุ่ยสุร่าย

1.4 ติดสุรายาเมา เช่น ดื่มสุราจัด เมาตลอดเวลา ติดฝิ่น เฮโรอีน เป็นประจำจนละเว้นเสียไม่ได้ ทำให้ร่างกายอ่อนแอ ความรู้สึกลดลงค่อยๆ ลดน้อยลงไป

1.5 มีเหตุอื่นทำนองเดียวกันกับที่กล่าวมาแล้วใน 1.1 - 1.4

2. ไม่สามารถจะจัดทำการงานโดยตนเองได้หรือจัดกิจการไปในทางที่อาจจะเสื่อมเสียแก่ทรัพย์สินของตนเองหรือครอบครัว เพราะเหตุบกพร่องดังกล่าวเมื่อมีเหตุบกพร่อง 5 ประการดังกล่าวแล้ว บุคคลนั้นยังต้องไม่สามารถจะจัดทำการงานโดยตนเองได้ หรือจัดกิจการไปในทางที่อาจจะเสื่อมเสียแก่ทรัพย์สินของตนเองหรือครอบครัว ถ้าบุคคลนั้นสามารถจัดทำการงานของตนเองได้ ก็ไม่อยู่ในหลักเกณฑ์ที่จะเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถ เช่น นาย ก. มีกายพิการหรือติดสุรายาเมา แต่นาย ก. สามารถทำการงาน

ของตนเองได้เป็นปกติไม่เกิดความเสียหาย เช่นนี้ นาย ก. ก็ไม่อยู่ในหลักเกณฑ์ที่จะเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถ

บุคคลที่มีสิทธิร้องขอให้ศาลมีคำสั่งให้บุคคล

เป็นคนเสมือนไร้ความสามารถ

บุคคลที่มีสิทธิร้องขอต่อศาลให้ศาลสั่งให้บุคคลที่มีเหตุบกพร่อง และไม่สามารถจะจัดทำ การงานโดยตนเองได้ตามมาตรา 32 เป็นคนเสมือนไร้ความสามารถ คือบุคคลตามมาตรา 28 ซึ่งได้แก่

1. คู่สมรส
2. ผู้บุพการี กล่าวคือ บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ทวด
3. ผู้สืบสันดาน กล่าวคือ ลูก หลาน เหลน ลื้อ
4. ผู้ปกครอง หรือผู้พิทักษ์
5. ผู้ซึ่งปกครองดูแลบุคคลนั้นอยู่
6. พนักงานอัยการ

เมื่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งใน 6 ประเภทนี้ร้องขอต่อศาลแล้วศาลจะไต่สวนคำร้อง เมื่อปรากฏ ความจริงตามคำร้อง ศาลจะสั่งให้เป็นคนเสมือนไร้ความสามารถ และคำสั่งของศาลนี้ให้ โฆษณาในราชกิจจานุเบกษา เพื่อให้บุคคลทั้งหลายได้ทราบ การเป็นคนเสมือนไร้ ความสามารถเริ่มตั้งแต่วันที่ศาลมีคำสั่ง

ผลของการเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถ

ผลของการเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถมีดังนี้คือ

1. ต้องอยู่ในความพิทักษ์ บุคคลซึ่งศาลได้สั่งให้เป็นคนเสมือนไร้ความสามารถนั้น ต้องจัด ให้อยู่ในความพิทักษ์ (มาตรา 32 วรรค 2) ผู้พิทักษ์ของคนเสมือนไร้ความสามารถได้แก่

1. ผู้เยาว์เป็นคนเสมือนไร้ความสามารถ ผู้ใช้อำนาจปกครองย่อมเป็นผู้ พิทักษ์ (มาตรา 1569) ผู้ใช้อำนาจปกครอง ได้แก่บิดามารดาของบุตร (มาตรา 1566) ถ้าผู้เยาว์ไม่มีบิดามารดา หรือบิดามารดาถูกถอนอำนาจ ปกครอง ผู้ปกครองย่อมเป็นผู้พิทักษ์ หรือศาลจะมีคำสั่งตั้งผู้อื่นซึ่งมิใช่ผู้ใช้ อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองเป็นผู้พิทักษ์ก็ได้
2. บุคคลซึ่งบรรลุนิติภาวะและไม่มีคู่สมรสเป็นคนเสมือนไร้ ความสามารถให้บิดามารดา หรือบิดาหรือมารดาเป็นผู้พิทักษ์แล้วแต่กรณี เว้นแต่ศาลจะสั่งเป็นอย่างอื่น (มาตรา 1569/1)
3. สามีหรือภรรยาเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถภรรยาหรือสามีย่อม เป็นผู้พิทักษ์ แต่เมื่อผู้มีส่วนได้เสียหรืออัยการร้องขอ และถ้ามีเหตุสำคัญ ศาลจะตั้งผู้อื่นเป็นผู้พิทักษ์ก็ได้ (มาตรา 1463)

2. ไม่สามารถทำนิติกรรมบางชนิด ตามหลักทั่วไป ถือว่าคนเสมือนไร้ความสามารถมีความสามารถเป็นหลัก ความไม่สามารถหรือหย่อนความสามารถเป็นข้อยกเว้น คือคนเสมือนไร้ความสามารถทำนิติกรรมได้ทุกอย่าง ยกเว้นนิติกรรมบางประเภทที่กำหนดไว้ในมาตรา 34 ถ้าคนเสมือนไร้ความสามารถจะทำนิติกรรมดังกล่าว ต้องได้รับความยินยอมของผู้พิทักษ์เสียก่อน มิฉะนั้นแล้ว

นิติกรรมนั้นจะเป็นโมฆียะ ส่วนตัวผู้พิทักษ์ก็คงมีอำนาจเพียงให้ความยินยอมเท่านั้น จะกระทำการแทนคนเสมือนไร้ความสามารถไม่ได้ นิติกรรมที่กำหนดไว้ในมาตรา 34 ได้แก่

1. นำทรัพย์สินไปลงทุน
2. รับคืนทรัพย์สินที่ไปลงทุน ต้นเงินหรือทุนอย่างอื่น
3. กู้ยืมหรือให้กู้ยืมเงิน ยืมหรือให้ยืมสังหาริมทรัพย์อันมีค่า
4. รับประกันโดยประการใด ๆ อันมีผลให้ตนต้องถูกบังคับชำระหนี้
5. เช่าหรือให้เช่าสังหาริมทรัพย์มีกำหนดระยะเวลาเกินกว่า 6 เดือน หรืออสังหาริมทรัพย์มีกำหนดระยะเวลาเกินกว่า 3 ปี
6. ให้โดยเสนาหา เว้นแต่การให้ที่พอสมควรแก่ฐานะารูป เพื่อการกุศล การสังคม หรือตามหน้าที่ธรรมจรรยา
7. รับการให้โดยเสนาหาที่มีเงื่อนไขหรือค่าภาระติดพัน หรือไม่รับการให้ โดยเสนาหา
8. ทำการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อจะได้มา หรือปล่อยไปซึ่งสิทธิในอสังหาริมทรัพย์ หรือในสังหาริมทรัพย์อันมีค่า
9. ก่อสร้างหรือตัดแปลงโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่น หรือซ่อมแซมอย่างใหญ่
10. เสนอคดีต่อศาลหรือดำเนินกระบวนการพิจารณาใด ๆ เว้นแต่การร้องขอตามมาตรา 35 หรือการร้องขอถอนผู้พิทักษ์
11. ประนีประนอมยอมความหรือมอบข้อพิพาทให้อนุญาโตตุลาการวินิจฉัย

3. ถ้ามีกรณีอื่นใดนอกจากที่กล่าวใน 2. ซึ่งคนเสมือนไร้ความสามารถอาจจัดการไปในทางเสื่อมเสียแก่ทรัพย์สินของตนเองหรือครอบครัว ในการสั่งให้บุคคลใดเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถหรือเมื่อผู้พิทักษ์ร้องขอในภายหลัง ศาลมีอำนาจสั่งให้คนเสมือนไร้ความสามารถนั้นต้องได้รับความยินยอมของผู้พิทักษ์ก่อนจึงจะทำการนั้นได้

4. ในกรณีที่คนเสมือนไร้ความสามารถ ไม่สามารถจะทำการอย่างหนึ่งอย่างใดที่กล่าวใน 2. หรือ 3. ได้ด้วยตนเอง เพราะเหตุมีกายพิการหรือมีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ ศาลจะ

สั่งให้ผู้พิทักษ์เป็นผู้มีอำนาจกระทำการนั้นแทนคนเสมือนไร้ความสามารถก็ได้ ในกรณีเช่นนี้ให้นำบทบัญญัติที่เกี่ยวกับผู้อนุบาลมาใช้บังคับแก่ผู้พิทักษ์โดยอนุโลม

สิ้นสุดของการเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถ

การเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถสิ้นสุดลง เมื่อเหตุที่ศาลได้สั่งให้เป็นคนเสมือนไร้ความสามารถได้สิ้นสุดลงไปแล้ว เช่น คนเสมือนไร้ความสามารถมีจิตเป็นปกติ หรือไม่ประพฤตีสຸรຸຍສຸรຸຍ หรือไม่ติดสุรายาเมาต่อไป และสามารถประกอบการทำงานโดยตนเองได้ ผู้มีสิทธิร้องขอให้ศาลถอนคำสั่งการเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถมีดังนี้

1. คนเสมือนไร้ความสามารถนั่นเอง เมื่อเหตุที่ศาลได้สั่งให้เป็นคนเสมือนไร้ความสามารถได้สิ้นสุดลงไปแล้ว
2. คู่สมรส
3. ผู้บุพการี กล่าวคือ บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ทวด
4. ผู้สืบสันดาน กล่าวคือ ลูก หลาน เหลน ลื้อ
5. ผู้ปกครอง หรือผู้พิทักษ์
6. ผู้ซึ่งปกครองดูแลบุคคลนั้นอยู่
7. พนักงานอัยการ

เมื่อบุคคลดังกล่าวไปร้องขอต่อศาลแล้ว ถ้าศาลเห็นว่าเหตุที่ศาลได้สั่งให้เป็นคนเสมือนไร้ความสามารถได้สิ้นสุดลงไปแล้ว ศาลต้องมีคำสั่งเพิกถอนคำสั่งเดิมที่ให้เป็นคนเสมือนไร้ความสามารถเสีย และคำสั่งของศาลเพิกถอนคำสั่งเดิมนี้นี้ให้โฆษณาในราชกิจจานุเบกษา การสิ้นสุดของการเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถ เริ่มมีผลตั้งแต่วันที่ศาลมีคำสั่งเพิกถอนคำสั่งเดิม

นิติบุคคล

บุคคลคือสิ่งที่สามารถมีสิทธิและหน้าที่ได้ตามกฎหมาย มนุษย์ทุกคนเป็นบุคคล แต่บุคคลมิใช่มีแต่เฉพาะมนุษย์เท่านั้น ยังมีสิ่งอื่นที่เป็นบุคคลด้วย สิ่งนั้นคือนิติบุคคล นิติบุคคลประกอบไปด้วย

1. คณะบุคคลที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย เช่น ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคม กระทรวง ทบวง กรม วัด เป็นต้น

2. กิจการหรือกองทรัพย์สินที่จัดตั้งขึ้นเพื่อสาธารณประโยชน์ เช่น มูลนิธิ เป็นต้น

นิติบุคคลนี้สามารถมีสิทธิและหน้าที่ต่าง ๆ ได้ เช่น ทำนิติกรรมสัญญา เป็นลูกหนี้ เจ้าหนี้ หรือดำเนินคดีในศาลได้ การที่กฎหมายบัญญัติรับรองให้สิ่งอื่นที่ไม่ใช่มนุษย์มีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายได้นั้น ก็เพราะสิ่งเหล่านี้มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ กิจการบางอย่างมนุษย์ไม่สามารถทำได้โดยลำพังคนเดียว ต้องร่วมมือร่วมแรงกันหลายคนเป็นคณะบุคคล และถ้าไม่มีสภาพบุคคลแล้วก็ไม่สามารถที่จะทำกิจการต่าง ๆ ได้

โดยสะดวก นิติบุคคลนี้จะมีสิทธิและหน้าที่แตกต่างหากจากสิทธิและหน้าที่ของบุคคลที่รวมเป็นคณะ หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องในทรัพย์สินนั้น

คณะบุคคล หรือกองทรัพย์สินนั้นมิได้เป็นนิติบุคคลเสมอไป การที่จะเป็นนิติบุคคลได้ต้องมีกฎหมายบัญญัติไว้ ดังที่มาตรา 65 บัญญัติไว้ว่า "นิติบุคคลจะมีขึ้นได้ก็แต่ด้วยอาศัยอำนาจแห่งประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่น" ถ้าไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ว่าให้เป็นนิติบุคคล ก็จะเป็นนิติบุคคลไม่ได้ เช่น ครอบครัวไม่ถือว่าเป็นนิติบุคคล

นิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

นิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มี 4 ประเภทดังนี้

1. ห้างหุ้นส่วนที่จดทะเบียนแล้ว ห้างหุ้นส่วนคือการที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปตกลงเข้ากันเพื่อกระทำการกิจการร่วมกัน ด้วยประสงค์จะแบ่งปันกำไรอันจะพึงได้จากกิจการที่ทำนั้น (มาตรา 1012) ห้างหุ้นส่วนแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

1.1 ห้างหุ้นส่วนสามัญ คือห้างหุ้นส่วนประเภทซึ่งผู้เป็นหุ้นส่วนหมดทุกคนต้องรับผิดชอบร่วมกัน เพื่อหนี้ทั้งปวงของห้างหุ้นส่วนโดยไม่มีจำกัด (มาตรา 1025) ห้างหุ้นส่วนสามัญนี้จะจดทะเบียนหรือไม่จดทะเบียนก็ได้ ถ้าจดทะเบียนก็เป็นนิติบุคคลต่างหากจากผู้เป็นหุ้นส่วนซึ่งรวมกันเข้าเป็นห้างหุ้นส่วนนั้น

1.2 ห้างหุ้นส่วนจำกัด คือห้างหุ้นส่วนประเภทหนึ่งซึ่งมีผู้เป็นหุ้นส่วนอยู่สองจำพวกดังกล่าวต่อไปนี้คือ (มาตรา 1077)

1.2.1 ผู้เป็นหุ้นส่วนคนเดียวหรือหลายคน ซึ่งมีความรับผิดชอบจำกัดเพียงไม่เกินจำนวนเงินที่ตนรับจะลงหุ้นในห้างหุ้นส่วนนั้นจำพวกหนึ่ง และ

1.2.2 ผู้เป็นหุ้นส่วนคนเดียวหรือหลายคน ซึ่งต้องรับผิดชอบร่วมกันในบรรดาหนี้ของห้างหุ้นส่วนโดยไม่จำกัดจำนวนอีกพวกหนึ่งอันห้างหุ้นส่วนจำกัดนั้น กฎหมายบังคับว่าต้องจดทะเบียน (มาตรา 1078) เมื่อจดทะเบียนแล้ว ก็เป็นนิติบุคคลต่างหากจากผู้เป็นหุ้นส่วนซึ่งรวมกันเข้าเป็นห้างหุ้นส่วนนั้น

2. บริษัทจำกัด คือบริษัทประเภทซึ่งตั้งขึ้นด้วยแบ่งทุนเป็นหุ้นมีมูลค่าเท่า ๆ กัน โดยผู้ถือหุ้นต่างรับผิดชอบจำกัดเพียงไม่เกินจำนวนเงินที่ตนยังส่งใช้ไม่ครบมูลค่าของหุ้นที่ตนถือ (มาตรา 1096) บริษัทจำกัดกฎหมายบังคับว่าต้องจดทะเบียน (มาตรา 1111) เมื่อจดทะเบียนแล้วก็เป็น นิติบุคคล

3. สมาคม คือการที่บุคคลหลายคนตกลงเข้ากัน เพื่อทำการอันใดอันหนึ่งร่วมกันอัน มิใช่เป็นการหาผลกำไรมาแบ่งปันกัน การก่อตั้งสมาคมเพื่อกระทำการใด ๆ อันมีลักษณะ ตั อ ะ เ นื อ ง ร่วมกันและมีใช่เป็นการหาผลกำไรหรือรายได้มาแบ่งปันกัน ต้องมีข้อบังคับและจด

ทะเบียนตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ (มาตรา 78) สมาคมที่ได้จดทะเบียนแล้ว เป็นนิติบุคคล (มาตรา 83) เช่น สมาคมศิษย์เก่าวิทยาลัยพาณิชย์การบางนา เป็นต้น

4. มูลนิธิได้รับอำนาจแล้ว มูลนิธิได้แก่ทรัพย์สินที่จัดสรรไว้โดยเฉพาะสำหรับวัตถุประสงค์เพื่อการกุศลสาธารณะ การศาสนา ศิลปะ วิทยาศาสตร์ วรรณคดี การศึกษา หรือเพื่อสาธารณประโยชน์อย่างอื่น โดยมีได้มุ่งหาประโยชน์มาแบ่งปันกัน และได้จดทะเบียนตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ การจัดการทรัพย์สินของมูลนิธิ ต้องมิใช่เป็นการหาผลประโยชน์เพื่อบุคคลใดนอกจากเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของมูลนิธินั่นเอง (มาตรา 110) มูลนิธิที่ได้จดทะเบียนแล้วเป็นนิติบุคคล (มาตรา 122) เช่น มูลนิธิวิทยาลัยพาณิชย์การบางนา เป็นต้น

นิติบุคคลตามกฎหมายอื่น ๆ

นอกจากจะมีนิติบุคคล 4 ประเภทตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้ว ยังมีนิติบุคคลตามกฎหมายอื่น ๆ อีก เช่น

สำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวง ทบวง กรม จังหวัด เป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534

วัด เป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535

บริษัทมหาชนจำกัด เป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535

เมืองพัทยา เป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พ.ศ. 2521

สหกรณ์ที่จดทะเบียนแล้ว เป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542

พรรคการเมืองที่จดทะเบียนแล้ว เป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2524

องค์การมหาชน เป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติองค์การมหาชน พ.ศ. 2542

องค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540

เทศบาล เป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2486

มหาวิทยาลัยรามคำแหง เป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. 2514

สำนักงานตำรวจแห่งชาติ เป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. 2547

สถาบันอุดมศึกษาเอกชน เป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษาเอกชน พ.ศ. 2546 เป็นต้น

สิทธิและหน้าที่ของนิติบุคคล

โดยหลักทั่วไป นิติบุคคลมีสิทธิและหน้าที่เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา คือมีชื่อ มีสัญชาติ มีภูมิลำเนา มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน เป็นเจ้าหนี้ ลูกหนี้ได้เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา แต่นิติบุคคลถูก

ก่อตั้งขึ้นมาเพื่อประกอบกิจการตามวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลนั้น และนิติบุคคลเป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิต

จิตใจอย่างมนุษย์ กฎหมายจึงได้จำกัดอำนาจของนิติบุคคลไว้ 2 ประการคือ

1. ต้องดำเนินการตามขอบแห่งอำนาจหน้าที่หรือวัตถุประสงค์ มาตรา 66 บัญญัติว่า “นิติบุคคลย่อมมีสิทธิและหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่น ภายในขอบแห่งอำนาจหน้าที่หรือวัตถุประสงค์ดังได้บัญญัติหรือกำหนดไว้ในกฎหมาย ข้อบังคับ หรือตราสาร

จัดตั้ง” เมื่อได้กำหนดอำนาจหน้าที่หรือวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลไว้ในกฎหมาย ข้อบังคับ หรือตราสารจัดตั้งแล้ว จะดำเนินการนอกอำนาจหน้าที่หรือวัตถุประสงค์ไม่ได้ เช่น บริษัท จำกัดแห่งหนึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อจะทำการค้าขายข้าว บริษัทจำกัดนี้ย่อมมีสิทธิค้าขายข้าว เท่านั้น จะไปค้าขายรถยนต์ไม่ได้ เพราะเป็นการนอกวัตถุประสงค์

2. ไม่สามารถมีสิทธิและหน้าที่ซึ่งโดยสภาพจะพึงมีพึงเป็นไปได้เฉพาะบุคคลธรรมดา มาตรา 67 บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับมาตรา 66 นิติบุคคลย่อมมีสิทธิและหน้าที่เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา เว้นแต่สิทธิและหน้าที่ซึ่งโดยสภาพจะพึงมีพึงเป็นไปได้เฉพาะแก่บุคคลธรรมดาเท่านั้น” นิติบุคคลเป็นสิ่งที่กฎหมายสมมุติขึ้น นิติบุคคลไม่ใช่มนุษย์ ดังนั้นสิทธิบางอย่างที่มนุษย์มีได้แต่นิติบุคคลมีไม่ได้ เช่น ไม่สามารถทำการสมรส เป็นบิดามารดา บุตร เป็นคนไร้ความสามารถ หรือคนเสมือนไร้ความสามารถ ไม่มีสิทธิในทางการเมือง ไม่ต้องรับราชการทหาร ไม่อาจถูกศาลสั่งให้เป็นคนสาบสูญ

นิติกรรมและสัญญา

นิติกรรม คือ การกระทำของบุคคลโดยชอบด้วยกฎหมายและมุ่งต่อผลในกฎหมายที่จะเกิดขึ้นเพื่อการก่อสิทธิ เปลี่ยนแปลงสิทธิ โอนสิทธิ สงวนสิทธิ และระงับซึ่ง

สิทธิ เช่น สัญญาซื้อขาย สัญญากู้เงิน สัญญาจ้างแรงงาน สัญญาให้และพินัยกรรม เป็นต้น

นิติกรรมฝ่ายเดียว ได้แก่ นิติกรรมซึ่งเกิดขึ้นโดยการแสดงเจตนาของบุคคลฝ่ายหนึ่งฝ่ายเดียวและมีผลตามกฎหมาย ซึ่งบางกรณีก็ทำให้ผู้ทำนิติกรรมเสียสิทธิได้ เช่น การก่อตั้งมูลนิธิ คำมั่นโฆษณาจะให้รางวัล การรับสภาพหนี้ การผ่อนเวลาชำระหนี้ให้ลูกหนี้ คำมั่นจะซื้อหรือจะขาย การทำพินัยกรรม การบอกกล่าวบังคับจำนอง การทำคำเสนอ การบอกเลิกสัญญา เป็นต้น

นิติกรรมสองฝ่าย (นิติกรรมหลายฝ่าย) ได้แก่ นิติกรรมซึ่งเกิดขึ้นโดยการแสดงเจตนาของบุคคลตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไปและทุกฝ่ายต่างต้องตกลงยินยอมระหว่างกัน กล่าวคือ ฝ่ายหนึ่งแสดงเจตนาทำเป็นคำเสนอ แล้วอีกฝ่ายหนึ่งแสดงเจตนาเป็นคำสนอง เมื่อคำเสนอและคำสนองถูกต้องตรงกันจึงเกิดมีนิติกรรมสองฝ่ายขึ้น หรือเรียกกันว่าสัญญา เช่น สัญญาซื้อขาย สัญญากู้ยืม สัญญาแลกเปลี่ยน สัญญาขายฝาก จำนอง จำนำ เป็นต้น

นิติบุคคล คือ บุคคลที่กฎหมายสมมติขึ้นให้มีสภาพเป็นบุคคล เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา เพื่อให้นิติบุคคลสามารถใช้สิทธิหน้าที่ ภายในขอบเขตวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลได้ จึงต้องแสดงออกถึงสิทธิและหน้าที่ผ่าน ผู้แทนนิติบุคคล

ความสามารถของบุคคลในการทำนิติกรรมสัญญา โดยหลักทั่วไป บุคคลย่อมมีความสามารถในการทำนิติกรรมสัญญา แต่มีข้อยกเว้น คือ บุคคล บางประเภทกฎหมายถือว่าหย่อนความสามารถในการทำนิติกรรมสัญญา เช่น ผู้เยาว์ คนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถ และบุคคลล้มละลาย สำหรับผู้เยาว์จะทำนิติกรรมได้ต้องรับความยินยอมจาก ผู้แทนโดยชอบธรรมต้องแสดงออก

ปกติแล้ว บุคคลทุกคนต่างมีสิทธิในการทำนิติกรรมสัญญา แต่ยังมีบุคคลบางประเภทที่เป็นผู้หย่อนความสามารถ กฎหมายจึงต้องเข้าดูแลคุ้มครองบุคคลเหล่านี้ ไม่ให้ได้รับความเสียหายในการกำหนดเงื่อนไขในการเข้าทำนิติกรรมของผู้นั้น

ผู้หย่อนความสามารถในการทำนิติกรรมสัญญา

(1) ผู้เยาว์ (Minor)

(2) บุคคลวิกลจริต (Unsound Mind)

(3) คนไร้ความสามารถ (Incompetent)

(4) คนเสมือนไร้ความสามารถ (Quasi-Incompetent)

(5) ลูกหนี้ที่ถูกฟ้องเป็นบุคคลล้มละลาย

(6) สามีและภริยาเป็นผู้จัดการสินสมรสร่วมกัน

ผู้ทำนิติกรรมแทน

ผู้อนุบาล (guardian) เป็นบุคคลที่ศาลแต่งตั้งให้ปกครองดูแลคนไร้ความสามารถ

ผู้พิทักษ์ (custodian) หมายถึง บุคคลซึ่งศาลมีคำสั่งตั้งให้เป็นผู้ปกครองดูแลคนเสมือนไร้ความสามารถ

การควบคุมการทำนิติกรรม

1. วัตถุประสงค์ของการทำนิติกรรม : หากกระทำการนิติกรรมที่ฝ่าฝืนข้อห้ามดังกล่าว ถือเป็น โฆษะ ได้แก่

- นิติกรรมต้องห้ามขัดแย้งด้วยกฎหมาย
- นิติกรรมที่พ้นวิสัย
- นิติกรรมที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดี

2. แบบของนิติกรรม : ในนิติกรรมบางประเภทกฎหมายกำหนดแบบของการทำนิติกรรมเอาไว้ เช่น สัญญาซื้อขาย อสังหาริมทรัพย์ กฎหมายกำหนดให้ทำเป็นหนังสือจดทะเบียนต่อเจ้าหน้าที่ถ้าไม่ทำตามกฎหมายกำหนด สัญญาถือเป็นโฆษะ

สิทธิและการใช้สิทธิ 1. ความหมายและลักษณะของสิทธิ 1.1 ความหมายของสิทธิ “สิทธิ” หมายถึงความชอบธรรมที่บุคคลสามารถใช้ยืนยันกับบุคคลอื่นเพื่อคุ้มครองหรือรักษาผลประโยชน์อันพึงมีพึงได้ของบุคคลนั้น 1.2 ลักษณะของสิทธิ ลักษณะของสิทธิมีสาระสำคัญดังนี้คือ 1. สิทธิต้องเป็นความชอบธรรม 2. ผู้ทรงสิทธิ 3. สิทธิจะต้องมีเนื้อหา 4. วัตถุประสงค์ สิทธิเมื่อพูดถึงสิทธิแล้วสิ่งที่คู่กับสิทธิคือ “หน้าที่” คือความผูกพันให้บุคคลตกอยู่ในสถานะจะต้องท าการหรืองดเว้นกระท าการหรือยอมให้เขากระท าการเพื่อให้เป็นไปตามผลประโยชน์อันชอบธรรมของบุคคลอื่น 2. ประเภทของสิทธิ การแบ่งประเภทแห่งสิทธิ สามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ 2.1 การแบ่งตามประเภทของกฎหมายสามารถแบ่งประเภทของสิทธิได้ 2 อย่างคือ 1. สิทธิตามกฎหมายมหาชนกฎหมายมหาชนเป็นเรื่องการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับเอกชนในฐานะที่ไม่เท่าเทียมกัน 1) สิทธิตามประมวลกฎหมายอาญา สิทธิที่กฎหมายรับรองว่าจะดูแลความสงบเรียบร้อยของสังคมโดยให้อานาจรัฐในการด าเนินคดีอาญาแก่ผู้กระท าความผิด 2) สิทธิตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ สิทธิที่จะด าเนินการทางการเมืองเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการออกกฎหมายเพื่อใช้บังคับกับประชาชน 2. สิทธิตามกฎหมายเอกชนกฎหมายเอกชน ได้แก่ สิทธิที่กฎหมายเอกชนรับรองคุ้มครองให้ซึ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างเอกชนกับเอกชน 2.2 การแบ่งตามวัตถุประสงค์แห่งสิทธิ การแบ่งตามวัตถุประสงค์แห่งสิทธิอาจแบ่งออกได้ดังนี้ 1. ทรัพย์สินสิทธิเป็นสิทธิที่กฎหมายบัญญัติและรับรองให้บุคคลมีสิทธิและอ านาจเหนือทรัพย์สินของตนโดยมีวัตถุประสงค์แห่งสิทธิเป็น 2. บุคคลสิทธิซึ่งเป็นสิทธิที่ผู้ทรงสิทธิมีสิทธิเรียกร้องให้บุคคลอื่นกระท าการงดเว้นกระท าการถ้าบุคคลอื่นไม่ปฏิบัติตามผู้ทรงสิทธิจะฟ้องร้องต่อศาลได้ สิทธิเรียกร้องนี้เกิดจากบทบัญญัติแห่งกฎหมายหรือสัญญา 1) สิทธิที่เกิดจากบ่อเกิดแห่งหนึ่งนิติกรรมสัญญาหนึ่งจัดการงานนอกสั่งและลาภมิควรได้นิติเหตุ 2) สิทธิตามกฎหมายครอบครัวเช่นสิทธิของภรรยาที่จะเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูจากสามี เป็นต้น 3) สิทธิตามกฎหมายมรดกเช่นการฟ้องเรียกมรดกในฐานะทายาทโดยธรรมหรือทายาทตามพินัยกรรม 3. การคุ้มครองสิทธิ การกระท าการหรือการใช้สิทธิบางครั้งก็อาจท าให้ผู้อื่นเสียหายซึ่งในบางกรณีหากมีการกระท าการก็เข้าข่ายกเว้นไม่มีความผิดหรือมีความผิดแต่ไม่ต้องรับโทษ 1. การกระท าการเพื่อป้องกันมาตรา 449 บัญญัติว่า “บุคคลใดเมื่อกระท าการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายก็ดีกระท าตามคำสั่งอันชอบด้วยกฎหมายก็ดีหากก่อให้เกิดเสียหายแก่ผู้อื่นไซ้ร้ท านว่าบุคคลนั้นหาต้องรับผิดชอบไม่มีความผิดหรือมีความผิดแต่เรียกค่าสินไหมทดแทนจากผู้เป็นต้นเหตุให้ต้องป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายหรือจากบุคคลผู้ให้คำสั่งโดยละเมิดนั้นก็ได้”

2. การกระท า โดยความจ าเป็นเป็นกรณีผู้กระท า ไม่อาจหลีกเลี่ยงภัยที่จะเกิดขึ้นหรือกำลังเกิดขึ้นการกระท าเช่นนี้กฎหมายไม่เอาโทษกับผู้กระท าทั้งๆที่เป็นการกระท า ให้คนอื่น

เสียหายถือว่าเป็นการกระทำผิดกฎหมายแต่กฎหมายไม่เอาโทษกับผู้กระทำ ความผิดหากการกระทำดังกล่าวนั้นไม่เป็นการเกินกว่าความจำเป็น3.การใช้สิทธิช่วยเหลือตนเองแม้รัฐจะเป็นผู้ผูกขาดอำนาจในการป้องกันการใช้สิทธิของประชาชนแต่ยังมีข้อยกเว้นบางประการที่กฎหมายอนุญาตให้เอกชนใช้กำลังบังคับได้โดยพลการเพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายกำหนดเช่นตามมาตรา451 บัญญัติให้อำนาจแก่บุคคลใช้กำลังป้องกันสิทธิของตนได้ถ้าตามพฤติการณ์จะขอให้ศาลหรือเจ้าหน้าที่ช่วยเหลือให้ทันท่วงทีไม่ได้4.การใช้สิทธิโดยสุจริต4.1การใช้สิทธิการใช้สิทธิ คือการที่จะดำเนินการให้ได้รับประโยชน์ที่ควรได้ตามกฎหมายซึ่งหลักการทั่วไปของการใช้สิทธิก็คือการใช้สิทธินั้นต้องกระทำโดยสุจริตตามมาตรา5ได้บัญญัติไว้ว่า“ในการใช้สิทธิแห่งตนก็ดีในการชำระหนี้ก็ดีบุคคลทุกคนต้องกระทำโดยสุจริต” จึงเห็นได้ว่าขอบเขตหรือข้อจำกัดในการใช้สิทธิมีดังต่อไปนี้1.การใช้สิทธิเกินส่วนถ้าหากเกินกว่าขอบเขตที่กฎหมายกำหนดไว้แล้วมุ่งหมายทาความเสียหายเดือดร้อนราคาญผู้อื่นก็ถือว่าเป็นการใช้สิทธิเกินส่วน2.การใช้สิทธิโดยไม่สุจริตเป็นกรณีที่บุคคลกระทำการโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายมุ่งให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่นหรือสังคม3.การใช้สิทธิโดยขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีเช่นการใช้สิทธิกระทำการในสิ่งที่มีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมายเป็นการพันวิสัยหรือเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

4.2หลักสุจริตคำว่า“สุจริตตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ. 2542 ได้อธิบายว่า“สุจริต”หมายถึงความประพฤติชอบซึ่งตรงข้ามกับคำว่า“ทุจริต”ที่หมายถึงความประพฤติชั่ว 4.3หลักการใช้สิทธิโดยสุจริตหลักการใช้สิทธิโดยสุจริตหมายถึง1.การที่บุคคลใดได้กระทำการหรืองดเว้นการกระทำการใดเพื่อให้ได้รับประโยชน์ตามที่กฎหมายได้รับรองหรือมอบหมายโดยบุคคลนั้นได้ใช้สิทธินี้เป็นการใช้สิทธิภายใต้ขอบเขตของกฎหมายและบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งมีหน้าที่จะต้องปฏิบัติตามหรือต้องเคารพสิทธิของผู้ทรงสิทธิ2.การใช้สิทธิจะต้องไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่นและต้องใช้สิทธิโดยสุจริต

ดังนั้น "สิทธิ" จึงหมายถึงประโยชน์ที่ได้รับรองและคุ้มครองโดยกฎหมาย ซึ่ง สามารถพิจารณาได้ 4 ลักษณะ คือ

- (1) สิทธิในตัวของบุคคล
- (2) สิทธิในทรัพย์สิน
- (3) สิทธิในครอบครัว

(4) สิทธิในทางการเมือง

การบอกล้างโมฆียะกรรม และ การให้สัตยาบันโมฆียะกรรม

มาตรา 175 โมฆียะกรรม นั้น บุคคลต่อไปนี้จะบอกล้างเสียก็ได้

- (1) ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้เยาว์ซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้วแต่ผู้เยาว์จะบอกล้างก่อนที่ตนบรรลุนิติภาวะก็ได้ถ้าได้รับความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรม
- (2) บุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ เมื่อบุคคลนั้นพ้นจากการเป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถแล้ว หรือผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์ แล้วแต่กรณีแต่คนเสมือนไร้ความสามารถจะบอกล้างก่อนที่ตนจะพ้นจากการเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถก็ได้ถ้าได้รับความยินยอมของผู้พิทักษ์
- (3) บุคคลผู้แสดงเจตนาเพราะสำคัญผิด หรือถูกกลฉ้อฉล หรือ ถูกข่มขู่
- (4) บุคคลวิกลจริตผู้กระทำนิติกรรมอันเป็นโมฆียะตาม มาตรา 30 ในขณะที่จริตของบุคคลนั้นไม่วิกลแล้ว

ถ้าบุคคลผู้ทำนิติกรรมอันเป็นโมฆียะถึงแก่ความตายก่อนมีการบอกล้างโมฆียะกรรม ทายาทของบุคคลดังกล่าวอาจบอกล้างโมฆียะกรรมนั้นได้

มาตรา 176 โมฆียะกรรม เมื่อบอกล้างแล้ว ให้ถือว่าเป็นโมฆะมาแต่เริ่มแรก และให้ผู้เป็นคู่กรณีกลับคืนสู่ฐานะเดิม ถ้าเป็นการพ้นวิสัยจะให้กลับคืนเช่นนั้นได้ ก็ให้ได้รับค่าเสียหายชดใช้ให้แทน

ถ้าบุคคลใดได้รู้หรือควรจะได้รู้ว่าการใดเป็นโมฆียะ เมื่อบอกล้างแล้ว ให้ถือว่าบุคคลนั้นได้รู้ว่าการนั้นเป็นโมฆะ นับแต่วันที่ได้รู้หรือควรจะได้รู้ว่าเป็นโมฆียะ

ห้ามมิให้ใช้สิทธิเรียกร้องอันเกิดแต่การกลับคืนสู่ฐานะเดิมตามวรรคหนึ่ง เมื่อพ้นหนึ่งปีนับแต่วันบอกล้างโมฆียะกรรม

มาตรา 177 ถ้าบุคคลผู้มีสิทธิบอกล้างโมฆียะกรรมตามมาตรา 175 ผู้หนึ่งผู้ใด ได้ให้

สัตยาบันแก่มอชียะกรรม ให้ถือว่าการนั้นเป็นอันสมบูรณ์มาแต่เริ่มแรก แต่ทั้งนี้ย่อมไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิของบุคคลภายนอก

มาตรา 178 การบอกกล่าวหรือให้สัตยาบันแก่มอชียะกรรม ย่อมกระทำได้โดยการแสดงเจตนาแก่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นบุคคลที่มีตัวกำหนดได้แน่นอน

มาตรา 179 การให้สัตยาบันแก่มอชียะกรรมนั้น จะสมบูรณ์ต่อเมื่อได้กระทำภายหลังเวลาที่มูลเหตุให้เป็นมอชียะกรรมนั้นหมดสิ้นไปแล้ว

บุคคลซึ่งศาลได้สั่งเป็นคนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถ หรือบุคคลวิกลจริต ผู้กระทำนิติกรรมอันเป็นมอชียะตามมาตรา 30 จะให้สัตยาบันแก่มอชียะกรรมได้ต่อเมื่อได้รู้เห็นซึ่งมอชียะกรรมนั้นภายหลังที่บุคคลนั้นพ้นจากการเป็นคนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถ หรือ ในกรณีที่จริตของบุคคลนั้นไม่วิกล แล้วแต่กรณี ทายาทของบุคคลผู้ทำนิติกรรมอันเป็นมอชียะ จะให้สัตยาบันแก่มอชียะกรรมได้นับแต่เวลาที่ผู้ทำนิติกรรมนั้นถึงแก่ความตาย เว้นแต่สิทธิที่จะบอกกล่าวมอชียะกรรมของผู้ตายนั้นได้สิ้นสุดลงแล้ว

บทบัญญัติวรรคหนึ่งและวรรคสองมิให้ใช้บังคับ ถ้าการให้สัตยาบันแก่มอชียะกรรมกระทำโดยผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือผู้พิทักษ์

มาตรา 180 ภายหลังเวลาอันพึงให้สัตยาบันได้ตามมาตรา 179 ถ้ามีพฤติการณ์อย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้เกิดขึ้นเกี่ยวกับมอชียะกรรมโดยการกระทำของบุคคลซึ่งมีสิทธิบอกกล่าวมอชียะกรรมตามมาตรา 175 ถ้ามิได้สงวนสิทธิไว้แจ้งชัดประการใดให้ถือว่าเป็นการให้สัตยาบัน

(1) ได้ปฏิบัติการชำระหนี้แล้วทั้งหมดหรือแต่บางส่วน

- (2) ได้มีการเรียกให้ชำระหนี้แล้ว
- (3) ได้มีการแปลงหนี้ใหม่
- (4) ได้มีการให้ประกันเพื่อหนี้
- (5) ได้มีการโอนสิทธิหรือความรับผิดชอบทั้งหมดหรือแต่บางส่วน
- (6) ได้มีการกระทำอย่างอื่นอันแสดงได้ว่าเป็นการให้สัตยาบัน

มาตรา 181 โมฆียะกรรมนั้นจะบอกล้างมิได้เมื่อพ้นเวลาหนึ่งปีนับแต่เวลาที่อาจให้สัตยาบันได้ หรือเมื่อพ้นเวลาสิบปีนับแต่ได้ทำนิติกรรมอันเป็นโมฆียะนั้น

ประเภทของสัญญา

ประเภทของสัญญา สัญญามี 5 ประเภท คือ

1. สัญญาซึ่งมีผลผูกพันเฉพาะคู่สัญญากับสัญญาเพื่อประโยชน์ของบุคคลภายนอก

1) สัญญาซึ่งมีผลผูกพันเฉพาะคู่สัญญา คือ สัญญาที่ทำต่อกันนั้นมีผลผูกพันเฉพาะคู่สัญญาด้วยกันเท่านั้น เช่น นายแดงทำสัญญากู้ยืมเงินจากนายดำจำนวน 100,000 บาท นั้น สัญญานี้นายดำเจ้าหนี้ผู้ให้กู้เท่านั้นมีสิทธิเรียกให้นายแดงลูกหนี้ชำระหนี้นั้น บุคคลอื่นไม่มีสิทธิเรียกให้นายแดงชำระหนี้เงินกู้ยืมนี้ได้เลย และในขณะเดียวกันนายดำก็มีสิทธิเรียกให้นายแดงคนเดียวเท่านั้นชำระหนี้ให้ตนได้ นายดำจะไปเรียกให้บุคคลอื่นชำระหนี้เงินกู้ยืมรายนี้ไม่ได้

2) สัญญาเพื่อประโยชน์ของบุคคลภายนอก คือ บุคคลอื่นผู้ไม่ได้เป็นเจ้าของหรือเป็นคู่สัญญามีสิทธิเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ ทั้งๆ ที่บุคคลนั้นไม่ได้เป็นคู่สัญญาหรือเจ้าหนี้แต่อย่างใด เช่น สัญญาประกันชีวิตตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 889 เป็นต้น

คำพิพากษาฎีกาที่ 38/2537 การยกให้โดยเสน่หาซึ่งอสังหาริมทรัพย์ที่จะตกอยู่ในบังคับของมาตรา 525 ที่จะต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ตามนัยมาตรา 521 นั้นจะต้องมีคู่สัญญาสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งคือผู้ให้โอนทรัพย์สินของตนให้โดยเสน่หาแก่บุคคลอีกคนหนึ่งหรืออีกฝ่ายหนึ่งเรียกว่าผู้รับ แต่บันทึกข้อตกลงแบ่ง

ทรัพย์สินระหว่างโจทก์และจำเลย โจทก์และจำเลยกลัวยอมให้ที่ดินจำนวน 2 แปลง และบ้านอีก 1 หลังตกเป็นของบุตรผู้เยาว์ทั้งสอง หลังจากโจทก์และจำเลยจดทะเบียนหย่ากัน สัญญาดังกล่าวจึงเป็นสัญญาแบ่งทรัพย์สินระหว่างสามีภริยาตามมาตรา 1532 และเป็นสัญญาเพื่อประโยชน์บุคคลภายนอกตามมาตรา 374 มิใช่สัญญาให้ จึงไม่ตกอยู่ในบังคับของมาตรา 525 แม้ไม่จดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ก็มีผลสมบูรณ์ตามกฎหมาย

2. สัญญาต่างตอบแทนกับสัญญาไม่ต่างตอบแทน

1) สัญญาต่างตอบแทนนั้นมีลักษณะเช่นเดียวกันกับนิติกรรมที่มีค่าตอบแทน เช่น สัญญาซื้อขายหรือสัญญาเช่าทรัพย์สินเป็นต้น

2) สัญญาไม่ต่างตอบแทน คือ คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งไม่ต้องชำระหนี้หรือกระทำการอย่างใดเป็นการตอบแทนคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง เช่นสัญญาให้โดยเสน่หาหรือสัญญาฝากทรัพย์สินโดยไม่มีบำเหน็จ (ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 657,659) เป็นต้น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 163/2518 เงินกินเปล่าที่ผู้เช่าชำระก่อนการเช่าไม่ทำให้เป็นสัญญาต่างตอบแทนที่จะต้องให้เช่าต่อจากที่การเช่าครบอายุค้ำประกันของผู้ให้เช่าว่าจะให้เช่าต่อไปนั้น เมื่อผู้ให้เช่าตายและผู้เช่าก็รู้แล้ว ค้ำประกันนั้นตกไปตามมาตรา 360 ไม่ผูกพันทายาทให้ต้องปฏิบัติตามมาตรา 569

3. สัญญามีค่าตอบแทนและไม่มีค่าตอบแทน

1) สัญญามีค่าตอบแทน คือ คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายต่างได้รับค่าตอบแทนต่อกันและกันในการทำสัญญานั้น เช่น สัญญาซื้อขายผู้ขายยอมได้รับเงินราคาทรัพย์สินของที่ซื้อขายจากผู้ซื้อและต้องส่งมอบทรัพย์สินของที่ซื้อขายให้แก่ผู้ซื้อ ฝ่ายผู้ซื้อก็ได้รับทรัพย์สินของที่ซื้อจากผู้ขายและต้องชำระราคาค่าทรัพย์สินของที่ซื้อให้ผู้ขายด้วย เป็นต้น

2) สัญญาไม่มีค่าตอบแทน คือ คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งไม่ต้องให้ค่าตอบแทนแก่คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งแต่อย่างใด คงเป็นฝ่ายได้รับประโยชน์แต่ฝ่ายเดียวเท่านั้น เช่นสัญญาให้โดยเสน่หาหรือยืมใช้คงรูป เป็นต้น

4. สัญญาประธานกับสัญญาอุปกรณ์

1) สัญญาประธาน คือเป็นสัญญาแรกที่เจ้าหนี้และลูกหนี้ได้แสดงเจตนาทำกันไว้ เช่น สัญญากู้ยืมเงินที่ผู้กู้ยืมคือลูกหนี้ขอกู้ยืมเงินจากเจ้าหนี้ซึ่งสัญญากู้ยืมเงินนี้มีผลสมบูรณ์อยู่ในตัวแล้ว สัญญากู้ยืมเงินดังกล่าวจึงเป็นสัญญาประธาน ต่อมาหากลูกหนี้ไม่ชำระหนี้แล้ว เจ้าหนี้ก็ฟ้องเรียกให้ชำระได้

2) สัญญาอุปกรรม คือก่อนที่เจ้าหนี้จะให้ลูกหนี้กู้ยืมเงินนั้นเจ้าหนี้แจ้งกับลูกหนี้ผู้กู้ยืมว่าหากลูกหนี้ผู้กู้ยืมไม่หาหลักประกันมาค้ำประกันหนี้เงินที่กู้ยืมนี้แล้วเจ้าหนี้จะไม่ยอมให้ลูกหนี้กู้ยืมเงินตามที่ขอกู้นั้น เมื่อลูกหนี้รู้เช่นนี้จึงได้หาหลักประกันมาค้ำประกันให้ไว้แก่เจ้าหนี้ ทั้งนี้อาจนำบุคคลมาค้ำประกันหรือนำทรัพย์สินมาจดทะเบียนจำนองค้ำประกัน หรือนำทรัพย์สินมาจำนำไว้เป็นประกันเป็นต้น ดังนั้นเมื่อได้ทำสัญญากู้ยืมเงินกันแล้วก็ได้นำบุคคลมาทำสัญญาค้ำประกันไว้อีก สัญญาค้ำประกันเช่นนี้เรียกว่าเป็นสัญญาอุปกรรมของสัญญากู้ยืมเงินที่เป็นสัญญาประธานหรือสัญญาจ้างทำของ (มาตรา 857) ซึ่งได้มีการทำมัดจำ (มาตรา 377)หรือกำหนดเบี้ยปรับ (มาตรา 379) ไว้ด้วยเช่นนี้ สัญญามัดจำหรือสัญญาเบี้ยปรับเป็นสัญญาอุปกรรมของสัญญาจ้างทำของที่เป็นสัญญาประธานนั้น เป็นต้น

5. สัญญาเอกเทศสัญญากับสัญญาไม่มีชื่อ

1) สัญญาเอกเทศสัญญา คือสัญญาที่มีชื่อระบุไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 ว่าด้วยเอกเทศสัญญา เช่นซื้อขาย (มาตรา 453) แลกเปลี่ยน (มาตรา 518) ให้ (มาตรา 521) เช่าทรัพย์สิน (มาตรา 537) เช่าซื้อ (มาตรา 572) จ้างแรงงาน (มาตรา 575) จ้างทำของ (มาตรา 587) รับขน (มาตรา 608) ยืม (มาตรา 640) ผูกทรัพย์สิน (มาตรา 657) ค้ำประกัน (มาตรา 680) จำนอง (มาตรา 702) จำนำ (มาตรา 747) เก็บของในคลังสินค้า (มาตรา 770) ตัวแทน (มาตรา 797) นายหน้า (มาตรา 815) ประนีประนอมยอมความ (มาตรา 850) การพนันและขั้นตอน (มาตรา 853) บัญชีเดินสะพัด (มาตรา 856) ประกันภัย (มาตรา 861) ตัวเงิน (มาตรา 898) ห้างหุ้นส่วนและบริษัท (มาตรา 1012) สมาคม (มาตรา 1274)

2) สัญญาไม่มีชื่อ คือเป็นสัญญาซึ่งไม่มีชื่อบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 เลย แต่ก็ถือว่าเป็นสัญญาประเภทหนึ่งที่มีผลใช้บังคับกันได้ เช่น สัญญาร่วมหุ้น (เล่นแชร์เปียหวาย) สัญญาให้ค่าตอบแทน สัญญารับมอบสินค้าเชื่อ (ทรัสต์รีซีท) เป็นต้น

คำพิพากษาฎีกาที่ 1460/2495 เช่าที่ดินเพื่อปลูกสร้างตึกมีกำหนดถึง 10 ปี แล้วผู้เช่าจะยกตึกที่ปลูกสร้างทดแทนให้เจ้าของที่ดินอีกส่วนหนึ่งต่างหากจากค่าเช่า ดังนี้ เป็นสัญญาต่างตอบแทนกันยิ่งกว่าสัญญาเช่าธรรมดา ผู้ให้เช่าจะบอกเลิกสัญญาก่อนครบกำหนด 10 ปีไม่ได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 595/2537 การรับสภาพหนี้เป็นการที่ลูกหนี้รับสภาพต่อเจ้าหนี้ว่าจะชำระหนี้ให้ ดังนั้นการที่จำเลยซึ่งเป็นบุคคลภายนอกไม่ได้เป็นลูกหนี้ ผูกพันตนเข้าชำระหนี้ให้โจทก์จึงไม่เป็นการรับสภาพหนี้ และแม้จำเลยทำสัญญาไว้ต่อโจทก์ว่าจะชำระหนี้ ซึ่ง ค. เป็นหนี้โจทก์ให้โจทก์ก็ตาม แต่ไม่ปรากฏว่าโจทก์เจ้าหนี้ตกลงให้หนี้ของ

ค. ระบุไป จึงไม่เป็นการแปลงหนี้ใหม่ แต่การที่จำเลยซึ่งเป็นบุคคลภายนอกผูกพันตนเข้าชำระหนี้ที่ ค. ค้ำชำระให้โจทก์ จึงเป็นสัญญาประเภทหนึ่งระหว่างโจทก์จำเลยซึ่งคู่สัญญากระทำด้วยความสมัครใจ เมื่อไม่ขัดต่อกฎหมายย่อมสมบูรณ์ใช้บังคับได้และเมื่อหนี้ตามสัญญาไม่มีกฎหมายบัญญัติอายุความไว้โดยเฉพาะก็ต้องใช้อายุความ 10 ปี การเลิกสัญญา

สัญญาเมื่อได้ทำกันขึ้นแล้ว อาจเลิกหรือระงับไปด้วยสาเหตุใหญ่ๆ 2 ประการ คือ

(1) การเลิกสัญญาโดยผลแห่งข้อตกลง

ข้อตกลงในที่นี้ เป็นข้อตกลงที่กำหนดกันในสัญญา เช่น การชำระหนี้ทั้งหมดหรือแต่บางส่วนกลายเป็นพันธียเพราะเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งอันจะโทษลูกหนี้ได้ เจ้าหนี้จะเลิกสัญญาเสียก็ได้ เช่น ก.ขายรถยนต์ให้ ข. โดยกำหนดส่งมอบกันภายใน 3 วัน ปรากฏว่าก่อนส่งมอบ ก. ขับรถโดยประมาทเลินเล่อไปชนต้นไม้ทำให้รถเสียหาย ดังนี้ ข. จะเลิกสัญญาเสียก็ได้

(2) การเลิกสัญญาโดยผลแห่งกฎหมาย

แม้ว่าจะมิได้มีการตกลงกันไว้ในสัญญาว่าให้เลิกกันเมื่อมีเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น แต่กฎหมายก็บัญญัติให้คู่กรณีฝ่ายหนึ่งมีสิทธิเลิกสัญญาได้ปรากฏว่า

ก) คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งไม่ชำระหนี้ อีกฝ่ายหนึ่งจะกำหนดระยะเวลาพอสมควรแล้วบอกกล่าวให้ฝ่ายนั้นชำระหนี้ภายในระยะเวลานั้นก็ได้ และถ้าฝ่ายนั้น ไม่ชำระหนี้ภายในระยะเวลาที่กำหนดดังกล่าว ฝ่ายที่บอกกล่าวก็เลิกสัญญาได้

ข) ถ้าวัตถุประสงค์แห่งสัญญานั้น ว่าโดยสภาพหรือโดยเจตนาที่คู่สัญญาได้แสดงไว้ จะเป็นผลสำเร็จได้ก็แต่ด้วยการชำระหนี้ ณ เวลาที่กำหนดก็ดี หรือภายในระยะเวลาอันใดอันหนึ่ง ซึ่งกำหนดไว้ก็ดีและกำหนดเวลาหรือระยะเวลานั้นได้ล่วงพ้นไป โดยที่ฝ่ายหนึ่งมิได้ชำระหนี้ อีกฝ่ายหนึ่งจะเลิกสัญญาเสียก็ได้ โดยไม่ต้องบอกกล่าวไปยังคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง

การระงับแห่งสิทธิ

การระงับแห่งสิทธิ หมายถึง การสูญสิ้นไปของตัวสิทธินั้นเอง หรือสิทธินั้นแม้จะมีอยู่ก็ปราศจากประโยชน์อย่างหนึ่งอย่างใดต่อไป สิทธิอาจระงับได้โดยเหตุ ต่อไปนี้คือ

4.1 การขาดตัวผู้ทรงสิทธิ ในกรณีบุคคลธรรมดา ย่อมได้แก่การที่ผู้ทรงสิทธิ

ตายหรือศาลมีคำสั่งให้เป็นคนสาบสูญ เพราะสิทธิต่างๆ เกี่ยวกับสภาพบุคคลย่อมระงับลงด้วยการสิ้นสภาพบุคคลของผู้ทรงสิทธินั้น ส่วนสิทธิในทางารเมืองก็เป็นเช่นเดียวกัน สำหรับสิทธิในทางทรัพย์สินนั้น สิทธิย่อมไม่ระงับลงด้วยความตายของผู้ทรงสิทธิ แต่อาจเป็นมรดกตกทอดต่อไปได้

ในกรณีที่ผู้ทรงสิทธิเป็นนิติบุคคล สิทธิต่างๆ ย่อมระงับเมื่อสิ้นสุดสภาพนิติบุคคล เช่น เมื่อกระทรวง ทบวง กรม วัตถุประสงค์หรือมูลนิธิ ต้องยุบเลิกไปเพราะเหตุใดเหตุหนึ่ง สิทธิทั้งหลายของนิติบุคคลเหล่านั้นย่อมสิ้นสุดลง

4.2 การระงับแห่งหนี้ เมื่อหนี้ระงับลงด้วยเหตุหนึ่งเหตุใด สิทธิอันเป็นสิ่งที่คู่กับหนี้ย่อมเป็นอันระงับลงเช่นเดียวกัน เช่น เมื่อลูกหนี้ชำระหนี้เรียบร้อยแล้วเจ้าหนี้อย่อมไม่มีสิทธิเรียกร้องใดๆ อีกต่อไป

4.3 การสิ้นวัตถุประสงค์แห่งสิทธิ ในกรณีที่สิทธิใดมีทรัพย์สินเป็นวัตถุประสงค์แห่งสิทธิ การสูญสิ้นวัตถุประสงค์แห่งสิทธินั้นย่อมเป็นเหตุทำให้สิทธิระงับไป เช่น เมื่อจำหน่ายที่ดินไปแล้วสิทธิเหนือที่ดินนั้นก็เป็นอันระงับไป

4.4 การระงับแห่งสิทธิโดยบทบัญญัติกฎหมาย ในกรณีที่บุคคลใดไม่ใช้สิทธิเรียกร้องของตนภายในอายุความที่กฎหมายกำหนดไว้ สิทธินั้นย่อมสิ้นสุดลงโดยผลแห่งกฎหมาย ผู้ทรงสิทธิหมดสิทธิจะเรียกร้องตามสิทธิของตนได้ ถ้าหากมีการเรียกร้องและอีกฝ่ายหนึ่งยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้ยอมพิพากษายกฟ้อง

การระงับแห่งสิทธิโดยผลของกฎหมายอีกกรณีหนึ่ง คือ กรณีที่การชำระหนี้กลายเป็นอันพ้นวิสัย ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 219 บัญญัติว่า "ถ้าการชำระหนี้กลายเป็นอันพ้นวิสัยเพราะพฤติการณ์อันใดอันหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นภายหลังที่ได้ก่อหนี้ และซึ่งลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบนั้นไซ้ ท่านว่าลูกหนี้เป็นอันหลุดพ้นจากการชำระหนี้ ถ้าภายหลังที่ได้ก่อหนี้ขึ้นแล้วนั้น ลูกหนี้กลายเป็นคนไม่สามารถจะชำระหนี้ได้ไซ้ ท่านให้ถือว่าเสมือนว่าเป็นพฤติการณ์ที่ทำให้การชำระหนี้ตกเป็นอันพ้นวิสัยฉะนั้น"

กฎหมายว่าด้วยหนี้

หนี้ ตามปพพ.มิได้มีความหมายเฉพาะการกู้ยืมเงิน แต่หมายถึง ความผูกพันที่สามารถใช้สิทธิเรียกร้องได้ตามกฎหมาย เช่น หนี้โดยการละเมิด หนี้โดยกฎหมาย เช่น ภาษีอากร เป็นต้น

องค์ประกอบของหนี้ มีลักษณะสำคัญดังนี้

1. การมีนิติสัมพันธ์ (ความผูกพันกันในกฎหมาย) หากกฎหมายไม่รองรับการนั้นก็ไม่ได้เกิดหนี้ผูกพันด้วย

2. การมีเจ้าหนี้และลูกหนี้(เป็นบุคคลสิทธิ)

3. ต้องมีวัตถุแห่งหนี้ ได้แก่

- หนี้กระทำการ เช่น ลูกจ้างต้องทำงานให้นายจ้าง

- หนี้งดเว้นกระทำการ เช่น ผู้เป็นหุ้นส่วนต้องงดเว้นไม่ทำการค้าแข่งกับห้างหุ้นส่วน

- หนี้ส่งมอบทรัพย์สิน(หรือโอนกรรมสิทธิ์) เช่น ผู้ให้เช่าต้องส่งมอบทรัพย์สินซึ่งให้เช่า

บ่อเกิดแห่งหนี้

1. หนี้เกิดโดย นิติกรรม-สัญญา ซึ่งเมื่อมีการผูกนิติสัมพันธ์ขึ้น ก็ย่อมเกิดความเป็นเจ้าหนี้-ลูกหนี้ขึ้น โดยปกติ เมื่อเกิดหนี้ ลูกหนี้จะหลุดพ้นจากเคราะห์แห่งหนี้ได้ด้วยการชำระหนี้ ซึ่งจะชำระหนี้ไว้อย่างไรนั้น ย่อมเป็นไปตามที่ตกลงในสัญญาที่ทำลง กฎหมายจะไม่ยุ่งเกี่ยว แต่จะคอยควบคุมอยู่กว้าง ๆ มิให้ออกนอกกรอบที่กฎหมายระบุ เพราะนิติกรรมเป็นบรรดากรณีที่กฎหมายไม่อาจกล่าวได้ทั้งหมด เช่น การซื้อขายรถยนต์ การเช่าหมู เป็นต้น การตกลงกันทาง

ธุรกิจ กฎหมายจึงไม่เกี่ยวข้องด้วย แต่กำหนดกรอบมิให้กระทำทุจริตเท่านั้น

บางทีมีการกระทำ(ซึ่งมีผลทางกฎหมาย) แต่มิได้มุ่งหมายผูกพันประการใด เช่น เราทำละเมิดตีหัวคนอื่นเขา แต่มิใช่เป็นเรื่องที่จะผูกนิติสัมพันธ์ว่า เมื่อตีหัวเขาแล้วจะใช้ค่าสินไหมทดแทนให้เขา จึงปรับเข้าลักษณะนิติกรรมไม่ได้ [3] กระนั้น ผู้ทำผิดตั้งกรณีนี้เป็นละเมิด ไม่ต้องชดใช้ค่าเสียหายกระนั้นหรือ? กฎหมายเองได้คุ้มครองกรณีนี้ไว้ เรียกว่า “นิติเหตุ”

2. หนี้เกิดโดยนิติเหตุ คือ เหตุที่เกิดขึ้นโดยการกระทำซึ่งไม่มุ่งก่อให้เกิดผลตามกฎหมาย แต่กฎหมายจะเอาเรื่องว่า กระทำดังนี้ผิด และต้องชดใช้ เช่น ละเมิด ลามมิควรได้(ได้ทรัพย์สินเกินส่วนที่ควรจะได้) หรือ เป็นนิติเหตุตามที่กฎหมายบัญญัติ เช่น บุตรจำเป็นต้องอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดา(กรณีนี้เป็นหนี้เนื่องจากสถานะของบุคคล)[4] เป็นต้น โดยผู้กระทำผิดตามหนี้ลักษณะนี้ ต้องจ่ายค่าสินไหมทดแทน ซึ่งศาลจะเป็นผู้วินิจฉัยตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งเหตุ

กำหนดการชำระหนี้

หากคู่กรณีมิได้กำหนดเวลาชำระหนี้ไว้แน่นอน กฎหมายให้ถือว่า หนี้นั้นต้องถึงกำหนดชำระโดยพลัน แต่ถ้าตกลงกันไว้แล้ว ก็ให้เป็นไปตามที่ตกลงไว้ การชำระดอกเบี้ย หากตกลงอัตราดอกเบี้ยกันไว้ กฎหมายให้คิดอัตราไม่เกินร้อยละ15ต่อปี

กรณีมิได้ตกลงอัตราดอกเบี้ยกันไว้ ให้คิดอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปี *หากฝ่าฝืน คิดดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนด คือ เกินร้อยละ15ต่อปี กฎหมายให้ถือว่าดอกเบี้ยนั้น เป็นโมฆะ มิให้คิดดอกเบี้ยเลย แต่เงินต้น(ที่เป็นหนี้)นั้น ลูกหนี้ยังคงต้องชำระอยู่

คำถาม วัตถุแห่งหนี้คืออะไร ?

ตอบ หลายคนมักเข้าใจว่า”วัตถุ” หมายถึง สิ่งมีรูปร่าง ตามความหมายในพจนานุกรม แต่ในทางกฎหมายหาเป็นเช่นนั้นไม่ วัตถุแห่งหนี้ (subject of obligation) หมายถึง ตัวเนื้อหาของหนี้ กล่าวคือ ลูกหนี้มีหน้าที่ชำระหนี้ จะต้องทำอะไร ซึ่งมี 3 ประการ ได้แก่

1) การทำการ เช่น การทำตามสัญญาจ้างแรงงาน เช่น โรงงานประกอบเครื่องยนต์ มีสัญญาจ้างงานลูกจ้างมาทำหน้าที่ประกอบเครื่องยนต์ ลูกจ้างต้องทำการตามสัญญาซึ่งอาจจะด้วยร่างกายหรือสติปัญญาก็ตาม ในฝ่ายโรงงานก็มีหน้าที่ที่จะต้องทำตามสัญญา เช่น การชำระค่าจ้าง เป็นต้น

- 2) งดเว้นกระทำการ ในมาตรา 194 วางหลักไว้เกี่ยวกับการงดเว้นกระทำการว่า ลูกหนี้สามารถชำระหนี้ได้ด้วยวิธีการงดเว้นกระทำการอันใดอันหนึ่งก็ได้ เช่น ข้อตกลงห้ามแข่งขันทางการค้าหรือกรณีห้ามนักร้องที่สังกัดค่ายเพลงคู่สัญญา ไปร้องเพลงกับค่ายอื่น เป็นต้น อย่างไรก็ตาม เรียกว่า “งดเว้นกระทำการ” คือ อยู่เฉย ๆ ไม่ทำอะไรก็เป็นการชำระหนี้ได้
- 3) ส่งมอบทรัพย์สิน เช่น กรณีที่ผู้ขายส่งมอบทรัพย์สินตามสัญญา

ข้อสังเกต

เวลาเราพูดถึงเรื่องหนี้กระทำการ ย่อมเป็นเรื่องทางกาย สติปัญญาความสามารถ ส่วนประเด็นนี้เป็นเรื่องของการเคลื่อนที่ของตัวทรัพย์สิน การส่งทรัพย์สิน ต่างจากการกระทำทางกายภาพและอาจจะต่างกันที่อาจจะมีการบังคับการไม่เหมือนกัน เห็นได้ชัดในมาตรา 213 เนื่องจากเรื่องการส่งมอบทรัพย์สิน ศาลสั่งบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ให้เจ้าหนี้ได้เสมอ แต่กรณีที่ลูกจ้างป่วยงาน จะร้องขอต่อศาลให้สั่งบังคับให้ลูกหนี้ทำงานไม่ได้และไม่มี อดีดีค้แค่ไ้ล่ออก เพราะการกระทำนั้นอยู่ในสภาพแห่งหนี้ที่ไม่เปิดช่อง แต่ถ้าจะแปลงเป็นค่าเสียหายก็ได้ (ม. 213)

ลูกหนี้ผิดนัด

มาตรา 204 มีหลักว่า “ ถ้าหนี้ถึงกำหนดชำระและเจ้าหนี้ได้เตือนลูกหนี้แล้ว ลูกหนี้ยังไม่ชำระหนี้ย่อมตกเป็นผู้ผิดนัดเพราะเขาเตือนแล้ว

ถ้าได้กำหนดชำระไว้ตามวันแห่งปฏิทิน และลูกหนี้มิได้ชำระย่อมตกเป็นผู้ผิดนัดโดยไม่ต้องเตือนและให้ใช้บังคับกับกรณีที่ต้องบอกกล่าวล่วงหน้าก่อนการชำระหนี้ซึ่งคำนวณนับได้โดยปฏิทินนับแต่วันที่บอกกล่าว “

กรณีที่ลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัด อาจแบ่งได้เป็น 2 กรณี คือ

1. กรณีผิดนัดโดยเจ้าหนี้ต้องเตือน เมื่อหนี้ถึงกำหนดชำระตาม วรคหนึ่ง โดยหลักแล้ว เจ้าหนี้ต้องบอกกล่าวเตือนให้ลูกหนี้ชำระหนี้ที่นั้นเสียก่อน เช่นตกลงชำระหนี้เป็นค่าจ้างว่าความเมื่อคดีถึงที่สุด แม้ว่าหนี้ดังกล่าวนั้นจะได้ถึงกำหนดชำระเมื่อคดีถึงที่สุดแล้วก็ตาม หากเจ้าหนี้ยังมีได้เตือนให้ลูกหนี้ชำระหนี้ ลูกหนี้ยังมีได้ตกเป็นผู้ผิดนัด เว้นแต่ ถ้าหนี้นั้นได้กำหนดเวลาชำระหนี้หน้าไว้ตามวันแห่งปฏิทินที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน
2. กรณีผิดนัดโดยเจ้าหนี้ไม่ต้องเตือน ตามวรรคสอง ถ้าหนี้นั้น
  - 2.1 ได้กำหนดชำระหนี้ไว้ตามสันแห่งปฏิทิน หรือ

2.2 เป็นกรณีที่ต้องบอกกล่าวล่วงหน้าก่อนการชำระหนี้ ซึ่งได้กำหนดเวลาลงไว้ อาจคำนวณได้โดยปฏิทินนับแต่วันที่ได้บอกกล่าว^[1]

- **เจ้าหนี้ผิดนัด**

เจ้าหนี้ก็อาจผิดนัดได้เพราะเมื่อลูกหนี้ขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยตรงแล้ว เจ้าหนี้ก็มีหน้าที่ต้องรับชำระหนี้ และหากไม่รับชำระหนี้โดยไม่มีเหตุตามกฎหมายที่จะอ้างได้ เจ้าหนี้ก็ตกเป็นผู้ผิดนัด หรือในกรณีที่เจ้าหนี้มีหน้าที่ต้องชำระหนี้ตอบแทนเมื่อลูกหนี้ชำระหนี้ แม้เจ้าหนี้พร้อมที่จะชำระหนี้แต่ไม่เสนอที่จะรับชำระหนี้ตอบแทน เจ้าหนี้ก็ผิดนัดได้เช่นเดียวกัน ดังนั้น เหตุที่เจ้าหนี้ผิดนัดจึงจะแยกพิจารณาออกเป็น 2 กรณี คือ

1. เจ้าหนี้ไม่รับชำระหนี้

มาตรา 207 มีหลักว่า “ถ้าลูกหนี้ขอชำระหนี้และเจ้าหนี้ไม่รับโดยไม่มีเหตุที่อ้างกฎหมายได้ เจ้าหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัด”

เจ้าหนี้จะตกเป็นผู้ผิดนัดตามมาตรา 207 นี้ มีหลักเกณฑ์ดังนี้

- ลูกหนี้ขอปฏิบัติการชำระหนี้
- เจ้าหนี้ไม่รับชำระหนี้โดยไม่มีเหตุที่อ้างตามกฎหมายได้ กล่าวคือ เจ้าหนี้ไม่มีข้อแก้ตัวตามกฎหมาย

อนึ่ง การที่ลูกหนี้ขอปฏิบัติการชำระหนี้ดังกล่าวต้องเป็นการขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยชอบ ซึ่งต้องเป็นไปตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้

2. เจ้าหนี้ไม่เสนอที่จะชำระหนี้ตอบแทน

มาตรา 210 มีหลักว่า “ ถ้าลูกหนี้ต้องชำระหนี้ต่อเมื่อเจ้าหนี้ชำระตอบแทน แม้เจ้าหนี้เตรียมพร้อมที่จะรับชำระหนี้ แต่ไม่เสนอที่จะชำระหนี้ตอบแทน เจ้าหนี้ได้ชื่อว่าผิดนัด “

- มาตรา 210 นี้เป็นกรณีที่เจ้าหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดในกรณีซึ่งเป็นหนี้ต่างตอบแทน กล่าวคือ เจ้าหนี้และลูกหนี้ต่างฝ่ายต่างมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติการชำระหนี้ตอบแทนซึ่งกันและกัน หากเจ้าหนี้เตรียมพร้อมที่จะรับชำระหนี้ตามที่ลูกหนี้ขอปฏิบัติการชำระหนี้แล้วแต่ไม่เสนอที่จะกระทำการชำระหนี้ของตนเองตอบแทนแก่ลูกหนี้ ดังนี้ เจ้าหนี้ก็ย่อมตกเป็นผู้ผิดนัด^[2]

